

BIJLAGE 8: GEBEURTENISSELIJST

Hieronder is een overzicht opgenomen van de verschillende oorlogshandelingen die, blijkens de geraadpleegde bronnen, hebben plaatsgehad in (de omgeving van) het projectgebied. In de kolom 'relevantie' wordt besproken in hoeverre de gebeurtenis is beschouwd als zijnde van invloed op het huidige projectgebied en daardoor kan worden beschouwd als een indicatie of contra-indicatie voor de aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten. Conform het CS-VROO worden de verschillende oorlogshandelingen/indicaties vertaald naar een locatie in de huidige topografie. Waar sprake is van onduidelijkheid of onbetrouwbaarheid in de locatieverwijzing of andere elementen van een melding/oorlogshandeling wordt dit beschreven. Locatieverwijzingen uit geschreven bronnen worden ongewijzigd overgenomen, tenzij sprake is van een dergelijke verschrijving/afwijkende spelling dat deze onleesbaar of onduidelijk is. Wanneer sprake is van twijfel over de daadwerkelijke locatie en of dit betrekking heeft op het projectgebied wordt dit beschreven.

Datum	Gebeurtenis	Relevantie
Meidagen (10-15 mei) 1940	<p>Op 10 mei 1940 valt de Duitse legermacht Winterswijk binnen via Aalten.¹ Een Duitse Pantsertrain komt Nederland binnen bij Winterswijk en kan doorrijden tot aan Zutphen.²</p> <p>De gemeente wordt verdedigd door enige grenswachten (nummer 16 t/m 19). Deze worden tussen 06:00 uur en 08:00 uur gevangen genomen.³ Er zijn geen aanwijzingen in het archiefmateriaal aangetroffen dat hierbij oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen de gemeente Winterswijk.</p> <p>Ter voorbereiding op de Duitse inval waren vóór de meidagen enkele verdedigingswerken aangelegd door het Nederlandse leger in de vorm van prikkeldraadversperringen, betonringen en een tankval.⁴</p>	<p>Relevant. Er hebben tijdens de meidagen voor zover bekend geen oorlogshandelingen plaatsgevonden in de omgeving van het projectgebied. Dit vormt een contra-indicatie voor het achterblijven van OO.</p>
Na de meidagen	<p>Op verschillende locaties te Winterswijk worden zoeklichten en luchtafweerbatterijen opgesteld, onder meer bij het huis van de familie Vredenberg aan het Hilbelinkspad (nu Laan van Hilbelink) en bij boerderij Hoornborg in de Brinkheurne. De zoeklichten stonden ongeveer drie kilometer van elkaar verwijderd.⁵</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Waar deze opstellingen zich bevonden is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van</i></p>

¹ Bureau Voorlichting Gemeente Winterswijk, *Winterswijk in Oorlogstijd 1940-1945*, 1.

² Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 103.

³ NIMH, Collectie 492.

⁴ Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 16; 27.

⁵ Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 101.

		<i>deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i>
21 juni 1940	<p>In een politierapport wordt vermeld dat er op deze datum in een 'weide van Nijenhuis op Verink' te Kotten een vliegtuigbom wordt aangetroffen. De bom zou er al drie weken liggen en heeft zijn staart nog:</p> <p><i>'Hij is geheel in den grond geslagen en niet ontploft en heeft van den bovenkant vier vleugels in zijn geheel een middenlijn (diameter) van circa 15 a 16. Volgens zeggen zouden er in de nacht toen Wesel gebombardeerd is twee bommen aldaar zijn gevallen, zoodat er vermoedelijk nog een in den grond zit.'</i>⁶ De boerderij Verink in Kotten ligt te H.52 vlakbij de Duitse grens.⁷</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de weide of blindganger is niet met zekerheid vast te stellen en niet te zien op een luchtfoto. Ook is niet bekend wanneer het betreffende bombardement op Wesel zou hebben plaatsgevonden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21 juni 1940	<p>C. ter Selle wonende te Woold 208 meldt volgens een politiemelding dat er 's avonds tot middernacht bij zijn woning geschoten wordt. Hij vermoedt dat dit schieten werd gedaan door Duitsers die zich bij de caféhouder Rausch te Woold ophielden.⁸</p>	<p>Niet relevant. Het betreffen enkele schoten die geen indicatie vormen voor het achterblijven van ontplofbare oorlogsresten.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21-22 juni 1940	<p>In deze nacht vallen te Winterswijk de eerste bommen. Volgens de <i>Nieuwe Winterswijksche Courant</i> wordt Winterswijk in de nacht van vrijdag op zaterdag slachtoffer van een Britse luchtaanval. Er valt een tiental bommen die vele huizen beschadigen. Er vallen twee doden.⁹ Bij de aanval vliegen volgens de literatuur de Timmerfabriek van Meerdink aan de Parallelweg en een pakhuis bij de Houtlading in brand. Even later komt het vliegtuig terug en gooit het bommen af in de buurt van het Sportterrein.¹⁰ Deze gebeurtenis wordt vermeld in een veelvoud van</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 1).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁶ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323.

⁷ ECAL, toeg.nr. 1400, inv.nr. 40.

⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323.

⁹ *Nieuwe Winterswijksche Courant, Oorlogsgeweld treft ook Twente en den Achterhoek*, jaargang 39, nummer 72 (1 juli 1940); *Eindhovensche en Meierijsche courant, In het binnenland*, jaargang 82, nummer 145 (24 juni 1940).

¹⁰ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 52; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 14; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 15; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323; Eversteijn, *Bombardementen*.

	bronnen. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 1).	
24 juni 1940	Volgens een melding van de gemeentepolitie wordt deze nacht door een vliegtuig dat uit de richting Duitsland terugkeert 'boven de 'Zwartstoom' een lichtbal (...) opgelaten. De lichtbal had volgens Pennekamp eerst een ronde, daarna een meer ovale vorm nadat deze bal ongeveer 5 minuten had 'geschenen' en inmiddels het laatste vliegtuig was vertrokken, was de bal ook weg geweest.' Volgens een andere passage gaat het om een lichtkogel. ¹¹ De Zwartstoom is textielabriek De Batavier van J. Willink en Paschen. Deze stond ter hoogte van de Zonnebrink. ¹²	Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat Ontplofbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen na het afvuren van de lichtkogel. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
26 juni 1940	Door de Commissie van Proefneming wordt gemeld dat een Engelse brandbom is geruimd bij de Marechausseekazerne te Winterswijk. ¹³	Niet aantoonbaar relevant. Het gewicht en oorsprong van de brandbom is niet bekend. Vermoedelijk gaat het om een brandbom van 4 lb die afgeworpen is bij het bombardement op 21 juni. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 1). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
27 juni 1940	Er is door de gemeentepolitie opdracht gegeven tot het lokaliseren en onschadelijk maken van niet ontplofte bommen. 'De plekken waar zich deze bevinden zijn (Kotten- Steenfabriek (Vlijt) en de Marechaussee-Kazerne en bij Meerdink & Parallelweg.' ¹⁴ De blindganger die gevonden wordt bij de Marechaussee-kazerne betreft vermoedelijk de brandbom van 4 lb die werd gevonden op 26 juni 1940.	Niet aantoonbaar relevant. Vermoedelijk betreft het blindgangers van het bombardement in de nacht van 21 op 22 juni 1940. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 1). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een</i>

¹¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323.

¹² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323.

¹³ NA, toeg.nr. 2.13.210, inv.nr. 23.

¹⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 323.

		<i>officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
9-10 juli 1940	Op 9 juli 1940 wordt door de Commissie van Proefneming gemeld dat te Winterswijk een Engelse vliegtuigbom van 100 kg is geruimd bij 'Boerderij Spoorzicht.' De bom is tot springen gebracht. De dag erna zijn eenzelfde bom, twee Engelse brandbommen en twee Duitse handgranaten geruimd en gesprongen. ¹⁵ Boerderij Spoorzicht ligt volgens een kaart van de Gemeente Winterswijk bij de spoorwegkruising. ¹⁶	Niet aantoonbaar relevant. Mogelijk zijn de brandbommen en de vliegtuigbom hier terecht gekomen bij het bombardement in de nacht van 21-22 juni 1940. Een bom van 250 lb weegt ongeveer 100 kg. De exacte locatie van de vondsten is echter niet bekend. Voor meer informatie over dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 1). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
25-26 juli 1940	Omstreeks 02:00 uur slaat volgens een melding van de <i>Luftwaffe</i> een bom in op een boerderij te Winterswijk. Het is een voltreffer, de boerderij raakt volledig verwoest. Er vallen echter geen gewonden. ¹⁷ Een melding aan de Rijksinspecteur Luchtbescherming bevestigt deze informatie. Uit het stuk blijkt dat vee in de omgeving door de inslag wordt gedood. Er vallen twee à drie brisantbommen, 'waarvan één vermoedelyk niet ontploft.' Ook vallen er enkele brandbommen. Volgens het telegram is ook in een ander buurtschap vee door bommen getroffen, waarnaar het onderzoek nog gaande zou zijn. ¹⁸ Volgens de literatuur vallen er verschillende bommen in Huppel en Woold. Verschillende stuks vee worden gedood en de boerderij van de heer Walvoort, K.97 Woold, wordt verwoest. ¹⁹ Door de explosie komt een pasgeboren kalf 'helemaal aan de harde weg in een	Niet aantoonbaar relevant. Er is geen luchtfotomateriaal van vlak na deze gebeurtenis beschikbaar. De exacte locaties van de inslagen zijn niet met zekerheid vast te stellen. Bovendien zijn de aard en omvang van het bombardement niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

¹⁵ NA, toeg.nr. 2.13.210, inv.nr. 23.

¹⁶ ECAL, toeg.nr. 1400, inv.nr. 7.

¹⁷ BA, toeg.nr. RL2, inv.nr. 213; Lelieveld, Winterswijk in Oorlogstijd, 36.

¹⁸ NA, 2.04.53.15, inv.nr. 38.

¹⁹ Lelieveld, Winterswijk in Oorlogstijd, 36; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 201; Eversteijn, *Bombardementen*.

	sloot terecht. ²⁰ Deze boerderij heet 'Pasop' en bevindt zich aan de Holhuisweg. ²¹	
		
<p><i>Figuur 1: De boerderij Pasop na het bombardement op 26 juli 1940.²²</i></p>		
30 augustus 1940	Om 23:11 uur stort een <i>Messerschmitt Bf-110</i> van 2. <i>Staffel/Nachtjagdgeschwader 1</i> neer nabij buurtschap Meddo. De piloot overleeft de crash niet, de radio-operator wel. ²³ Het vliegtuig komt volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht terecht bij de Hazenveldse molen. Op de plek van de crash ligt nog veel 'metaal en munitie'. ²⁴ Uit een kaart van Winterswijk blijkt dat de Hazenveldse molen op nummer D.70 vlakbij de grens met Lichtenvoorde ligt. ²⁵ De nachtjager had vermoedelijk geen afwerpmunitie bij zich, maar op basis van de vondst op 16 september 1940 kan vastgesteld worden dat het vliegtuig vermoedelijk wel geschutmunitie bij zich had.	Niet aantoonbaar relevant. Van deze locatie is geen luchtfotomateriaal aanwezig van vlak na de crash. De exacte crashlocatie is daarom niet met zekerheid vast te stellen. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
16 september 1940	Deze dag rapporteert de gemeentepolitie dat bij een jongen van dertien jaar een granaat van 2 cm in beslag is genomen. Na onderzoek blijkt dat hij deze granaat van een andere dertienjarige heeft gekregen die de granaat heeft gevonden in de nabijheid van de plaats waar 'de vliegtuig te Meddo was geland'. ²⁶	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de crash is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een</i>

²⁰ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietstocht*, 13.

²¹ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietstocht*, 13; <https://www.oudwinterswijk.nl/tweede-wereldoorlog/chronologie-1940-1945/chronologie-1940/chronologie-1940/> [geraadpleegd op 7 maart 2024]

²² Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 24.

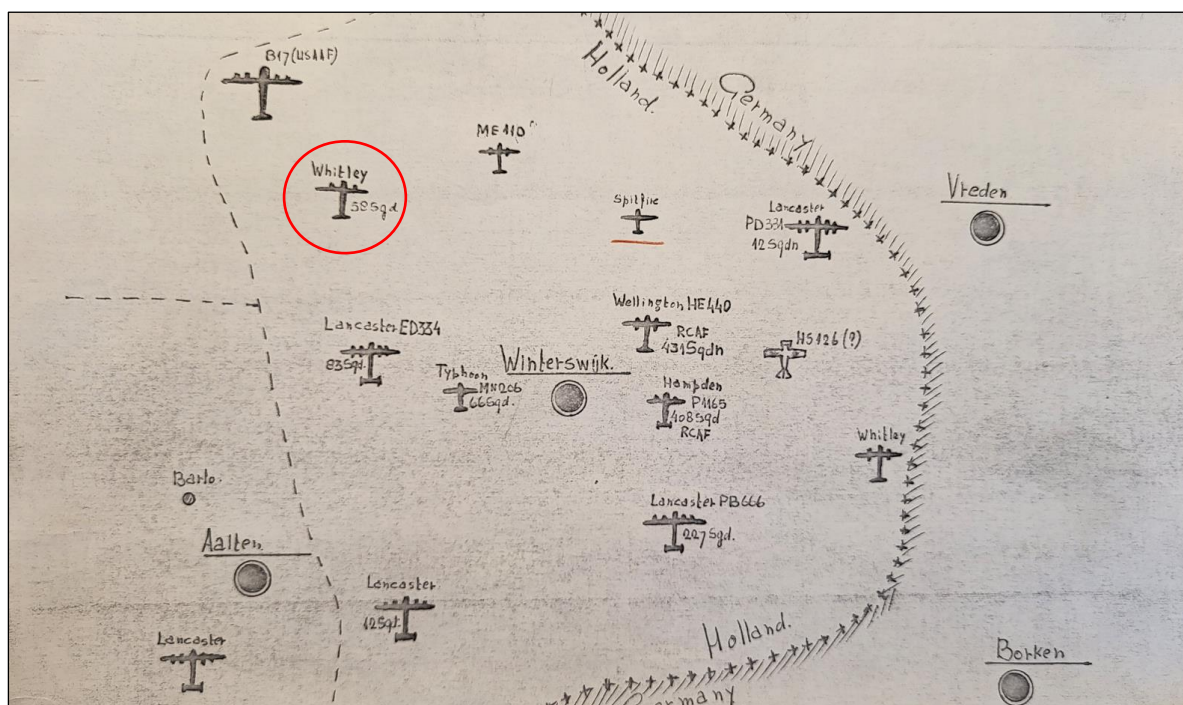
²³ SGLO, crash database, crashnummer T0802; Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁴ ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

²⁵ ECAL, toeg.nr. 1400, inv.nr. 35.

²⁶ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

		officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.
18-19 september 1940	Deze nacht worden er volgens stukken van de <i>Inspectie Bescherming Bevolking Luchtaanvallen</i> rond 01:00 uur twee Britse vliegtuigen neergeschoten door een Duitse jager boven de gemeente Winterswijk. Deze stortten neer op akkerland, waar ze volledig uitbranden. Er zijn geen overlevenden: er wordt vermoed dat ook de bemanning mee is verbrand. Er wordt melding gemaakt van onontploffte bommen. ²⁷ Deze gebeurtenis wordt vermeld in een veelvoud van bronnen. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 2).	Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over deze crash, zie bijlage 9 (gebeurtenis 2). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

Figuur 2: Op een kaart van de Koninklijke luchtmacht zijn alle door hen geregistreerde crashes in de gemeente Winterswijk en omstreken ingetekend. Eén van de vliegtuigen die op 19 september 1940 is neergestort is rood omcirkeld.²⁸

2 oktober 1940	Deze nacht vallen verschillende bommen in Winterswijk. De ochtend erna worden op verschillende locaties blindgangers gemeld. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 3).	Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 3). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
----------------	--	---

²⁷ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328; Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123

²⁸ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

4 oktober 1940	Deze dag worden door Stemerding, wonende te Henxel 44, drie uitgebrande brandbommen aan het politiebureau gedeponerd die hij in zijn land had gevonden. ²⁹	Niet aantoonbaar relevant. Deze brandbommen zijn waarschijnlijk gevallen in de nacht van 1 op 2 oktober 1940. Voor meer informatie over dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 3). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
29 oktober 1940	De gemeentepolitie vermoedt dat deze dag een lichtkogel is neergekomen in Ratum. Er wordt een onderzoek ingesteld. Opgemerkt wordt dat het projectiel uitgebrand en onschadelijk is. ³⁰	Niet relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat Ontploffbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen na het afvuren van de lichtkogel. Bovendien is de exacte locatie niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
10 november 1940	Door een burger worden drie scherpe mitrailleurpatronen aan de wacht gebracht welke door hem nabij 't Lappenschaar op de weg naar Vreden waren gevonden. ³¹	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de patronen is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
11 november 1940	Deze dag wordt door de Commissie van Proefneming gemeld dat te Winterswijk twee vliegtuigbommen zijn aangetroffen. 'Zullen nog opgeruimd worden.' ³²	Niet aantoonbaar relevant. De exacte aard en locatie van de vondst is niet bekend. Aangenomen mag tevens worden dat deze

²⁹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

³⁰ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

³¹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

³² NA, toeg.nr. 2.13.210, inv.nr. 23.

		<p>bommen inderdaad nog geruimd zijn.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
13 november 1940	<p>Deze dag wordt door de Commissie van Proefneming gemeld dat te Winterswijk één Engelse vliegtuigbom is aangetroffen bij 'perceel Tilleman'. De bom is niet geruimd omdat hij onder het grondwaterpeil zat. Er wordt nog een poging gedaan tot opgraving in december, maar deze wordt wederom gestaakt vanwege het grondwater.³³</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Deze blindganger vindt vermoedelijk zijn oorsprong in het bombardement van 2 oktober 1940. Voor meer informatie over de afbakening van deze gebeurtenis, zie bijlage 9 (gebeurtenis 3).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
1941		
11 februari 1941	<p>Volgens de gemeentepolitie meldt een landbouwer dat in de buurtschap Kotten brandbommen zijn gevallen. Eén zou in de weide liggen en nog een op een afstand van ongeveer 25 meter van een woning. Het gaat om de woning van H. Wiggers, wonende in het Buurtschap Kotten, H29-I. Wiggers verklaart het volgende:</p> <p><i>'11 februari 1941 te omstreeks half negen vloog er een vliegtuig voor ons huis. Even daarna hoorde ik en mijn vrouw twee doffe knallen, in de nabijheid van onze woning. Mijn vrouw en ik snelden naar buiten, en namen waar dat op twee plaatsen brand was waar te nemen. Bij onderzoek bleken het brandbommen te zijn. Enige schade strekken mij niet geleden.'</i>³⁴</p> <p>Er worden de dag erna op voorgenoemde locatie twee uitgebrande brandbommen gevonden.³⁵ De resten van de brandbommen zijn gedeponeed op het politiebureau.³⁶</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de inslagen is niet bekend. Aangezien de getuige twee ploffen meldt, zijn hoogstwaarschijnlijk alle brandbommen die bij het adres H.29-I terecht zijn gekomen gevonden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

³³ NA, toeg.nr. 2.13.210, inv.nr. 23.

³⁴ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

³⁵ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328.

³⁶ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

	J. Beijers, wonende aan het Hilbelinkpad 52, deelt op 16 februari 1941 aan de gemeentepolitie mede dat twee uitgebrande brandbommen op ongeveer 300 meter van de woning op het zijn land zijn gevonden. Beide brandbommen zijn door de politie meegenomen naar het bureau. De brandbommen zijn volgens de politie vermoedelijk in de nacht van 11 of 12 februari 1941 uit een vliegtuig geworpen. ³⁷	
16 februari 1941	Er wordt een uitgebrande brandbom gevonden te Winterswijk. ³⁸ Volgens de gemeentepolitie gaat het om een melding van G.J. Bollen, landbouwer wonende te Miste B.19. Er wordt een onderzoek ingesteld: <i>'Aldaar in zeer vermoedelijk op ongeveer 300 a 400 meter van bedoelde boerderij, in een weide, een brandbom gevallen die in den grond is doorgedrongen. Een en ander leidde ik af, door dat ter plaatse een gat was ter grootte van ±10 cm waaromheen enig verbrande magnesium. Aan Bollen is medegedeeld deze bom te laten liggen, waarna na enige dagen deze zal worden opgegraven.'</i> ³⁹	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de vondst is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
2 april 1941	Er wordt een uitgebrande brandbom gevonden te Winterswijk. ⁴⁰ Het gaat vermoedelijk om een brandbom bij de woning van Grevers, L.2. ⁴¹	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de brandbom is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
3 juni 1941	Op het land van landbouwer J.J. Dunnewald, wonende te Meddo D.7, wordt een niet ontbrande lichtkogel gevonden. ⁴²	Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat Ontploffbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen na het afvuren van de lichtkogel. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De</i>

³⁷ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

³⁸ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328.

³⁹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

⁴⁰ NIOD, toeg.nr. 077, inv.nr. 1328.

⁴¹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 324.

⁴² Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325.

		<i>melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
8 augustus 1941	<p>Bij de gemeentepolitie komen verschillende meldingen binnen van bominslagen.⁴³</p> <ul style="list-style-type: none"> Er zouden enige bommen zijn gevallen in de buurschap Henxel. Na onderzoek blijkt dat op een zandweg lopend achter de boerderij van U.W. Oortgiesen, Henxel 42, een brandbom is gevallen die geheel uitgebrand is. Verder worden in een nabij gelegen [onleesbaar] nog twee uitgebrande brandbommen gevonden. Volgens B.J. Wissing, wonende te Ratum 35, is in de weide bij zijn woning in de voorgaande nacht een bom gevallen. Na onderzoek blijkt dat er een gat is ontstaan ter grootte van 75 cm middenlijn, waarin zich nog een gedeelte van een bom bevindt. Een stuk van de verbrande bom wordt meegenomen door de politie. Later wordt gesuggereerd dat het om een uitgebrande lichtkogel gaat. 	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de brandbom en lichtkogel zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
17 augustus 1941	<p>Rond 02:30 uur stort een <i>Armstrong Whitworth Whitley</i> van <i>No 10 Squadron</i> neer nabij de buurtschap Kotten. Alle inzittenden overleven de crash, één van hen wordt een jaar later geëxecuteerd door de Duitsers.⁴⁴</p> <p>Het vliegtuig komt volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht terecht bij 'den Kniepert' aan de Rijksgrens in Kotten. Volgens het bijbehorende rapport komt het vliegtuig neer aan de zandweg van Kotten naar de grens, ter hoogte van het land van de landbouwer Hijink.⁴⁵ Volgens de gemeentepolitie komt het brandende vliegtuig neer bij de boerderij van de landbouwer Du Pre te Kotten 90. Het vliegtuig verbrandt volledig.⁴⁶</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 10 Squadron</i> voeren zij op deze datum een aanval uit op Keulen. Het gecrashte vliegtuig is beladen met een bommenlast van 1 x 1000 lb, 3 x 500 lb, 3 x 250 lb (GP, 0,025) en 1 x 250 lb MLD en 2 x 'Small Bomb Container.'⁴⁷ De bom van 250</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal van 24 december 1944 zijn geen sporen van deze crash te zien. Van deze locatie is geen eerdere luchtfotodekking. De exacte locatie van de crash is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁴³ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325.

⁴⁴ SGLO, crash database, crashnummer T1197A; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁴⁵ ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

⁴⁶ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325.

⁴⁷ TNA, AIR 27/142.

	<p>Ib heeft een ontsteker met chemische langetijdsvertraging.</p> <p>In 1990 worden op een kilometer afstand van de door de luchtmacht beschreven crashlocatie bij grenspaal 769b verschillende vondsten gedaan in de vorm van pantser- en brisantgranaten van 20 mm en een granaatpatroon (Mora 19902988) die afkomstig zouden zijn van een vliegtuigwrak.⁴⁸ Aangezien Whitleys niet over boordkanonnen beschikken, zijn deze vondsten niet hiervan afkomstig.</p>	
21 september 1941	Deze dag worden twee scherpe patronen naar het politiebureau gebracht, welke zijn gevonden in de buurtschap Kotten, op de plaats waar het vliegtuig is neergestort op 17 augustus 1941. ⁴⁹	<p>Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal van 24 december 1944 zijn geen sporen van deze crash te zien. Van deze locatie is geen eerdere luchtfotodekking. De exacte locatie van de crash is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
11 oktober 1941	Door de luchtwacht wordt deze nacht medegedeeld dat rond 04:00 uur een bom is gevallen tussen Aalten en Winterswijk. ⁵⁰	<p>Niet aantoonbaar relevant. Waar de bom precies is neergekomen is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21 oktober 1941	Deze avond wordt rond 22:00 uur gemeld bij de gemeentepolitie dat in de weide van Hesselink H.17, bij Willeshaar een brandbom is gevallen. Uit onderzoek blijkt later dat het om een niet ontbrande lichtkogel ging. ⁵¹	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat Ontplobbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen na het afvuren van de lichtkogel.</p>

⁴⁸ Ruimingen Eodd, biilage 6.

⁴⁹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325.

⁵⁰ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325.

⁵¹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 325 en 326.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
28 december 1941	<p>Rond 22:40 uur stort een <i>Handley Page Hampden</i> van <i>No 408 Squadron</i> neer in het buurtschap Oost-Dorpbuurt, in bouwland bij de Kottenseweg, na neergeschoten te zijn door een Duitse nachtjager. Enkel de piloot, een 20-jarige Canadees, overleeft deze crash en wordt gevangen genomen.⁵² Drie van de andere inzittenden komen om.⁵³</p> <p>Het vliegtuig komt volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht terecht bij ofwel de Bumerweg of bij 'Den Plak-an (enigszins Zuidelijker)'.⁵⁴ Betreffende crash wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 4).</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 4).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
1942		
28 januari 1942	<p>Deze avond wordt melding gemaakt bij de gemeentepolitie dat rond 22:00 uur een bom, vermoedelijk een brandbom, is gevallen achter de Heldtstraat te Winterswijk. De bom heeft 200 meter ten noorden van deze straat een gat geslagen in een weiland. Mogelijk betreft het een noodafworp van het vliegtuig dat deze nacht in Lichtenvoorde neerstort.⁵⁵</p> <p>Een dag later wordt nog een brandbom gevonden aan de Kobstederstraat. Deze bom wordt opgegraven. Ook op 20 meter van Meddo 7 wordt een brandbom gevonden.⁵⁶</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de brandbommen is niet bekend. Bovendien zijn de exacte locaties van de vondsten niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
8-9 maart 1942	<p>In de nacht van 8 op 9 maart valt er een bom in de nabijheid van de school te Corle. Deze ontploft niet. Twee dagen later wordt er een onderzoek ingesteld naar de blindganger. Er wordt een trechter aangetroffen van ongeveer twee meter doorsnede en 1,5 meter diep. De krater staat vol water. 'Van</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de blindganger zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een</i></p>

⁵² ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123; SGLO, crash database, crashnummer T1368; Nederkoorn en Stork, *Erop of eronder*, 202; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 52; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 15; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 15.

⁵³ ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1;

⁵⁴ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

⁵⁵ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁵⁶ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

	<i>eventuele scherfwerking was geen spoor te zien terwijl rondom de trechter kluiten aarde en modder lagen.</i> ⁵⁷	<i>officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
11 maart 1942	Deze dag wordt een deel van een lichtkogel, gevonden te Kotten H38, gedeponerd op het politiebureau. ⁵⁸	Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat Ontplobbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen na het afvuren van de lichtkogel. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
16 maart 1942	Landbouwer J. Meerdink op boerderij Dreijers te Kotten meldt aan de gemeentepolitie dat in de ochtend in de buurt van zijn boerderij een brandbom is gevonden. Te Kotten H.45 wordt een lichtkogel is gevonden. ⁵⁹	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de brandbom en lichtkogel zijn niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
18 maart 1942	Een bom die zich zou hebben bevonden in een weide bij de weduwe Scheurs te Corle C.51 is ontploft. <i>'Volgens Schiltster is nu de bom onschadelijk gemaakt, doch de explosie was niet groot.'</i> ⁶⁰	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de bom zijn niet bekend. Op luchtfotomateriaal van 26 maart 1945 (nummer 2118) zijn geen sporen meer te zien van deze gebeurtenis. Bovendien is de bom tot ontploffing gekomen. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>

⁵⁷ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁵⁸ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁵⁹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁶⁰ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

23 maart 1942	Rond 19:00 uur wordt door de luchtbeschermingsdienst een niet ontbrande brandbom naar het politiebureau gebracht. ⁶¹	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de vondst is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
11-12 april 1942	In deze nacht valt volgens de gemeentepolitie bij de woning van G.A. te Lintum L.25 een brandbom. Deze brandt niet uit. Ook wordt gesproken van de vondst van een niet ontbrande brandbom bij de molen te Lintum te Dorpbuurt. ⁶² De molen is ook wel een bijnaam van perceel L.25. Het gaat vermoedelijk om dezelfde locatie.	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de vondst zijn niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
18 april 1942	Deze dag wordt door Hesselink, Meddo 118 een uitgebrande brandbom aan het politiebureau gebracht. ⁶³	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de vondst zijn niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
21 augustus 1942	Door Entink, woonachtig te Huppel F.15 wordt een flesje 'rubberfosfor' gevonden op zijn land. ⁶⁴	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de vondst zijn niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
27-28 augustus 1942	Rond middernacht klinkt te Winterswijk tweemaal het luchtalarm. De volgende dag worden verschillende meldingen gedaan:	Niet aantoonbaar relevant. De aard, locatie en omvang van de beschieting zijn niet met zekerheid vast te stellen. Op basis van deze

⁶¹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁶² Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁶³ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 326.

⁶⁴ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 327.

	<p>🔦 'Ergens in Meddo' raakt een jongetje gewond nadat scherven door het dak in de slaapkamer terecht komen. Later wordt vastgesteld dat tien scherven en twee kogels de kamer zijn binnengekomen.</p> <p>🔦 Bij Boeijink D.22 is op zes of zeven plaatsen door het dak van zijn boerderij geschoten. Er worden scherven gevonden.⁶⁵</p>	<p>meldingen kan geen verdacht gebied afgebakend worden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21 september 1942	<p>Door landbouwer Voskuil, Miste B.41, wordt een flesje fosfor naar het politiebureau gebracht. Door de politie wordt verwacht dat het flesje afkomstig is van een Engels vliegtuig. Op de betreffende locatie, namelijk langs de grindweg van Miste naar 't Woold, zouden nog meer flesjes liggen.⁶⁶</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de vondst is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
9 oktober 1942	<p>Deze dag wordt door landbouwer Voskuil, Miste B.41, wederom een flesje fosfor naar het politiebureau gebracht.⁶⁷</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de vondst is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
1943		
12 maart 1943	<p>Deze dag worden boven de gemeente Winterswijk hele series brandbommen uitgeworpen door overvliegende bommenwerpers.⁶⁸ Tussen 21:30 en 21:48 uur worden er te Winterswijk diverse branden gemeld. In zowel de buurtschappen Henxel, Miste als Woold raken enige boerderijen en huizen in brand door het inslaan van staaftbrandbommen en fosforrubberbommen. Er worden patrouillediensten gehouden door leden van de bosbrandweer, omdat op verschillende plaatsen nog onontbrande fosforrubberbommen liggen.⁶⁹ Betreffende aanval wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 5).</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 5).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁶⁵ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 327.

⁶⁶ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 327.

⁶⁷ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, toeg.nr. 0298, inv.nr. 327.

⁶⁸ Lelieveld, Winterswijk in Oorlogstijd, 36; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 202

⁶⁹ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 54; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 16.

23 maart 1943	Auteur Meulenkamp stelt dat boerderij de Glieuwe, Woold K.217, deze dag door brandbommen wordt verwoest. ⁷⁰ Vermoedelijk vindt deze gebeurtenis echter op 26 maart 1943 plaats, aangezien door de gemeentepolitie deze dag een brand wordt gemeld te K.217.	Niet aantoonbaar relevant. De inslagen van brandbommen zijn niet zichtbaar op luchtfotomateriaal. Op basis van deze gebeurtenis is het niet mogelijk om verdacht gebied af te bakenen. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
26 maart 1943	Om 21:45 uur wordt luchtalarm gegeven in de gemeente Winterswijk. Kort hierna worden branden gemeld in de richtingen van Miste, Kotten, Woold en de steengroeve. Ook ontstaan er brandjes door brandbommen op het spoorwegemplacement in de kom van Winterswijk zelf. ⁷¹ In de loop van de avond worden inslagen van brand- en brisantbommen gemeld op verschillende locaties binnen de gemeente. ⁷² Betreffende aanval wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 6).	Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 6). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
27 maart 1943	Volgens de literatuur wordt Winterwijk deze dag gebombardeerd met staafbrandbommen, rubberfosforbommen en brisantbommen. Omdat verschillende brisantbommen niet tot ontploffing komen, worden verschillende boerderijen ontruimd. ⁷³	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van het bombardement is niet bekend. Vermoedelijk gaat het hier om het bombardement van 26 op 27 maart. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 6). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

⁷⁰ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietstocht*, 60

⁷¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁷² H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 54; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 36-37; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 16; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁷³ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 55; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 16; Eversteijn, *Bombardementen*.

29 maart 1943	<p>Deze dag wordt omstreeks 10:00 uur gemeld dat bij Beijers, B.92 een stuk van een ‘vliegmachine’ ligt.⁷⁴</p> <p>Om 22:55 uur in de avond van 29 maart 1943 wordt luchtalarm gegeven te Winterswijk. Wederom worden er boven de gemeente brandbommen afgeworpen. Deze slaan in op diverse locaties:⁷⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> 💡 Er ontstaat brand bij de Jachtmanbrug; 💡 Er wordt vuur gezien ‘Richting Huppelsche school’; 💡 J.K. Koldens meldt te “Landzicht” D.83 één brandbom; 💡 G.K. Overkamp te Meddo geeft te weten dat er bij hem in de weide één of meerdere brandbommen terecht zijn gekomen; 💡 Door de luchtdruk van ontploffingen springen de ruiten van het pand op de hoek van de Burgemeester Bosmastraat. <i>‘Eveneens deelt Lensink en den Pas mede dat de groote ruiten waren ingedeukt door de luchtdruk;’</i> 💡 Er is glasschade in het bloemenmagazijn Braam aan de Misterstraat. <p>Volgens stukken van de <i>Bomber Command</i> wordt deze nacht een locatie ‘<i>Belived S.E. of Borken</i>’ aangevallen door een Wellington van <i>No 1 Group</i>. Het vliegtuig werpt 40 x 30 lb en 330 x 4 lb brandbommen af. <i>‘Results not observed.’</i>⁷⁶ Volgens de ORB van <i>No 1 Group</i> valt het vliegtuig een alternatief target aan vanwege ijsvorming op de vleugels van het vliegtuig ter hoogte van Borken.⁷⁷ Borken ligt op tien kilometer afstand van Winterswijk. Het is waarschijnlijk dat dit het vliegtuig is dat deze avond het bombardement met brandbommen uitvoert.</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Waar de brandbommen precies terecht komen is niet met zekerheid vast te stellen. Bovendien zijn de inslagen van brandbommen meestal niet zichtbaar op luchtfotomateriaal. Op basis van deze gebeurtenis is het niet mogelijk om verdacht gebied af te bakenen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
2 april 1943	<p>Deze dag komt een melding binnen bij de gemeentepolitie dat er nog twee fosforbommen liggen ‘bij Hillen op Kotters te Woold.’⁷⁸</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de vondst zijn niet met zekerheid vast te stellen.</p>

⁷⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁷⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁷⁶ TNA, AIR 14/2627.

⁷⁷ TNA, AIR 25/1.

⁷⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
3 april 1943	<p>Bombardement</p> <p>Deze dag vindt een bombardement plaats op Winterswijk.⁷⁹ De gemeentepolitie krijgt op deze avond en de dag erna meldingen binnen van bominslagen op verschillende adressen.⁸⁰ Betreffende aanval wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 7).</p> <p>Vliegtuigcrash</p> <p>Kort na het luchtalarm wordt het neerstorten van een vliegtuig in de omgeving van Corle gemeld. Er wordt door de gemeentepolitie gesproken van twee vliegtuigen die in de nabijheid van wachtpost 55 aan de lijn Winterswijk-Lichtenvoorde zouden liggen. Later wordt als adres de boerderij van Grievink aan de Dorpsstraat toegevoegd.⁸¹ Betreffende crash wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 8).</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 7).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>Relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 8). Het verdachte gebied wordt uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_010).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
7 april 1943	<p>Een spoorbeambte, wonende te Stationsstraat nummer 16, brengt twaalf scherpe patronen die hij heeft gevonden naar het politiebureau.⁸²</p> <p>Daarnaast ‘Geeft Meerdink op Draayers te Kotten kennis dat een bom ligt op zijn weiland. Wat voor soort bom het is weet Draayers niet.’⁸³ De boerderij ‘Draayers’ ligt volgens een kaart van de gemeente Winterswijk in het oosten van Kotten te H.36.⁸⁴</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de patronen is niet bekend.</p> <p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong, aard en locatie van de bom is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

⁷⁹ Eversteijn, *Bombardementen*.

⁸⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸⁴ ECAL, toeg.nr. 1400, inv.nr. 40.

8 april 1943	Er wordt om 23:22 uur luchtalarm gegeven te Winterswijk. Kort hierna wordt het inslaan van brandbommen in de richting van Aalten gemeld. ⁸⁵	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de inslagen is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
1 mei 1943	Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats. ⁸⁶ Rond 02:35 uur wordt er luchtalarm gegeven ⁸⁷ Op verschillende locaties in de gemeente worden inslagen van brisant- en brandbommen gemeld. ⁸⁸ Betreffende aanval wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 9).	Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 9). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
1 mei 1943	Rond 02:35 uur wordt er luchtalarm gegeven te Winterswijk. Kort hierna wordt gemeld dat er te Woold een vliegtuig is neergestort en mogelijk ook een bom is ontploft. ⁸⁹ Volgens de melding van de gemeentepolitie stort het vliegtuig neer te 'Woold/Miste' bij de boerderij 'de Prange', bewoond door J. Pranger te Woold K.163. Alle ruiten van de boerderij zouden zijn gesprongen na het springen van een bom van zwaar gewicht. ⁹⁰ Betreffende crash wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 10).	Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 10). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
5 mei 1943	Om 01:15 uur wordt er luchtalarm gegeven te Winterswijk. Kort hierna komen verschillende meldingen binnen bij de gemeentepolitie: ⁹¹ <ul style="list-style-type: none"> Er wordt brand gemeld 'achter in Kotten'; Er zijn 'bommen en brandbommen' gevallen 'middenin Kotten'; Er zijn brandbommen neergekomen 'achter in Henxel'; Er is een bom gevallen in Kotten of Ratum; 	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie en aard van de het bombardement zijn niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>

⁸⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸⁶ Eversteijn, *Bombardementen*.

⁸⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁸⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57.

⁸⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁹⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 202.

⁹¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

	<p> Boven het dorp wordt met boordwapenen geschoten.</p>	
13 mei 1943	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.⁹² Om 01:55 uur wordt er luchtalarm gegeven. Er wordt melding gemaakt van een luchtgevecht boven het dorp. Ook is er sprake van verschillende meldingen m.b.t. inslagen van (brand)bommen.⁹³ Betreffende aanval wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 11).</p> <p>Rond 02:13 uur stort een vliegtuig neer te Huppel, zijnde een <i>Vickers Wellington</i> van <i>No 431 Squadron</i>.⁹⁴ Bij de crash komen alle vijf inzittenden om.⁹⁵ Het vliegtuig komt neer in de omgeving van de boerderij van J.W. Kruisselbrink in Huppel (F.20). Het toestel werd neergeschoten door een Duitse nachtjager.⁹⁶</p> <p>Betreffende crash wordt in een veelvoud van bronnen genoemd. Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 12).</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van dit bombardement, zie bijlage 9 (gebeurtenis 11).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>Niet aantoonbaar relevant. Voor meer informatie over de afbakening van deze crash, zie bijlage 9 (gebeurtenis 12).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
14 mei 1943	<p>Omstreeks 02:40 uur wordt in het Woold melding gemaakt dat er een vliegtuig is neergekomen, waarschijnlijk op Duits grondgebied. Tien minuten later wordt echter gemeld dat het gaat om een vliegtuig dat bij Roerdinkhutte (K.144) in het Woold is gecrasht. Na bovenstaande melding wordt onderzoek gedaan, en wordt geconcludeerd dat het toch niet gaat om een vliegtuig, maar om twee stromijten op voorgenoemde locatie die in brand staan na het inslaan van uitgeworpen fosforbommen. Ook is het kippenhok beschadigd.⁹⁷</p> <p>Een <i>Short Stirling</i> van <i>No 15 Squadron</i> die een aanval uitvoerde op Bochum komt neer op Duits grondgebied bij Barlo.⁹⁸ Dit vliegtuig heeft 3 x 1000 lb, 720 x 4 lb en 64 x 30 lb bij zich om Bochum te bombarderen. Het is mogelijk dat de ingeslagen</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de brandbommen zijn niet met zekerheid vast te stellen. Het vliegtuig dat neerstort komt in Duitsland terecht.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁹² Eversteijn, *Bombardementen*.

⁹³ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 16; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁹⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; SGLO, crash database, crashnummer T2304; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁹⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1.

⁹⁶ ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 203.

⁹⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

⁹⁸ Rhebergen, *Vermist boven de Achterhoek*, 68 en 122; Eversteijn, *Bombardementen*.

	bommen een noodafworp van dit vliegtuig betreffen. ⁹⁹	
28 mei 1943	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.¹⁰⁰ Om 0:45 uur wordt er luchtalarm gegeven. Er vallen bommen in buurtschappen Woold en Kotten. Er komen verschillende meldingen binnen bij de gemeentepolitie:¹⁰¹</p> <ul style="list-style-type: none"> 🕒 Net over de grens met Duitsland stort een vliegtuig brandend neer; 🕒 Tussen Lichtenvoorde en Winterswijk komen, ‘vermoedelijk op Winterswijksch grondgebied’ brandbommen neer. In de gemeente Lichtenvoorde vliegt een boerderij in brand; 🕒 Er vallen bommen in de nabijheid van de Italiaanse Meren, ‘vermoedelijk op Winterswijks grondgebied.’ De Luchtwacht bevestigt deze melding en voegt hieraan toe dat het gaat om ‘brandbommen en andere bommen;’ 🕒 Bommen gevallen in het Woold. Twee boerderijen staan in brand in het veen te Woold;¹⁰² 🕒 Er ontstaat brand door de inslag van brandbommen in de schuur van de boerderij van H. Woestenesch (K.42) en de schuur achter de woning van J.W. Knuivers (H.99).¹⁰³ De gemeentepolitie noemt zowel het adres ‘Derk Jan Woestenesch’ te K.43 als D.J. Woestenesch K.4;¹⁰⁴ 🕒 Er wordt brand in een stromijt gemeld door J.H. Beestman te Woold K.38;¹⁰⁵ 🕒 P.J. Beestman, wonende te Woold K.40 meldt dat door explosie van een bom zijn woning gedeeltelijk beschadigd is.¹⁰⁶ 	<p>Niet aantoonbaar relevant. Brandbommen zijn meestal niet zichtbaar op luchtfoto’s. Van de overige inslagen zijn ook geen sporen gevonden op luchtfotomateriaal van 10 september 1944 (luchtfotonummer 4073). De spreiding van de inslagen is te groot om verdacht gebied af te bakenen op basis van deze gebeurtenis.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
13 juni 1943	Om 01:30 uur komt bij de Blokploeg van de brandweer te Corle een melding binnen van uitlaande brand. Deze zou het gevolg zijn van de inslag van brandbommen. De schuur van J.W.	Niet aantoonbaar relevant. De aard en omvang van dit bombardement en de soort gebruikte

⁹⁹ TNA, AIR 27/203.

¹⁰⁰ Eversteijn, *Bombardementen*.

¹⁰¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17.

¹⁰² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328; ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57.

¹⁰³ ECAL, toeg.nr. 0296, inv.nr. 46; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

¹⁰⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

¹⁰⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

¹⁰⁶ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

	Bennink te Corle (C.7) brandt af. Ook bij de landbouwbedrijven van T. te Winkel te Corle (C.5) en G.H. Scholten (C.6) veroorzaken branden schade. ¹⁰⁷	brandbommen zijn niet bekend. Op basis van deze gebeurtenis kan daarom geen verdacht gebied afgebakend worden. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
25-26 juli 1943	Volgens een melding van de <i>Bomber Command</i> voert een <i>Short Stirling</i> in de nacht van 25 op 26 juli een bombardement uit te Winterswijk. Hierbij worden een brisantbom van 2.000 lb, 72 brandbommen van 30 lb en 630 brandbommen van 4 lb ingezet. Het exacte doelwit te Winterswijk wordt niet vermeld. Resultaten zijn eveneens niet waargenomen. ¹⁰⁸ Het vliegtuig maakt deel uit van een aanval op Essen. ¹⁰⁹ Een vliegtuig van <i>No 90 Squadron</i> met deze bommenlading raakt vermist op de dag van rapportage. Mogelijk is dit het vliegtuig dat Winterswijk bombardeert. Uit de ORB's van de deelnemende Squadrons uit <i>No 3 Group</i> (No 15, 149, 218, 214, 90, 620 en 75) blijken geen verdere details. ¹¹⁰	Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen andere bronnen gevonden die deze aanval bevestigen. Bovendien is het doelwit te Winterswijk niet bekend. Op basis van deze gebeurtenis kan dan ook geen verdacht gebied afgebakend worden. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
5 november 1943	Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats. ¹¹¹ Rond het middaguur vliegen grote hoeveelheden geallieerde vliegtuigen over. ¹¹² Er vallen brandbommen te Meddo en Huppel. ¹¹³ Om 13:10 uur wordt er luchtalarm gegeven te Winterswijk. Kort hierop komen verschillende meldingen binnen bij de gemeentepolitie: ¹¹⁴ <ul style="list-style-type: none"> Te Meddo zijn minstens twee fosforbommen gevallen; Brand bij Lievevink in Meddo; 	Niet aantoonbaar relevant. Inslagen van brandbommen zijn niet zichtbaar op luchtfoto's. De spreiding van de inslagen is te groot om verdacht gebied af te bakenen op basis van deze gebeurtenis. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

¹⁰⁷ ECAL, toeg.nr. 0296, inv.nr. 46.

¹⁰⁸ TNA, AIR 14/3366.

¹⁰⁹ TNA, AIR 27/203; 27/1351; 27/1003; 27/1322; 27/731; 27/646; AIR 25/52.

¹¹⁰ TNA, AIR 14/3366

¹¹¹ Eversteijn, *Bombardementen*.

¹¹² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 37.

¹¹³ Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17.

¹¹⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 328.

	<ul style="list-style-type: none"> 🔦 In een dennenbos achter 'Vaags' is een reservetank met benzine terecht gekomen; 🔦 Een roggemijt van het landbouwbedrijf van J.W. Roeterdink of Roeterink (F.46) te Huppel vliegt in brand;¹¹⁵ 🔦 Door het afwerpen van brandbommen ontstaat brand op de boerderij van G.H. Frielink te Meddo (D.227). Het gebouw brandt volledig af.¹¹⁶ 🔦 De boeren Frielink en Roeterink rapporteren dat het gaat om rubberfosforbommen.¹¹⁷ 	
1944		
4 februari 1944	<p>Rond 13:30 uur maakt een <i>Boeing B-17 van 482 Bomb Group/812 Bomb Squadron</i> een noodlanding op het Overkamp te Meddo, na geraakt te zijn door luchtdoelgeschut. Alle twaalf inzittenden overleven de crash, elf van hen worden krijgsgevangen genomen.¹¹⁸ Het vliegtuig komt volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht terecht bij de weg Meddo-Zwolle.¹¹⁹ Ook de gemeentepolitie meldt de noodlanding.¹²⁰</p> <p>Uit een rapport van de luchtbeschermingsdienst blijkt dat op dezelfde dag een vliegtuig neerkomt net buiten de grens van Winterswijk: 'Op 4 febr. 1944 om 14:00 werd op zeer geringe hoogte boven deze gemeente een Amerikaans vliegtuig (bommenwerper) waargenomen, waarvan de rechter-motor in brand stond. De piloot heeft de kans gezien dit toestel door middel van een buiklanding aan de grond te zetten en wel even voorbij de grens van deze gemeente, in de gemeente Eibergen.' Het toestel zou een bombardement hebben uitgevoerd op de stad Bremen.¹²¹</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen in het bronmateriaal dat bij deze noodlanding Ontploffbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

¹¹⁵ ECAL, toeg.nr. 0296, inv.nr. 46; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 37; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57-58; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 329.

¹¹⁶ ECAL, toeg.nr. 0296, inv.nr. 46; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 37; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57-58; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 329.

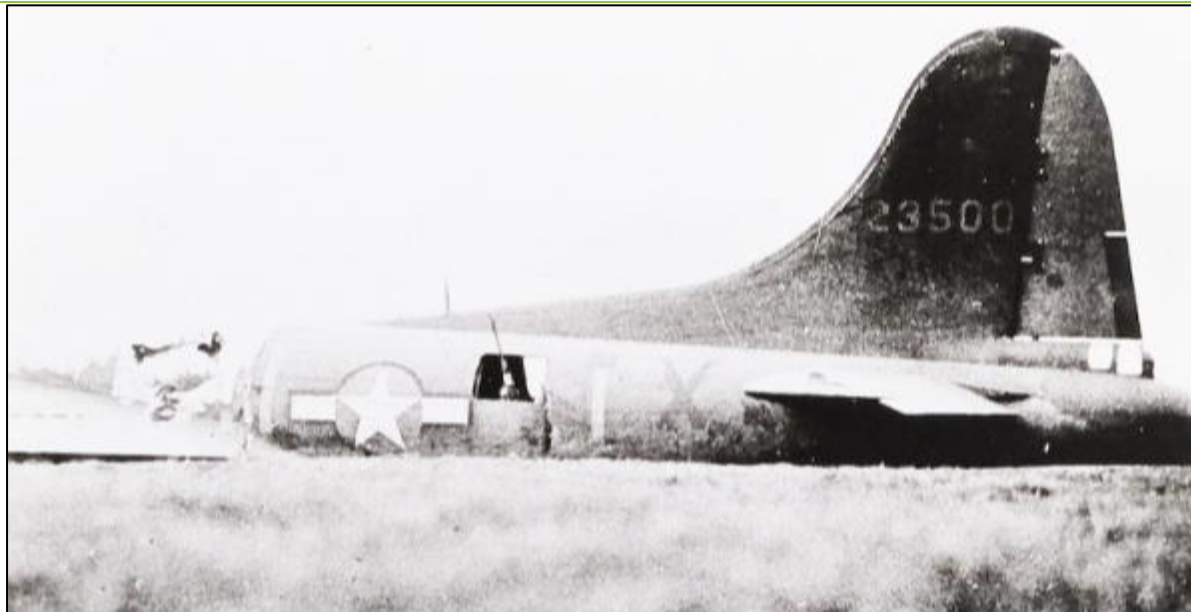
¹¹⁷ ECAL, toeg.nr. 0296, inv.nr. 46; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 37; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 57-58; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 329.

¹¹⁸ SGLO, crash database, crashnummer T3383; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17; Eversteijn, *Bombardementen*.

¹¹⁹ ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

¹²⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

¹²¹ ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18.

Figuur 3: De te Meddo neergekomen B-17. Kort na de noodlanding vernielden de inzittenden de cockpit om de Duitsers geen informatie te gunnen over de apparatuur in de bommenwerper. Bron: Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers.

24 mei 1944	Nabij de steengroeve in het bos van de heer Bekker, de Harmonie, worden 35 kogels gevonden. ¹²²	Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong van de kogels is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
31 mei 1944	Om ongeveer 14:00 uur wordt een trein rijdende tussen Winterswijk en Lichtenvoorde onder vuur genomen door geallieerde jachtvliegtuigen. ¹²³ Drie Amerikaanse of Engelse vliegtuigen beschieten de locomotief volgens de gemeentepolitie ter hoogte van de blokpost nabij Hakvoort op de lijn Zutphen-Winterswijk. ¹²⁴ Volgens auteur Zwanenburg staat in rapporten van de NS dat het om trein Ww39 gaat. ¹²⁵ Volgens auteur Hurman wordt om circa 13:35 de trein 'Weg en Werken 39' beschoten in Winterswijk. Vier mensen raken gewond en de trein raakt defect. ¹²⁶	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de beschieting en het inslaan van de brandbommen is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

¹²² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

¹²³ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 58; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17.

¹²⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

¹²⁵ Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 227.

¹²⁶ C. Hurman, *Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45*, 463.

	Dezelfde dag meldt Toebes, wonende in de “Nieuwe Lichtenberg” brandbommen achter zijn huis. ¹²⁷	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie en oorsprong van de brandbommen is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
14 juli 1944	Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats. ¹²⁸ Volgens stukken van de gemeentepolitie zijn er omstreeks 00:35 uur bommen gevallen op de hoek van de Wooldscheweg-Wamelinkweg. Er is veel materiele schade. ¹²⁹ Er worden volgens de literatuur boven Winterswijk zes brisantbommen afgeworpen ten gevolge van een luchtgevecht. De bommen veroorzaken schade op het gedeelte van de Wooldseweg achter de spoorwegovergang. ¹³⁰ Er wordt glas- en dakschade gemeld aan de Wooldscheweg, Golsweg, Kottenscheweg, Parallelweg, Rusthuisstraat, Komkommerpad en in buurtschap de Woold. ¹³¹ In stukken van de <i>Royal Air Force</i> was niet te achterhalen welk vliegtuig dit bombardement uitvoerde.	Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal uit september 1944 (luchtfotonummer 3094) zijn geen sporen waargenomen van deze aanval. Op basis van deze gebeurtenis kan daarom geen verdacht gebied afgebakend worden. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
September 1944 – Maart 1945	In deze periode voeren jachtbommenwerpers van de <i>Second Tactical Air Force</i> met regelmaat aanvallen uit op de spoorlijn Zutphen-Winterswijk en het stationemplacement van Winterswijk. De Duitsers proberen zich hiertegen te verweren door luchtafweergeschut op het stationemplacement en de treinen te plaatsen. ¹³² Hoofddoelen van deze aanvallen zijn het spoorwegkruispunt van de lijnen Winterswijk-Zutphen en Winterswijk-Groenlo aan het eind van de Morgenzonweg en het emplacement der Nederlandse Spoorwegen. Omdat het emplacement geregeld door batterijen Duits afweergeschut verdedigd wordt, vinden er herhaaldelijk gevechten plaats tussen de vliegtuigen en genoemd afweergeschut. Enkele	Relevant. Deze gebeurtenis dient als een algemene beschrijving. Waar informatie bekend is zullen de bombardementen verder per datum worden uitgewerkt. Op basis van de bombardementen in deze periode wordt verdacht gebied afgebakend. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te

¹²⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

¹²⁸ Eversteijn, *Bombardementen*.

¹²⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

¹³⁰ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 58; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 17.

¹³¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 37.

¹³² Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 105; Z.a., *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18.

	<p>'batterijen' worden volgens auteur Aalders tijdens deze periode door brisantbommen uitgeschakeld. Vermoedelijk gaat het om individuele stukken geschut. Als gevolg van deze aanvallen worden verschillende wijken van Winterswijk geëvacueerd.¹³³</p> <p>In de meeste gevallen bestaan de aanvallen uit het afwerpen van bommen van 250, 500 of 1.000 lb, zo blijkt uit de archieven van de <i>Second Tactical Air Force</i>. Regelmatig is er sprake van treffers en wordt de spoorlijn doorgesneden, waardoor Duits militair verkeer gehinderd wordt, zoals blijkt uit archieven van de <i>Organisation Todt</i>, dat verantwoordelijk was voor het herstel van de schade aan de spoorlijn.¹³⁴</p>	<p>vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	---	---

Figuur 4: De situatie rondom het spoorwegknooppunt te Winterswijk op de luchtfoto van 24 december 1944. De lichtgekleurde verstoringen met zwarte middelpunten zijn allen inslagkraters van afwerpmunitie. Rondom de spoorwegkruising zijn tientallen bommen neergekomen. Luchtfotonummer 4230.

<p>8 september 1944</p>	<p>Tussen 08:40 en 12:50 uur vliegen volgens stukken van de <i>Royal Air Force</i> acht <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 439 Squadron</i> over Winterswijk. Ter hoogte van coördinaat A.2971 wordt melding gemaakt van een mogelijke 'HAA [Heavy Anti-Aircraft (Artillery)] Dummy'.¹³⁵</p>	<p>Niet relevant. Het betreft een dummy. Dit vormt geen indicatie voor het achterblijven van ontplofbare oorlogsresten.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd.</i></p>
-------------------------	---	--

¹³³ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 58.

¹³⁴ TNA, AIR37/715 t/m 718; ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3 en 4; Zwanenburg, *en nooit was het stil deel 2*; Aalders en Ruwhof, *Herinneringen aan de bevrijding*.

¹³⁵ TNA, AIR 37/715; AIR 27/1879.

		<i>Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
16 september 1944	Deze dag worden volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Royal Air Force</i> tussen 10:50 en 12:25 uur aanvallen uitgevoerd tussen Dordrecht en Arnhem door twaalf <i>P-51 Mustangs</i> van <i>No 122 Squadron</i> . Op een locatie bij coördinaat A.2573 wordt een locomotief beschadigd. Uit de ORB blijken geen verdere details. ¹³⁶ Door de gemeentepolitie wordt deze dag geen melding gemaakt van een bombardement of een beschieting. ¹³⁷	Niet aantoonbaar relevant. Dit coördinaat ligt in de gemeente Winterswijk. Op deze locatie ligt echter geen spoorlijn. Omdat in de gemeente Winterswijk verschillende spoorlijnen lopen, kan niet met zekerheid vastgesteld worden waar de locomotief aangevallen wordt. De aard en locatie van de aanval zijn niet bekend en er kan dus geen verdacht gebied afgebakend worden. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
28 september 1944	Volgens de gemeentepolitie worden omstreeks 15:05 uur negen bommen afgeworpen door Engelse vliegtuigen, ter hoogte van de Morgenzonweg aan de spoorwegovergang en Arrasveld [Arisveld]. Drie bommen zijn niet ontploft. Door een burger wordt gemeld dat bij kilometerpaal 40,5-40,6 op 75 meter van het bos drie bommen zijn ingeslagen, waarvan er twee zijn ontploft. ¹³⁸ Door het bombardement wordt zware schade aangericht aan huizen aan de Morgenzonweg. Bij deze aanval vallen geen slachtoffers. ¹³⁹ Volgens een rapport van de Hoofdinspectie Luchtbescherming zijn er negen brisantbommen neergekomen in een weiland, waarvan er drie blind gaan. Er is dak- en glasschade aan ongeveer tien huizen. Er worden twintig woningen ontruimd. ¹⁴⁰	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13). Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De</i>

¹³⁶ TNA, AIR 37/715; AIR 27/915.

¹³⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹³⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹³⁹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 203.

¹⁴⁰ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 288.

	<p>Enkele uren later vindt er een tweede aanval plaats op hetzelfde punt waarbij wel slachtoffers vallen. In de onmiddellijke omgeving van perceel L.190, langs de spoorlijn gelegen, worden twee lichamen gevonden. Het perceel wordt geheel vernield door een brisantbom. Ook wordt Opperwachtmeester van de Brandweerpolitie dodelijk getroffen door boordvuur.¹⁴¹</p> <p>Volgens een rapport van de Hoofdinspectie Luchtbescherming is er een onbekend aantal brisantbommen afgeworpen nabij de Morgenzonweg waarbij Dorpsbuurt 109 'totaal vernield' wordt. Er is sprake van één blindganger. Daarnaast worden er een aantal bommen op het stationemplacement afgeworpen, waardoor wagons in brand vliegen en andere worden beschadigd of vernield.¹⁴²</p> <p>Omstreeks 17:55 wordt volgens de gemeentepolitie nog een aanval uitgevoerd door Britse vliegtuigen. Er vallen verschillende bommen, waarbij drie personen worden gedood. Ook zijn er twee wagons bij het station verbrand. De spoorweg nabij het kruispunt is beschadigd. Er blijven enkele blindgangers achter, die in de tuin van boomkweker Hijink liggen.¹⁴³</p> <p>Die avond na 19:00 worden meerdere patronen of granaten van boordgeschut gevonden, onder andere aan de Kottenseweg en de Keizerdwarsweg.¹⁴⁴</p> <p>De <i>Royal Air Force</i> voert deze dag verschillende aanvallen uit op dit kruispunt te Winterswijk:</p> <p>#1 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen twaalf <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> tussen 10:27 en 14:36 uur de spoordijk tussen de coördinaten A.393627-286760-037906 [Borken- Winterswijk – Vorden] aan: '8 x 500 on 286760, all-in T/A [target area] but rail not cut.'¹⁴⁵</p> <p>In de ORB van <i>No 440 Squadron</i> staat over de aanval die tussen 13:35 en 14:35 uur uitgevoerd wordt: '8 bombs were dropped on rail at A286760. All bombs</p>	<p><i>melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	---	--

¹⁴¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204; Eversteijn, *Bombardementen*.

¹⁴² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 38; NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 288.

¹⁴³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁴⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁴⁵ TNA, AIR 37/ 715.

	<p>were in target area but railway not cut. Bombs used were 500 lb. M.C. fused 24 sec. delay.¹⁴⁶</p> <p>#2 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen zeven <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> tussen 14:24 en 17:24 uur het spoor bij Winterswijk aan. Er wordt een duikbombardeмент uitgevoerd op het spoor ter hoogte van coördinaat A.286760 met twaalf bommen van 500 lb (24 sec.), waarvan zes voltreffers. Het rangeerterrein (A.3075) wordt met boordwapens bestookt.¹⁴⁷</p> <p>In de ORB van <i>No 440 Squadron</i> staat over de aanval die tussen 16:30 en 17:40 uur uitgevoerd wordt: <i>'Mission G.C. 105(2), rail at A266760. W/O Judd was forced to return home early because of mechanical trouble. Rest carried out bombing. 12 x 500 lb, M.C. bombs, fused 24 sec. delay were dropped in target area. There were two hits at A2777, two at 2776, two at A2975. Railway was cut in each case. Strafed marshalling yards at Winterswijk, A3075.'</i>¹⁴⁸</p>	
30 september 1944	<p>Deze dag worden volgens de literatuur aanvallen uitgevoerd door acht jachtbommenwerpers op de spoorwegverbindingen te Winterswijk.¹⁴⁹</p> <p>#1 Om 11:23 uur klinkt volgens een melding aan de Hoofdinspectie Luchtbescherming het luchtalarm. Er worden in totaal drie brisantbommen afgeworpen. Een ervan ontploft op de spoorbaan Winterswijk-Zutphen. Twee ervan ontploffen naast de spoorbaan in een weiland. Enige woningen aan de Morgenzonweg lopen glas- en dakschade op.¹⁵⁰ De gemeentepolitie meldt dat het spoor geraakt is ter hoogte van boerderij Spoorzicht, en dat het spoor over een afstand van 600 meter is vernield.¹⁵¹</p> <p>#2 Volgens de gemeentepolitie wordt dezelfde dag het stationemplacement aangevallen en getroffen door twee bommen. Er worden drie blindgangers geconstateerd, waarvan een op de Kleine</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p>De raketaanval leidt niet tot de afbakening van verdacht gebied omdat op luchtfotomateriaal geen</p>

¹⁴⁶ TNA, AIR 27/1880.

¹⁴⁷ TNA, AIR 37/ 715.

¹⁴⁸ TNA, AIR 27/1880.

¹⁴⁹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18-19; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204; Eversteijn, *Bombardementen*.

¹⁵⁰ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 186; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 38.

¹⁵¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

	<p>Parallelweg. In de omgeving van het station ontstaat veel schade.¹⁵²</p> <p>Volgens auteur Lelieveld worden de machineloods, ongeveer 30 wagons en enkele baanvakken vernield. Ook de kunstmestloods van de Coöp Landbouwbond wordt zwaar beschadigd. In de omgeving van het station ontstaat aan de woonhuizen veel glas- en dakschade.¹⁵³ Volgens de literatuur explodeert er een bom op de schuilkelder voor het stationsgebouw, waardoor drie Duitse militairen die zich hierin bevinden overlijden.¹⁵⁴</p> <p>Deze aanval vindt wordt volgens een rapport van de Rijksinspectie Luchtbescherming plaats om 16:30 uur. Er zouden 27 brisantbommen afgeworpen zijn te Winterswijk waarvan er 20 geëxplodeerd zijn. De volgende schade is geregistreerd:¹⁵⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> 👤 Één op de schuilkelder der N.S. nabij het station. Twee Duitse Militairen gedood. Schuilkelder zwaar beschadigd; 👤 Twee op parkeerterrein van de Staatsbrandweerpolitie naast de spoorlijn. Hierbij vijftien brandweerauto's vernield. Geen persoonlijke ongevallen; 👤 Twee op machineloods der N.S. Loods is zwaar beschadigd. (<i>'Militair terrein'</i>); 👤 Acht op spoorwegemplacement. Rails en enkele wagons beschadigd; 👤 Zes nabij spoorlijn Winterswijk-Zutphen. Geen schade. <p>De zeven blindgangers bevinden zich volgens het rapport op de volgende plekken:¹⁵⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> 👤 Drie op spoorwegemplacement (<i>'Militair terrein'</i>); 👤 Één op de Kleine Parallelweg; 👤 Drie op de Morgenzonweg. <p>Deze dag worden ook aanvallen gemeld door de <i>Second Tactical Air Force</i>. De aanval op A. 3075, A.2777, A.2975 en A.2974 (#1) betreft</p>	<p>sporen van deze aanval geïdentificeerd zijn. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 14).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	--	---

¹⁵² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁵³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 38.

¹⁵⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 18-19; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

¹⁵⁵ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 186.

¹⁵⁶ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 186.

hoogstwaarschijnlijk het bombardement dat beschreven wordt door auteur Lelieveld:

#1 Volgens de *Daily Log* van de *Second Tactical Air Force* vallen acht *Hawker Typhoons* van *No 440 Squadron* tussen 10:01 en 15:57 uur doelen aan in Winterswijk: *'Rlwy. [Railway] A.3075, 8 x 500 cutting rails at A.2777 and 2975. M/Y [Rangeerterrein] at A.2974 bombed with 8 x 500. 40 plus trucks, and loco with 10 trucks damaged.'*¹⁵⁷

In de ORB van *No 440 Squadron* staat dat de vliegtuigen tussen 15:00 en 16:10 uur de aanval uitvoeren. Ook de ORB meldt dat een duikbombardement uitgevoerd wordt op het spoor ter hoogte van A.3075: *'Eight bombs dropped on rails at A3075. Rails cut at 2777 and A2975 also cut. Eight bombs were dropped on Marshalling yards at A2974. Forty plus trucks and engine and train put out of order in this attack.'* Ze specificeren over de bommenlast: *'Bombs used were 500 lbs. M.C. fused 24 sec. [d]elay.'*¹⁵⁸

#2 Volgens de *Daily Log* van de *Second Tactical Air Force* die dag nog een aanval uitgevoerd door acht *Hawker Typhoons* van *No 182 Squadron*. Het eigenlijke doel in Duitsland wordt vanwege zware bewolking niet gevonden, dus wordt ter hoogte van coördinaat A.2974 tussen 14:50 en 16:00 uur een trein met raketten beschoten.¹⁵⁹ Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 14).

#3 Ook wordt volgens de *Daily Log* door vliegtuigen van *No 439 Squadron* gerapporteerd dat het spoor bij A.2876 intact is, hoewel volgens de eenheid een dag eerder werd gerapporteerd dat het spoor hier onderbroken was.¹⁶⁰

#4 Tussen 10:55 en 18:03 uur onderneemt *No 438 Squadron* een verkenningsvlucht om spooronderbrekingen in kaart te brengen: *'Rail at A.2975 observed to be cut.'*¹⁶¹

¹⁵⁷ TNA, AIR 37/ 715.

¹⁵⁸ TNA, AIR 27/1880.

¹⁵⁹ TNA, AIR 37/ 715.

¹⁶⁰ TNA, AIR 27/1879.

¹⁶¹ TNA, AIR 27/1878.

<p>2 oktober 1944</p>	<p>Deze dag worden volgens de literatuur door acht jachtbommenwerpers aanvallen uitgevoerd op spoorwegverbindingen te Winterswijk. Bij de aanval wordt de gashouder door scherven getroffen, waarna hij in brand geraakt. Ook de Morgenzonweg en de omgeving van het station krijgen het te verduren. Veel woonhuizen lopen glas- en dakschade op.¹⁶²</p> <p>Volgens een melding aan de Hoofdinspectie Luchtbescherming klinkt het luchtalarm om 10:12 uur en opnieuw om 12:35 uur. Om 10:12 uur worden negen brisantbommen afgeworpen, waarvan er zeven ontploffen naast de spoorlijn Winterswijk-Zutphen. Er is geen schade en er is geen sprake van persoonlijke ongevallen. De ligging van de twee blindgangers zou ongevaarlijk zijn.¹⁶³ Omstreeks 12:35 uur wordt volgens de Luchtbeschermingsdienst een onbekend aantal brisantbommen afgeworpen op het stationsemplacement. Er wordt gemeld dat de 'gasketel' in brand staat. Een latere melding vult aan: <i>'Hedenmidag te 12.40 zijn negen brisantbommen afgeworpen en geëxplodeerd, n.l. 3 brisantbommen nabij het spoorwegemplacement. 1 schuur van dhr. Koopman werd zwaar beschadigd. Meerdere woningen in de omgeving dakschade. Schade aan gasfabriek. Gashouder vloog in brand. Twee brisantbommen op spoorlijn Groenlo.- 4 bommen op het spoorwegemplacement. Rails en gebouwen vernield. Geen persoonlijke ongevallen.'</i>¹⁶⁴ Ook de gemeentepolitie maakt melding van deze aanval.¹⁶⁵</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> wordt tussen 10:12 en 13:40 uur een aanval uitgevoerd op het spoor te Winterswijk door acht <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i>: <i>'Winterswijk R/C. 16 x 500 11sec. 8 Hits. Rail cut A.2777, A.2876. 2 Locos and 14 trucks damaged.'</i> Het zou om twee spooronderbrekingen gaan.¹⁶⁶</p> <p>Tussen 12:10 en 13:20 uur voert een sortie van acht <i>Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> een bombardement uit op het spoor van Winterswijk met 16 x 500 lb (H.C., 11 sec). Ze laten de bommen vallen boven een</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
-----------------------	---	---

¹⁶² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 38; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

¹⁶³ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 186; Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 378.

¹⁶⁴ NIOD, toeg.nr. 216k, inv.nr. 186; Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 378.

¹⁶⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁶⁶ TNA, AIR 37/ 715.

	rangeerterrin, waarop acht bommen voltreffers zijn. <i>'Rail was cut at A.2777, A.2876, A.2479.'</i> ¹⁶⁷ De coördinaten A.2777 en A.2876 liggen in Winterswijk.	
5 oktober 1944	In de nacht van 4 op 5 oktober worden volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> aanvallen uitgevoerd in Nederland, waaronder tussen Winterswijk en Borcken, door dertien <i>De Havilland Mosquito's</i> van <i>No 140 Wing</i> : <i>'A.2976, strafed lighted factory (poss. Train).'</i> ¹⁶⁸ Deze aanvallen worden uitgevoerd door <i>No 21</i> en <i>487 Squadron</i> . ¹⁶⁹ Uit de ORB's van deze squadrons is niet meer informatie af te leiden wat betreft het toestel dat deze aanval heeft uitgevoerd. ¹⁷⁰ Hoogstwaarschijnlijk wordt de aanval te Winterswijk uitgevoerd door slechts één van deze vliegtuigen.	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
4 oktober 1944	Op de Misterweg, ter hoogte van perceel B.93, wordt een auto door jachtbommenwerpers beschoten met boordwapens. De auto brandt geheel uit en er worden twee overledenen gevonden. ¹⁷¹	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de aanval is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
4 oktober 1944	Een <i>Martin B-26 Marauder</i> van de <i>No 323 Bomb Group</i> maakt deze dag een noodlanding bij Winterswijk. ¹⁷²	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat bij deze noodlanding OO binnen het projectgebied terecht kunnen zijn gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van</i></p>

¹⁶⁷ TNA, AIR 27/1880.

¹⁶⁸ TNA, AIR 37/715.

¹⁶⁹ TNA, AIR 26/204.

¹⁷⁰ TNA, AIR 27/1878; AIR 27/264

¹⁷¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 19; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

¹⁷² Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 389.

		<i>deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i>
5 oktober 1944	<p>Omstreeks 11:05 uur vallen Engelse vliegtuigen volgens de gemeentepolitie het spoorwegemplacement en de omgeving van de spoorweg aan met afwerpmunitie en boordwapens. De Coöp. Landbouwbond (silo) wordt getroffen door bommen, waardoor materiele schade is ontstaan. Op de Morgenzonweg is nummer 70 getroffen.¹⁷³ De bewoonster wordt overleden onder het puin aangetroffen.¹⁷⁴ Er zou een blindganger liggen op de hoek Morgenzonweg - Javastraat.¹⁷⁵</p> <p>Ook de gashouder wordt wederom getroffen, ditmaal door boordvuur.¹⁷⁶ Op de Misterweg naar Bredevoort wordt een auto door Engelse vliegtuigen aangeschoten.¹⁷⁷</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 439 Squadron</i> hebben de vliegtuigen elk 2 x 500 lb ('11 sec. delay') bij zich. De vliegtuigen voeren een duikbombardeement uit op het spoor ter hoogte van coördinaat A.3075: <i>'Target attacked with 16 x 500 lb bombs. All bombs in Target area. Rail cut.'</i>¹⁷⁸ Dit is een coördinaat ter hoogte van het centrum van Winterswijk, vlakbij het station.</p> <p>Ook wordt door een aanval het spoor onderbroken bij coördinaat A.2875.¹⁷⁹ Daarnaast wordt een 'Gasometer' in brand geschoten en vernield door het boordkanon. <i>'Gasometer in centre of Winterswijk set on fire by canon and destroyed.'</i>¹⁸⁰ Ook wordt gerapporteerd: <i>'Track still cut in two places North of Winterswijk.'</i>¹⁸¹</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenissen worden in meerdere bronnen genoemd. De meldingen worden als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
12 oktober 1944	<p>Volgens stukken van stukken van <i>Organisation Todt</i> worden herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor naar aanleiding van een bomafworp ('bombenwurf') vóór deze dag. Op de volgende plaatsen wordt het spoor hersteld.¹⁸²</p>	<p>Relevant. Het spoor van Winterswijk is veelvuldig gebombardeerd in 1944 en 1945. Op basis van de schademeldingen van</p>

¹⁷³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁷⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 19; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

¹⁷⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁷⁶ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 38; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

¹⁷⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁷⁸ TNA, AIR 37/715; AIR 27/1878.

¹⁷⁹ TNA, AIR 27/1878.

¹⁸⁰ TNA, AIR 37/715; AIR 27/1878.

¹⁸¹ TNA, AIR 37/715.

¹⁸² ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

	<ul style="list-style-type: none"> Station Winterswijk; Winterswijk-Eibergen, km 42,4; Winterswijk-Eibergen, km 42,2; Winterswijk-Eibergen, km 42,1; Winterswijk-Zutphen, km 48,8; Winterswijk-Zutphen, km 41,1; Winterswijk-Zutphen, km 40,6; Winterswijk-Zutphen, km 39,8. 	<p><i>Organisation Todt</i> zijn luchtfoto's gecontroleerd en de meldingen zijn naast de informatie over bombardementen gelegd. Waar deze informatie een rol speelt in de afbakening wordt dit vermeldt.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
14 oktober 1944	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren acht <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 438 Squadron</i> tussen 14:26 en 16:48 uur doel in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.2975. Het spoor wordt hier gebombardeerd met vijftien bommen van 500 lb. '<i>Rail cut at A.2877.</i>'¹⁸³</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 438 Squadron</i> draagt ieder vliegtuig een bommenlast bij zich van twee keer 500 lb (0.025 sec) om een duikbombardement mee uit te voeren op Winterswijk (A.2975). Volgens de ORB wordt het spoor tussen 13:00 en 13:45 uur aangevallen met zestien bommen van 500 lb. '<i>All bombs in target area. Rail cut at least 4 times at A.2877. Dive bombing carried out from 4,000'to 1000' at 60 degree angle.</i>'¹⁸⁴</p> <p>De gemeentepolitie meldt deze dag vier bomtreffers op de spoorbaan naar Lichtenvoorde en Groenlo. Er zijn twee voltreffers. Morgenzonweg 108 en een waterleiding worden hierbij vernield.¹⁸⁵</p> <p>Volgens stukken van stukken van <i>Organisation Todt</i> worden herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor naar aanleiding van een bomafworp ('<i>bombenwurf</i>') vóór deze dag. Op het de volgende plaatsen wordt het spoor hersteld.¹⁸⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> Winterswijk-Eibergen, km 42,0; Winterswijk-Eibergen, km 41,95; 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

¹⁸³ TNA, AIR 37/715.

¹⁸⁴ TNA, AIR 27/1878.

¹⁸⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁸⁶ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

	<ul style="list-style-type: none"> 📍 Winterswijk-Zutphen, km 42,2; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 42,15; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 42,10; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 41,95; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 39,7. 	
17 oktober 1944	Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen vliegtuigen van <i>No 83 Group</i> tussen 09:26 en 13:45 uur het spoor aan te Winterswijk: <i>'1 loco damaged moving NW at A.3472.'</i> ¹⁸⁷	Niet aantoonbaar relevant. Op deze locatie ligt geen spoor. Waar deze trein precies is aangevallen is niet met zekerheid vast te stellen. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
18 oktober 1944	<p>Deze dag wordt het spoorwegkruispunt aan de Morgenzonweg aangevallen door twaalf jachtbommenwerpers. Hierbij worden verschillende percelen zwaar getroffen.¹⁸⁸</p> <p>#1 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 257 Squadron</i> tussen 08:30 en 13:22 uur een doel in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.286760 met achttien bommen van 500 lb. Één bom is een voltreffer. De eenheid rapporteert: <i>'Appeared to have bombed before and cut twice at A.286762 and once at A.294757 and probably at A.293756. Many bursts seen near fly-over.'</i>¹⁸⁹</p> <p>De ORB van <i>No 257 Squadron</i> bevestigt bovenstaande informatie en rapporteert: <i>"B" Flight attacked a "fly-over" railway crossing at Winterswijk near the German border. The C.O. led the squadron and on diving on the target craters from a previous attack were seen on the line.'</i> De aanval wordt uitgevoerd door een sectie vliegtuigen. Deze bestaan gewoonlijk uit maximaal vier vliegtuigen, waarvan er één een kwartier na vertrek uitvalt.¹⁹⁰</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

¹⁸⁷ TNA, AIR 37/715.

¹⁸⁸ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204; Eversteijn, *Bombardementen*.

¹⁸⁹ TNA, AIR 37/715.

¹⁹⁰ TNA, AIR 27/1528.

	<p>#2 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> valt een tweede groep vliegtuigen van <i>No 257 Squadron</i>, bestaande uit <i>Hawker Typhoons</i>, tussen 08:20 en 13:22 uur nogmaals A.286760 aan met zestien bommen van 500 lb. Hierdoor wordt een spooronderbreking veroorzaakt. <i>'1 hit in centre of target remainder in T/A [Target Area].'</i>¹⁹¹</p> <p>De ORB van <i>No 257 Squadron</i> rapporteert: <i>'The second operation was again directed again the flyover at Winteswykt. One D/H [Direct hit] dead on centre of the target and several near misses were plotted.'</i>¹⁹²</p> <p>Volgens stukken van stukken van <i>Organisation Todt</i> worden herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor naar aanleiding van een bomafworp (<i>'bombenwurf'</i>) vóór deze dag. Op het de volgende plaatsen wordt het spoor hersteld:¹⁹³</p> <ul style="list-style-type: none"> 📍 Winterswijk-Eibergen, km 42,2; 📍 Winterswijk-Eibergen, km 42,15; 📍 Winterswijk-Eibergen, km 42,10; 📍 Winterswijk-Eibergen, km 42,05; 📍 Winterswijk-Eibergen, km 42,00; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 42,1; 📍 Winterswijk-Zutphen, km 41,95. 	
20 oktober 1944	<p>Deze dag vindt volgens de literatuur een bombardement op Winterswijk door zes jachtbommenwerpers plaats waarbij verschillende percelen aan de Morgenzonweg wederom voltreffers te verduren krijgen.¹⁹⁴ De gemeentepolitie meldt:¹⁹⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> 📍 Twee voltreffers op de percelen 45-I en 45-II aan de Morgenzonweg; 📍 Twee bommen op de Morgenzonweg ter hoogte van perceel 128 en 140. De gevel van 128 wordt weggeslagen; 📍 Een blindganger achter Morgenzonweg 128; 📍 Twee bommen achter Morgenzonweg 144; 📍 Twee bommen achter Morgenzonweg 120. 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10.</p>

¹⁹¹ TNA, AIR 37/715.

¹⁹² TNA, AIR 27/1528.

¹⁹³ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

¹⁹⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204; Eversteijn, *Bombardementen*.

¹⁹⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren zeven <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 257 Squadron</i> tussen 10:17 en 14:35 uur een aanval uit op het spoor te Winterswijk ter hoogte van A.286760. Het bombardement wordt uitgevoerd met veertien bommen van 500 lb. Alle bommen komen ten oosten van het doel terecht. <i>'Line appeared cut from previous attack.'</i>¹⁹⁶</p> <p>In de <i>ORB</i> van <i>No 257 Squadron</i> rapporteert een groep van acht <i>Typhoons</i>: <i>'All bombs fell to the east of the target due to a very strong wind from the west, but the line appeared cut from previous attacks.'</i>¹⁹⁷</p>	<p>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</p>
21 oktober 1944	<p>Een burger meldt bij de gemeentepolitie dat er 'bij Dunnewold (op Pieper) in het Rommelgebergte' een blindganger ligt.¹⁹⁸</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en locatie van de blindganger zijn niet bekend.</p> <p>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</p>
22 oktober 1944	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren twaalf <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 442 Squadron</i> tussen 10:33 en 11:00 uur een aanval uit op het spoor te Winterswijk ter hoogte van coördinaat A.2571. Hier wordt een trein aangevallen en beschadigd. Het is onduidelijk waarmee de aanval wordt uitgevoerd. Vermoedelijk betreft het een beschieting. De <i>ORB</i> van <i>No 442 Squadron</i> vermeldt: <i>'on return journey one locomotive was attacked and damaged and a few MET were shot up resulting in one flamer, one smoker and two damaged.'</i>¹⁹⁹</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal van 28 oktober 1944 zijn geen sporen geïdentificeerd van deze aanval. Op basis van deze gebeurtenis wordt daarom geen verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</p>
23 oktober 1944	<p>Op deze datum stort een <i>AVRO Lancaster</i> van <i>No 12 Squadron</i> neer nabij Huppel, 3 kilometer ten Noordoosten van Winterswijk. Geen van de inzittenden overleeft de crash.²⁰⁰ Er komen zeven bemanningsleden om.²⁰¹ De bommenwerper komt neer nabij de Duitse grens. Het vliegtuig werd even</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 15).</p>

¹⁹⁶ TNA, AIR 37/715.

¹⁹⁷ TNA, AIR 27/1528.

¹⁹⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

¹⁹⁹ TNA, AIR 37/715; AIR 27/1882.

²⁰⁰ SGLO, crash database, crashnummer T4567; Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁰¹ ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1.

	voor de crash aangeschoten door een Duitse nachtjager en is daarna in de lucht ontploft. De lijken van de inzittenden liggen over grote afstand verspreid. ²⁰²	<i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
27 oktober 1944	Uit een notitie van <i>Organisation Todt</i> blijkt het volgende: ‘ <i>Vervolg vernieling spoorwegen. Bombardementen station Winterswijk weinig resultaat. Veel vervoer langs lijn Winterswijk-Borken.</i> ’ ²⁰³ In de <i>Daily Log</i> staat dat <i>No 488</i> en <i>410 Squadron</i> in de buurt van Winterswijk vluchten uitvoeren. ²⁰⁴ Uit de ORB’s van deze Squadrons blijken echter geen verdere details. ²⁰⁵	Niet aantoonbaar relevant. Het wordt uit deze melding niet duidelijk wat de aard of locatie van de betreffende aanval is. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
28 oktober 1944	Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dag herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor naar aanleiding van een bomafworp (‘ <i>bombenwurf</i> ’) vóór deze dag. Het gaat om herstel op het baanvak Winterswijk-Eibergen ter hoogte van km 41,8. ²⁰⁶	Relevant. De schademelding bevestigt de aanvallen op de spoorwegkruising van Winterswijk. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13). Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
November 1944-januari 1945	In deze maand worden volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden algemene herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het station van Winterswijk. ²⁰⁷ <ul style="list-style-type: none"> Treinschuilplaats (‘<i>Lok-Unterstand</i>’); Het vullen van trechters; 	Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk. Een nadere toelichting op de relevantie van deze

²⁰² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 19; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204.

²⁰³ Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), collectie 575: inv.nr. 540: Telegrammen uit Nederland.

²⁰⁴ TNA, AIR 37/716.

²⁰⁵ TNA, AIR 27/1936; AIR 27/1802.

²⁰⁶ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²⁰⁷ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

	<p> Het recht leggen, herstellen en vervangen van spoor.</p>	<p>gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
2 november 1944	<p>Deze dag vindt volgens auteur Eversteijn een bombardement op Winterswijk plaats door een P51 <i>Mustang Y2</i> van <i>No 442 Squadron</i>.²⁰⁸ Volgens Zwanenburg gaat het om Spitfires van <i>No 442 Squadron</i> die zojuist een wegenknooppunt hadden aangevallen bij Winterswijk.²⁰⁹</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat omstreeks 16:45 uur zes bommen zijn gevallen bij de spoorwegkruising Groenlo-Zutphen. Er is 'niets getroffen.'²¹⁰</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren vier <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 442 Squadron</i> tussen 14:47 en 17:14 uur een kruising in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.2877. Bij de aanval worden vier bommen van 500 lb en acht bommen van 250 lb (0.025 sec) afgeworpen. Deze komen allemaal in het doelgebied terecht, maar het resultaat wordt niet door de eenheid waargenomen.²¹¹</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 442 Squadron</i> wordt het bombardement tussen 16:35 en 17:25 uur uitgevoerd: '<i>Target – junction near Winterswijk: All bombs in target area. [...] Three 500 and eight 250 lb bombs carried.</i>'²¹²</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
4 november 1944	<p>#1 Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk door zes jachtbommenwerpers plaats waarbij verschillende percelen aan de Morgenzonweg wederom voltreffers te verduren krijgen.²¹³ De gemeentepolitie meldt dat omstreeks 15:00 uur</p>	<p>#1 Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p>

²⁰⁸ Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁰⁹ Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 433.

²¹⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²¹¹ TNA, AIR 37/716.

²¹² TNA, AIR 27/1882.

²¹³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 204; Eversteijn, *Bombardementen*.

	<p>bommen vallen in de omgeving van de morgenzonweg. Er worden vijf bomtrechters waargenomen, waarvan één voltreffer op de woning van Damkot te Morgenzonweg 130. Er valt één bom te K.197, op ongeveer 150 meter van de woning.²¹⁴</p> <p>#2 Volgens de ORB van No 442 Squadron voeren vier Supermarine Spitfires tussen 12:55 en 13:40 uur een aanval uit te Winterswijk: <i>'Target - ammo dump at Winterswijk, bad weather covered the target, all bombs were jettisoned in or near the target area. Four 500 lb and 8 250 lb bombs carried.'</i>²¹⁵</p> <p>Er wordt gesproken van meerdere aanvallen: <i>'F/L Keene took the next section up and carried out a first class job on an ammo dump which blew up most reassuringly, flame and smoke to 1500 feet. This was followed by an attack on the rail junction at Velen [...] The next show was the bomb on a canal bridge east of Zutphen [...] Again on the ammo dump at Winterswijk, bad weather covered the target. All bombs were jettisoned in or near the target area.'</i>²¹⁶</p>	<p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p>De inslag bij K.197 is op luchtfotomateriaal uit maart 1945 zichtbaar. Op basis van deze inslag wordt geen verdacht gebied afgebakend, gezien het gaat om een solitaire krater en geen aanwijzingen in het bronmateriaal zijn aangetroffen dat er meer bommen zijn ingeslagen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Niet relevant. Er is geen voorval te Winterswijk bekend van een ontploffende munitieloods. Ook zijn op luchtfotomateriaal geen sporen waargenomen die wijzen op een dergelijke ontploffing. Het lijkt daarom onwaarschijnlijk dat deze locatie zich daadwerkelijk te Winterswijk bevindt. Vermoedelijk betreft het een aanval te Kleve.</p>
--	---	---

²¹⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²¹⁵ TNA, AIR 27/1882.

²¹⁶ TNA, AIR 27/1882.

	<p>In een andere passage wordt de eerste <i>ammo dump</i> echter gelokaliseerd te ‘<i>Castle Grounds S.E. Cleve.</i>’ Kleef ligt ten zuiden van Winterswijk.²¹⁷</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> ligt de als eerst tussen 09:01 en 11:10 door <i>No 442 Squadron</i> gebombardeerde <i>ammo dump</i> inderdaad bij Kleve (‘<i>E.965519, 4 x 500 and 8 x 250 on dump which blew up.</i>’). De andere <i>ammo dump</i> vermoedelijk bij Apeldoorn: ‘<i>Z.2976. 4 x 500 and 8 x 250 jettisoned in Apeldoorn area as 4 u/i a/c approached.</i>’²¹⁸</p>	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
5 november 1944	<p>De gemeentepolitie meldt luchtalarm omstreeks 09:55 uur. De volgende schade wordt gemeld: ²¹⁹</p> <ul style="list-style-type: none"> Drie bomtrechters op het W.V.C. Veld; Drie bomtrechters achter de boterfabriek tegen de lijn naar Groenlo; Glasschade Morgenzonweg; Blindganger bij de boerderij van Grievink aan de Morgenzonweg. 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
6 november 1944	<p>De gemeentepolitie meldt luchtalarm omstreeks 10:45 uur. Er valt een bom op het emplacement. Een onduidelijke aantekening naast de melding lijkt erop te wijzen dat het om een fosforbom gaat.²²⁰</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De aard en de oorsprong van het bombardement is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

²¹⁷ TNA, AIR 27/1882.

²¹⁸ TNA, AIR 37/716.

²¹⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²²⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

<p>10 november 1944</p>	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 442 Squadron</i> tussen 14:42 en 17:15 uur een spoor in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.257778. 'Target obscured by cloud.' Er wordt een voltreffer gerapporteerd op een spoorlijn.²²¹</p> <p>Volgens de <i>Operations Record Book</i> van <i>No 442 Squadron</i> heeft de eenheid die de spoorlijn Borken-Winterswijk zou bombarderen na 16:32 uur vanwege bewolking zijn bommen laten vallen ten noorden van Zutphen. De vliegtuigen bombarderen met bommen van 250 en 500 lb. Er wordt in de ORB geen melding gemaakt van een bombardement bij coördinaat A.257778.²²²</p>	<p>Relevant. Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
<p>16 november 1944</p>	<p>Deze dag vallen vliegtuigen van <i>No 411 Squadron</i> een spoorwegviaduct bij Winterswijk aan. Er komt goed gericht vuur van licht luchtafweergeschut uit het bos ten oosten van de spoorlijn, waarbij een van de vliegtuigen wordt geraakt.²²³</p> <p>De gemeentepolitie meldt twee bombardementen. Er klinkt luchtalarm omstreeks 14:25 uur. Er vallen bommen op het stationemplacement aan de Wooldscheweg. Het tweede luchtalarm klinkt om 15:00 uur en er wordt één bom gemeld in de 'Peels' en één in een weide langs de spoorbaan Borken. Als gevolg van de aanvallen ontstaat glasschade.²²⁴</p> <p>In een later bericht wordt gemeld:²²⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> Twee bommen bij Storstelers te Miste 16, waarvan één niet is ontploft; Twee bommen bij Miste 18-I, beide ontploft; Drie bommen bij Woold 193, allen ontploft, enige glasschade; Drie ontplofte bommen bij Woold 192, allen ontploft, enige glasschade. 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p>Bij Miste 18-I liggen vier kraters. Deze liggen allen in de buffer rondom het spoor op basis waarvan verdacht gebied afgebakend is. Er is echter niet met zekerheid vast te</p>

²²¹ TNA, AIR 37/716.

²²² TNA, AIR 27/1882.

²²³ Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 446.

²²⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²²⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen vier <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 411 Squadron</i> tussen 13:56 en 15:29 uur een doel in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.286760. Er worden vier bommen van 500 lb en acht bommen van 250 lb (.025 sec) afgeworpen. Zeven van deze bommen komen terecht in het doelgebied. Er wordt een trein beschadigd die in zuidoostelijke richting beweegt.²²⁶</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 411 Squadron</i> voeren zij tussen 13:55 en 15:10 uur een duikbombardement uit op een 'rail flyover' te Winterswijk. 'No direct hits seen.'²²⁷</p>	<p>stellen of deze twee inslagen in het bompatroon met de enkele krater te Miste 16 horen. De krater bij Miste 16 wordt daarom behandeld als solitaire krater. De inslagen bij Miste 18-I worden meegenomen in de afbakening van kraters rondom het spoor.</p> <p>De kraters te Woold 192 worden afgebakend als bombardement van een jachtbommenwerper. Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_003).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
18 november 1944	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> hebben acht <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 197 Squadron</i> de opdracht om het spoor bij 'Runklo-Zutphen' aan te vallen: '092887 and 037906. 2 cuts at 060775 [te Zelhem]. 16 x 500 dropped.'²²⁸</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 197 Squadron</i> voeren de vliegtuigen tussen 15:35 en 16:55 uur echter een aanval uit op het spoor bij Winterswijk: 'Interdiction on railway line at Winterswijk. Bad weather prevented the location of the primary target but the line at A.260775 was bombed with 16 bombs and two direct hits were claimed, one on the level crossing. The line was cut.' Volgens de eenheid wordt de aanval uitgevoerd vanaf een lage hoogte.²²⁹</p> <p>Hoewel de <i>Daily Log</i> stelt dat de aanval plaatsvindt te Zelhem, staat in de ORB dat Winterswijk aangevallen wordt. Vermoedelijk is het coördinaat verkeerd</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

²²⁶ TNA, AIR 37/716.

²²⁷ TNA, AIR 27/1804.

²²⁸ TNA, AIR 37/716.

²²⁹ TNA, AIR 27/1169.

	<p>opgenomen in de <i>Daily Log</i> en vindt het bombardement plaats te Winterswijk. Dit wordt bevestigd door een melding van de politie.</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat er bommen gevallen zijn aan de spoorlijn naar Zutphen. Er klinkt luchtalarm omstreeks 16:15 uur. Er vallen 24 bommen onder welke twee blindgangers. Het talud raakt beschadigd bij kilometerpaal 39,7. Er ontstaat glasschade ter hoogte van de Beenendijk.²³⁰</p>	
19 november 1944	<p>Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dag herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor. Het gaat om het vullen van kraters en het rechtzetten van verschoven rails op het tracé Winterswijk – Zutphen bij kilometer 39.7.²³¹</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren veertien <i>De Havilland Mosquitos</i> van <i>No 140 Wing</i> in de nacht van 19 op 20 november het station van Winterswijk ter hoogte van A.3075 aan. ‘<i>Plume of smoke seen.</i>’ Vermoedelijk wordt de aanval uitgevoerd door slechts één vliegtuig. De vliegtuigen vallen die dag aan met bommen van 500 lb, <i>flares</i> en kanonvuur.²³² Uit de ORB’s van de uitvoerende <i>No 21</i> en <i>No 464 Squadrons</i> blijkt geen verdere informatie.²³³ Ook de gemeentepolitie meldt dat er geschoten wordt boven het dorp.²³⁴</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Het wordt uit deze melding niet duidelijk wat de aard van de betreffende aanval is.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
20 november 1944	<p>Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dag herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor van Winterswijk. Het gaat om het vullen van kraters op het tracé Winterswijk – Zutphen bij kilometer 39.7. Ter plaatse wordt de spoordijk verstevigd en het spoor terug aangesloten. Ter plaatse van station Winterswijk moet spoor 2 gerepareerd worden.²³⁵</p>	<p>Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21 november 1944	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> valt vermoedelijk één vliegtuig van een groep <i>De Havilland Mosquito’s</i> van <i>No 138 Wing</i> tussen 19:00 en 23:59 uur lichten op de weg bij Winterswijk ter hoogte</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Waar deze aanval precies heeft plaatsgevonden is</p>

²³⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²³¹ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²³² TNA, AIR 37/716.

²³³ TNA, AIR 27/1924; AIR 27/264.

²³⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²³⁵ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

	van coördinaat A.2976 aan. <i>'Stat lights on road; bursts on road.'</i> De vliegtuigen voeren deze nacht drie aanvallen uit met in totaal twaalf bommen van 500 lb, flares, boordkanon en machinegeweer. ²³⁶ Uit de ORB's van de Squadrons in <i>No 138 Wing (No 613, 107 en 305 Squadron)</i> , blijkt niet meer informatie. ²³⁷	niet met zekerheid vast te stellen. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
23-25 november 1944	Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dagen herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor van Winterswijk. Het gaat om het herstellen van beschadigde gebieden in het stationsgebied en langs het gehele traject Winterswijk-Zutphen tot Vorden (<i>'Auf der ganzen Strecke bis Vorden'</i>) en het op voorgenoemd traject versterken van de spoordijk. ²³⁸	Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
25 november 1944	Deze dag bombarderen vliegtuigen van 138 Wing/ <i>No 411 Squadron</i> volgens auteur Zwanenburg een spoor ten zuidwesten van Winterswijk met bommen van 500 lb. ²³⁹ Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren zes <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 411 Squadron</i> tussen 15:35 en 16:45 uur het spoor aan in Winterswijk: <i>'Target obscured so bombed rail at A.3373 with 6 x 500 lb and 12 x 250. No hits.'</i> ²⁴⁰ Ter hoogte van dit coördinaat ligt geen spoor. Waarschijnlijk is ergens anders in Winterswijk een spoor aangevallen. Volgens de <i>ORB</i> van <i>No 411 Squadron</i> wordt een duikbombardement uitgevoerd op een spoor ten zuidoosten van Winterswijk. ²⁴¹	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13) Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
26 november 1944	Om 13:25 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op station Winterswijk. Er worden zestien bommen afgeworpen, waarvan er vier het doel raken. Spoor 18 is beschadigd, Spoor 2 is op twee plekken ongeveer 2,5 meter vernield. <i>'Post-gleis 8 m beschaedigt.'</i> Er wordt	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.

²³⁶ TNA, AIR 37/716; AIR 26/199.

²³⁷ TNA, AIR 27/915; AIR 27/1672; AIR 27/2117.

²³⁸ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²³⁹ Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 455.

²⁴⁰ TNA, AIR 37/716.

²⁴¹ TNA, AIR27/1084.

	<p>opdracht gegeven het spoor te vernieuwen.²⁴² Uit de stukken van de <i>Second Tactical Air Force</i> blijkt geen aanval op Winterswijk.</p> <p>Er valt volgens auteur Lelieveld een dode onder de bedieningsmanschappen van de Duitse luchtafweer.²⁴³</p> <p>Er klinkt luchtalarm omstreeks 13:45 uur. De gemeentepolitie meldt dat er ongeveer 25 bommen gevallen zijn op het stationemplacement van Winterswijk.²⁴⁴</p> <ul style="list-style-type: none"> De gashouder wordt getroffen door een bom; Zeven bommen op het Emplacement, waar op vier plaatsen de rails vernield worden; Drie bommen in de Helderkampstraat; Twee bommen in de Scheringstraat Vier op de Parallelweg; Twee blindgangers; De overige bommen vallen in de tuinen gelegen tussen deze straten. <p>Bij landbouwer Scheurs te Kotten 98, een woning langs het spoor, worden mitrailleurkogels door het dak geschoten. In de omgeving van de woning vallen vier bommen, waarvan een blindganger. In totaal vallen er vijftien a zestien bommen in de omgeving, waarvan in totaal twee blindgangers.²⁴⁵</p>	<p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
27-28 november 1944	<p>Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dagen herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor van Winterswijk. Het gaat om het herstellen van bomschade aan Station Winterswijk te spoor 1 en 2, en ongespecificeerde schade aan de omgeving bij spoor 7 en 8.²⁴⁶</p>	<p>Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
28 november 1944	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren zes vliegtuigen van <i>No 182 Squadron</i> tussen 10:47 en 13:05 uur een doel op de grens te</p>	<p>Niet relevant. De stukken van <i>No 182 Squadron</i> noemen meermaals een</p>

²⁴² ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3; Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁴³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 20.

²⁴⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁴⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁴⁶ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

	<p>Winterswijk aan: '46 R/P. [Rocket Projectiles] <i>destroying loco moving S. at A.5358</i> [Doel tussen Coesfeld en Wesel], <i>and at 3 trucks unloading A.2472</i> [een doel in Winterswijk].²⁴⁷</p> <p>Uit de ORB van <i>No 182 Squadron</i> blijkt dat de eenheid die de aanval uitvoert als doelgebied Wesel-Münster-Coesfeld-Rees heeft. Deze stukken noemen niet coördinaat A.2472, maar A.2741 en bovendien een ander aantal Trucks: <i>'Thirty trucks loading at A.2741 were attacked ten trucks being destroyed and twenty damaged. Only five aircraft carried out this operation.'</i> <i>En 'thirty trucks were found loading S.E. of Wesel (A.2741).</i>²⁴⁸</p> <p>Er klinkt deze dag meerdere malen luchtalarm. De gemeentepolitie meldt rond 11:05 uur dat tijdens een luchtaanval met boordwapens een auto van de Duitse Weermacht kapot is geschoten op de Misterweg, ter hoogte van de Bunschotbrug. Twee personen raken gewond.²⁴⁹</p>	<p>ander coördinaat dan de Daily Log. Aangezien het coördinaat in de ORB gerapporteerd is door de eenheid die de aanval uitvoert en bovendien naast Wesel ligt, wordt er vanuit gegaan dat het geen aanval ter hoogte van Winterswijk betreft.</p> <p>Ook op basis van de beschieting kan vanwege een gebrek aan specifieke informatie over de aanval geen verdacht gebied afgebakend worden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
29 november 1944	<p>#1 In de literatuur wordt door auteur Lelieveld gemeld dat omstreeks 12:30 uur door een formatie overvliegende bommenwerpers vier brisantbommen worden afgeworpen. Een ervan komt terecht voor de boerderij van J.A. Beskers te Woold K.531 I. Onder het opgeworpen zand overlijdt een kind.²⁵⁰</p> <p>#2 Omstreeks 17:30 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op het spoor tussen 'Raichsgrenze-Zutphen'.²⁵¹ Er worden ter hoogte van kilometerpaal 50,0 twaalf bommen afgeworpen, waarvan er twee het spoor raken. Als gevolg van de aanval wordt achttien meter spoor beschadigd. Er wordt opdracht gegeven tot herstel.²⁵²</p>	<p>#1 Niet aantoonbaar relevant. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 16).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Kilometerpaal 50 ligt op de grens met Duitsland. Op luchtfotomateriaal van 24 december 1944 zijn geen sporen van deze aanval te zien.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De</i></p>

²⁴⁷ TNA, AIR 37/716.

²⁴⁸ TNA, AIR 27/1136.

²⁴⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁵⁰ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 20; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 205; Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁵¹ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

²⁵² ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

	<p>Ook uit stukken van de <i>Royal Air Force</i> blijken aanvallen op Winterswijk:</p> <p>#3 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren vier <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 184 Squadron</i> tussen 10:01 en 14:47 uur het spoor aan in Winterswijk: <i>'Loco and 10 trucks moving N.W. at A.3372 attacked.'</i>²⁵³</p> <p>Volgens de <i>ORB</i> van <i>No 184 Squadron</i> wordt de aanval uitgevoerd met acht raketten van 60 lb en het boordkanon. <i>'It stopped but no R.P. Hit observed. Locomotive and some trucks hit by cannon fire.'</i>²⁵⁴</p> <p>#4 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren zes <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 411 Squadron</i> tussen 09:50 en 14:42 uur een aanval uit op het spoor bij Winterswijk: <i>'6 x 500 and 12 x 250 on A.293755 - Rail cut once.'</i>²⁵⁵</p> <p>Volgens de <i>ORB</i> van <i>No 411 Squadron</i> vindt de aanval plaats tussen 11:30 en 12:30 uur: <i>'The target was obscured and four of this section dropped their bombs on the Junction W. of Winterswijk. One salvo cut the rail and two were on the embankment. One salvo hit some buildings just on the R. side of the railway causing much dark brownish smoke.'</i>²⁵⁶</p> <p>De gemeentepolitie meldt rond 12:15 uur over vermoedelijk deze aanval:²⁵⁷</p> <ul style="list-style-type: none"> Één voltreffer ingeslagen in pand Morgenzonweg 53; Een voltreffer recht tegenover Morgenzonweg 53; Drie bommen op de spoorlijn naar Zutphen, nabij de woning van 'Ter Haar;' Twee bommen op een perceel weiland nabij 'ter Haar.' 	<p><i>melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Ter hoogte van het coördinaat A.3372 bevindt zich geen spoorlijn. Op luchtfotomateriaal zijn geen sporen van deze aanval waargenomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#4 Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	---	---

²⁵³ TNA, AIR 37/716.

²⁵⁴ TNA, AIR 27/1138.

²⁵⁵ TNA, AIR 37/716.

²⁵⁶ TNA, AIR 27/1804.

²⁵⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

OT - Bauleitung Graf.
Aussenstelle Winterswijk.

13, Bouw

- 1.) Strecke: Reichsgrenze-Zutphen. a) km 19,6 b) km 50,0
 2.) Zeit: 29.11.1944 a) 13⁰⁰ h b) 17³⁰ h
 3.) Bombenzahl: a) 8 b) 12
 4.) Treffer: a) 1 b) 2
 5.) Schaden: a) 36.-m Gleis zerstort, b) 18.-m Gleis zerstort.
 6.) Erforderl. Arbeit: a) und b) Gleis erneuern

Figuur 5: De melding van Organisation Todt van de aanval op 29 november 1944.

30 november
1944

Volgens stukken van *Organisation Todt* worden deze dagen herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor van Winterswijk. Het gaat om werkzaamheden net over de grens met Duitsland op traject Winterswijk-Burlo ter hoogte van kilometer 50,0, waar bomtrechters gevuld worden en herstelwerkzaamheden aan het spoor plaatsvinden.²⁵⁸

De gemeentepolitie meldt dat er een onderzoek is ingesteld naar een burger die is overleden na een bominslag op de Hijinkdwarsweg te Woold 44 (Tegenwoordig Hijinkhoekweg 45). Hier is een bom gevallen van zwaar gewicht. Het slachtoffer is gestikt in de aarde afkomstig van de inslag.²⁵⁹

Niet aantoonbaar relevant. Kilometerpaal 50 ligt op de grens met Duitsland. Op luchtfotomateriaal van 24 december 1944 zijn geen sporen van deze aanval te zien.

Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.

Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen in het bronmateriaal aangetroffen dat er meer dan één bom is gevallen. Bovendien zijn op luchtfotomateriaal van 23 maart 1945 (luchtfotonummer 3039) geen sporen waargenomen van een bominslag en is de exacte locatie ervan niet met zekerheid vast te stellen.

Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.

²⁵⁸ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²⁵⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

4 december 1944	Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dag herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor van Winterswijk. Het gaat om werkzaamheden aan het spoor ter hoogte van kilometerpaal 40,0. Hier wordt het spoor hersteld. ²⁶⁰	<p>Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
5 december 1944	<p>#1 De gemeentepolitie meldt dat vliegtuigen om 10:45 uur enkele bommen uitwerpen.²⁶¹</p> <ul style="list-style-type: none"> Twee bommen op hoek Kottenseweg-Wooldscheweg; Één voltreffer op perceel Kottenscheweg 1, bewoond door Hardink; Pakhuis van Meijers gedeeltelijk ingestort; Één bom midden op de weg Wooldscheweg, in omtrek veel glasschade; Twee bommen dicht bij het Rusthuis te Kottenscheweg 66; Bij Ten Pas in een weide te Woold valt een bom. <p>Volgens de literatuur vallen in de omgeving van het station 'overall' bommen. Eén bom komt terecht op het perceel Wooldscheweg 1. Het pand wordt grotendeels verwoest. Ook komen 'enkele' bommen terecht vlak voor het Rusthuis aan de Kottenseweg. Er overlijdt een burger voor Kottenscheweg 66. Er wordt 'overall' schade aangericht aan de Wooldscheweg, Kottenscheweg, Rusthuisstraat, Weurden, Eelinkstraat, Helderkampstraat, Kettingstraat en Kreilstraat. Twee burgers overlijden bij de aanval.²⁶²</p> <p>#2 Omstreeks 16:00 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op station Winterswijk. Er zouden twaalf bommen afgeworpen zijn, waarvan er acht raak zijn. Hierbij worden sporen 1, 2, 6, 8, 9 en 10 door inslagen onderbroken; 140 meter spoor moet vernieuwd worden. Daarnaast wordt 'Heizhaus 1' door een voltreffer zwaar</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

²⁶⁰ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²⁶¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁶² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 21 en 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 205.

	<p>beschadigd. Ook wordt de waterleiding beschadigd, waardoor de leiding bij Spoor 2 omgelegd moet worden.²⁶³</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat vliegtuigen om 15:45 elf bommen uitwerpen. Er vallen zeven op het emplacement en drie in de weide aan de Kreilstraat en één achter het Rusthuis aan de Kottenscheweg.²⁶⁴</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen zes <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 412 Squadron</i> tussen 14:24 en 16:21 uur het rangeerterrein bij coördinaat A.3075 aan met vijf bommen van 500 lb en tien van 250 lb. '2 cuts'. Er worden bij de aanval twee wagons vernield.²⁶⁵</p> <p>In de ORB van <i>No 412 Squadron</i> wordt gerapporteerd dat tussen 15:20 en 16:25 uur een duikbombardement uitgevoerd wordt te Winterswijk: <i>'A target of opportunity, a marshalling yard at Winterswijk was attacked on the last show of the day. Two cuts and 2 trucks destroyed are claimed.'</i>²⁶⁶</p>	
8 december 1944	De gemeentepolitie meldt dat omstreeks 10:45 uur twee bommen zijn ingeslagen ter hoogte van de boerderij G. Roerdink L.161. Er is veel glas- en dakschade in de omgeving. ²⁶⁷	<p>Relevant. Op basis van deze inslagen wordt verdacht gebied afgebakend. Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_004).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

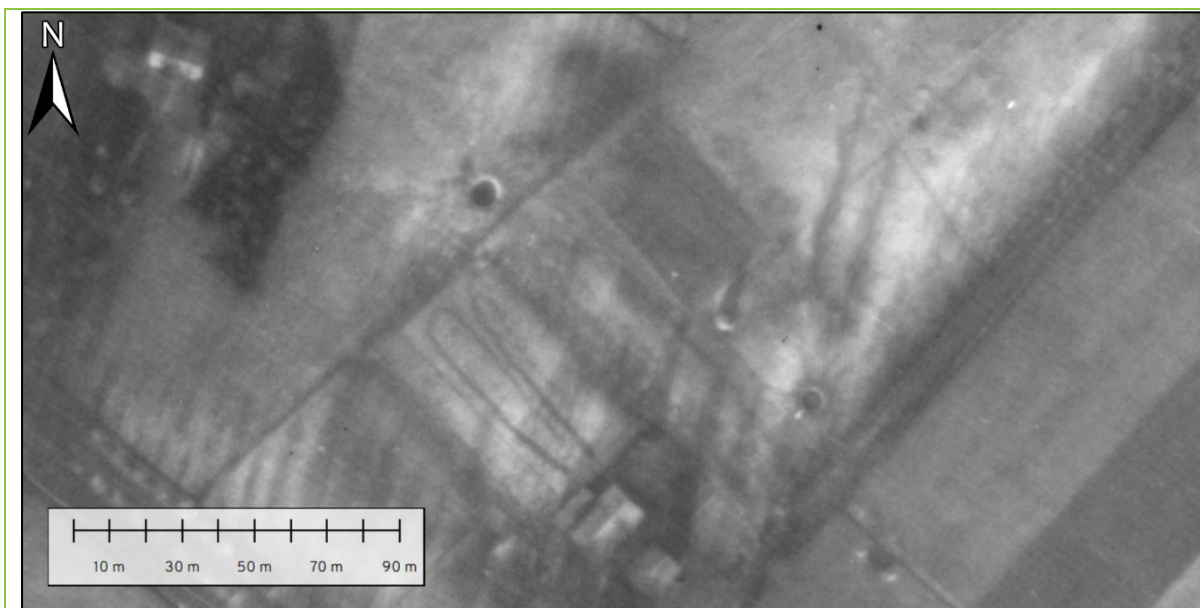
²⁶³ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

²⁶⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁶⁵ TNA, AIR 37/716.

²⁶⁶ TNA, AIR 27/1806.

²⁶⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

Figuur 6: De kraters aan de Groenloseweg op luchtfotomateriaal van 29 december 1944. Luchtfotonummer 4007.

10 december 1944	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.²⁶⁸ Omstreeks 13:30 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op station Winterswijk. Hierbij worden zeven bommen afgeworpen, waarvan er vier doel raken: ‘4 Gleise auf je ca. 36.-m zerstoert.’ Ongeveer 144 meter aan spoor moet vernieuwd worden en 72 meter spoor moet recht gezet worden.²⁶⁹</p> <p>Tegen 13:00 uur wordt de omgeving van het station aangevallen door acht jachtbommenwerpers. Er wordt door negen brisantbommen een ‘verschrikkelijke ravage’ veroorzaakt in de Inslagstraat en Kreilstraat. Er worden een groot aantal woningen vernield. In de tuin van Inslagstraat 22 worden twee overledenen gevonden.²⁷⁰</p> <p>De gemeentepolitie meldt voltreffers aan Kreilstraat 16, 19 en 23 en Inslagstraat 18, 20, 22 en 24. H. Veldboom op Bekkers te Golsweg 23 geeft kennis dat er een bom achter zijn woning ligt.²⁷¹</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
14 december 1944	<p>Deze dag vindt volgens de gemeentepolitie een bombardement op het stationemplacement van Winterswijk plaats.²⁷² Omstreeks 15:40 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op station Winterswijk. Hierbij</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Hoewel het</p>

²⁶⁸ Eversteijn, *Bombardementen*.

²⁶⁹ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

²⁷⁰ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 21 en 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 205.

²⁷¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

²⁷² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451; Eversteijn, *Bombardementen*.

	<p>worden vier bommen afgeworpen, waarvan er twee doel raken. Sporen 1, 5 en 7 raken beschadigd over een lengte van 36 meter. Spoor 6 is 54 meter verschoven.²⁷³ Er wordt dezelfde dag nog begonnen met herstelwerkzaamheden aan de beschadigde sporen en nieuwe trechters worden gevuld. Deze werkzaamheden duren enkele dagen.²⁷⁴</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> voeren <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 411 Squadron</i> tussen 14:40 en 16:34 uur een aanval uit op Winterswijk. Ze bombarderen een spoor ter hoogte van coördinaat A.3570 met twee bommen van 500 lb.²⁷⁵ Volgens de ORB van <i>No 411 Squadron</i> laten twee vliegtuigen tussen 15:10 en 16:15 uur hun bommen van 500 lb vallen ten noorden van Burlo 'making no claims.'²⁷⁶</p>	<p>coördinaat van de aanval van de <i>Royal Air Force</i> niet overeenkomt met de locatie van het station, komen de bommenlast en beschrijving van de locatie overeen met de literatuur.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
15 december 1944	<p>Omstreeks 10:00 uur wordt door een overvliegende jachtbommenwerper een brisantbom afgeworpen die terecht komt op de garage van Weekenstroo aan de Misterweg 106. Het perceel is in gebruik door de Duitse Weermacht en wordt grotendeels verwoest. De omliggende huizen aan de Misterweg en Bochooltsestraat lopen schade op. Er vallen verschillende slachtoffers, waaronder een paard.²⁷⁷</p>	<p>Niet relevant. Op het luchtfotomateriaal van 23 maart 1944 is schade zichtbaar aan perceel Misterweg 106. Aangezien de afgeworpen bom ontploft is, vormt deze gebeurtenis geen indicatie voor de afbakening van verdacht gebied.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
15 december 1944	<p>#1 Volgens stukken van <i>Organisation Todt</i> worden deze dag herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het spoor en de spoordijken tussen Station Winterswijk en Ruurlo. Deze werkzaamheden duren enkele dagen. Te Winterswijk zouden volgens een schaderapport</p>	<p>#1 Relevant. De herstelwerkzaamheden bevestigen de schade aan het spoor van Winterswijk.</p>

²⁷³ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

²⁷⁴ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²⁷⁵ TNA, AIR 37/716.

²⁷⁶ TNA, AIR 27/1804.

²⁷⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 21; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206; Eversteijn, *Bombardementen*.

	<p>deze dag tevens bommen zijn afgeworpen die het spoor niet beschadigen.²⁷⁸</p> <p>#2 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen vier <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 175 Squadron</i> tussen 08:16 en 16:04 uur een locatie in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.2873: <i>'BORKEN-BOCHOLT-GROENLO. Attacked light flak position wood A.2873 with 16 R/P [Rocket Projectiles] and cannon. N.R.O. 16 R/P brought back.'</i> Bij de aanval wordt melding gemaakt van één beschadigd en één vernield stuk gemechaniseerd transport.²⁷⁹</p> <p>In de ORB van <i>No 175 Squadron</i> staat dat er tussen 14:30 en 15:10 uur een aanval uitgevoerd is ten noorden van Winterswijk: <i>'A truck and a car on the road N. of Winterough A.2838 were attacked and destroyed. And C. Muttock attacked flak positions from nearby wood at A.2777.'</i>²⁸⁰</p> <p>Een ander stuk uit de ORB van <i>No 175 Squadron</i> stelt het volgende: <i>'Spotted a truck and a car on road north from Winterwijk A.2838. Both attacked and destroyed. Other section (...) attacked flak from nearby wood.'</i>²⁸¹</p> <p>Er worden dus drie verschillende coördinaten genoemd.</p> <ul style="list-style-type: none"> Het coördinaat A.2873 uit de <i>Daily Log</i> bevindt zich ten zuidwesten van Winterswijk; Het coördinaat A.2838 dat in de ORB's genoemd wordt bevindt zich ter hoogte van Wesel in Duitsland, terwijl de ORB's stellen dat het in Winterswijk zou liggen; Het coördinaat A.2777 bevindt zich in het noordwesten van Winterswijk. <p>Aangezien de coördinaten niet overeenkomen met de beschrijvingen in de ORB is het niet met zekerheid vast te stellen welke locaties precies aangevallen worden.</p>	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>#2: Niet aantoonbaar relevant. Hoewel bij de Misterweg drie vondsten worden gedaan van raketkoppen vlakbij coördinaat A.2873 (Melding 20070208, 20070905 en 20170926), is de precieze strekking van de aanval niet bekend. Op luchtfotomateriaal is geen schade zichtbaar die mogelijk het gevolg is van een raketaanval. Bovendien is vanwege onduidelijkheid met betrekking tot coördinaten in de stukken van de <i>Royal Air Force</i> niet met zekerheid vast te stellen welke locaties precies aangevallen worden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	--	---

²⁷⁸ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 4.

²⁷⁹ TNA, AIR 37/716.

²⁸⁰ TNA, AIR 27/1111.

²⁸¹ TNA, AIR 27/1111.

	<p>#3 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen zes <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 411 Squadron</i> deze dag een locatie in Winterswijk aan ter hoogte van coördinaat A.3173. <i>'6 x 500 on Rly and loco at point fixed by control as A.3173 but believed by pilots to be V.3706.'</i>²⁸²</p> <p>In de ORB van <i>No 411 Squadron</i> staat dat er rond 14:10 en 15:15 uur een aanval uitgevoerd zou worden op een dijk tussen Dorsten en Coesfeld. <i>'Target was obscured and bombs were eventually dropped on a lone loco and rail near Hengelo. One rail out and a damaged loco were scored.'</i>²⁸³ Waar deze aanval precies heeft plaatsgevonden, is niet duidelijk.</p>	<p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Het is niet met zekerheid vast te stellen of deze aanval in Winterswijk heeft plaatsgevonden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
23 december 1944	Rond 11:50 uur maakt een <i>Messerschmitt Bf-109</i> een noodlanding te Winterswijk. Het toestel raakt zwaar beschadigd. ²⁸⁴	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat bij deze noodlanding Ontplofbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
24 december 1944	Deze dag maakt een Duitse verkenners volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht een noodlanding bij Steengroeve I in Ratum. Hierbij vinden 'geen persoonlijke ongelukken' plaats. Volgens het bijbehorende rapport landt het vliegtuig tegenover de Steengroeve in Ratum in een weide. Het gaat om een verkenningstoestel dat de dag erna gedemonteerd wordt. ²⁸⁵	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat bij deze noodlanding Ontplofbare Oorlogsresten in Winterswijk terecht zijn gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een bron geschreven door een als betrouwbaar beschouwde auteur. De gebeurtenis wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
25 december 1944	Rond 11:20 uur stort een <i>Hawker Typhoon</i> van <i>No 266 Squadron</i> neer aan de Tuberweg in Ratum te	Relevant. Een nadere toelichting op de

²⁸² TNA, AIR 37/716.

²⁸³ TNA, AIR 27/1804.

²⁸⁴ SGLO, crash database, crashnummer T4828D

²⁸⁵ ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

	<p>Winterswijk. De piloot overleeft de crash niet.²⁸⁶ Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 17).</p>	<p>relevantie van deze gebeurtenis is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 17).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
29 december 1944	<p>#1 Omstreeks 09:30 en 11:00 uur wordt door vliegtuigen geschoten. Onder andere het station van Winterswijk wordt aangevallen. Een in de omgeving van het station geplaatste Duitse afweertrein wordt met boordwapens beschoten, waardoor vijf Duitse militairen worden gedood.²⁸⁷</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> vallen acht <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> tussen 09:04 en 12:50 uur gemechaniseerde voertuigen aan ter hoogte van de <i>Marshalling Yard</i> van Winterswijk.²⁸⁸</p> <p>De ORB Van <i>No 440 Squadron</i> stelt over de aanval die tussen 10:05 en 11:35 uur plaatsvindt: <i>'9 locomotives damaged, 4 coaches destroyed, 14 damaged, 15 flat oars damaged. Light flak from Winterswijk marshalling yards.'</i>²⁸⁹</p> <p>#2 Omstreeks 13:40 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op station Winterswijk. Hierbij worden vier bommen afgeworpen, waarvan er twee doel raken. Sporen 7, 12 en 16 worden over een lengte van twaalf meter beschadigd. Spoor 22 wordt over een lengte van 36 meter beschadigd. Van de treinloods ('Lok-Schuppen') worden het dak, de poort en muurpijlers beschadigd. Ook de smederij wordt vernield. De treinschuilplaten ('Lok-Unterstaende') worden niet beschadigd. Een werknemer raakt gewond.²⁹⁰</p> <p>Volgens de gemeentepolitie vallen er minstens acht bommen:²⁹¹</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Deze aanval werd uitgevoerd met boordwapens. Waar op het rangeerterrein deze aanval precies heeft plaatsgevonden is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p>

²⁸⁶ SGLO, crash database, crashnummer T4847; ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1.

²⁸⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 22; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

²⁸⁸ TNA, AIR 37/716.

²⁸⁹ TNA, AIR 27/1880.

²⁹⁰ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

²⁹¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

	<ul style="list-style-type: none"> 👤 Eén blindganger in het plantsoentje komende uit de spoorstraat, links van het station; 👤 Eén bom in het wegdek van perceel Scholten aan de Stationstraat, vele glasschade; 👤 Voltreffer op een houten loods links van het station. Er ontstaat brand; 👤 Bommen op het de Parallelweg; 👤 De andere bommen zijn op het emplacement gevallen. 	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
31 december 1944	<p>Deze dag wordt volgens de literatuur het station aangevallen met rond de 100 brisantbommen. Er vallen geen slachtoffers.²⁹² Volgens stukken van de <i>Royal Air Force</i> wordt het station aangevallen met 500 lb clusterbommen met clusters van 20 lb scherfbommen.²⁹³</p> <p>Omdat het gaat om een eenmalige aanval met afwijkende munitie wordt deze gebeurtenis apart behandeld van de overige aanvallen op het spoorwegemplacement. De informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 18).</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenis is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 18).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
1944	<p>#1 Volgens stukken van de <i>Vereeniging tot Verbetering der Volkshuisvesting</i> zijn verschillende woningen in 1944 tot niet bewoonbaar verklaard. Dit geldt voor de onderstaande adressen, waar geen huur is betaald vanaf de genoemde datum:²⁹⁴</p> <ul style="list-style-type: none"> 👤 Parallelweg 32, H. Kievit, 1 oktober 1944; 👤 Parallelweg 34, H.J. Bemer, 15 oktober 1944; 👤 Parallelweg 36, G. Koopman, 8 oktober 1944; 👤 Parallelweg 38, H. Sonderen, 8 oktober 1944; 👤 Parallelweg 40, M.E. Wiekerink, 1 oktober 1944; 👤 Parallelweg 42, Th.B. Gebbink, 4 november 1944; 👤 Parallelweg 44, J.B. Vriezen, 23 september 1944; 👤 Parallelweg 46, H.J. Wickerink, 11 november 1944; 👤 Keizerstraat 25, L.G. Habers, 1 oktober 1944; 	<p>Relevant. Deze stukken bevestigen de schade aan het stationsgebied en omgeving. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd.</i></p>

²⁹² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 22; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

²⁹³ TNA, AIR 37/716.

²⁹⁴ ECAL, toeg.nr. 0950, inv.nr. 84.

	<p> Keizerstraat 12, H.J. Klooster, 8 Oktober 1944.</p> <p>#2 In stukken betreffende verdedigingsstelsels in Nederland wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van geschut in Winterswijk:</p> <p><i>'Aan de straatweg Winterswijk-Groenlo tegenover kweekerij Gelria 3x 2 cm. 1 drieling 1 vierling. Voorts bij km.paal 41 links 150 m. 3 x 8,8 cm [onleesbaar].</i></p> <p><i>Straatweg Winterswijk-Aalten plm. 1 ½ km. Voorbij tweede steenfabriek tusschen paal 3 en 4 12 x 2 cm. (weerszijden plm. 50 m.). 200 m verder naar Aalten rechts 3 x 8,8 en 3 x 2 cm.</i></p> <p><i>Corle aan den weg naar de straat Winterswijk-Aalten, bij km.paal 5: 3 x 8,8 en 2 x 2 cm. En 3 M.G. (20-III RH).²⁹⁵</i></p>	<p><i>Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal zijn deze verdedigingswerken niet zichtbaar. Verdacht gebied op basis van verdedigingswerken wordt uitgewerkt in BEO_011 en BEO_012.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
1945		
<p>Januari - maart 1945</p>	<p>In deze periode wordt meerdere malen de aanwezigheid van troepen gemeld in Winterswijk en zijn buurtschappen. Deze zijn doorgaans gelegd in openbare gebouwen zoals scholen.²⁹⁶</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat naar aanleiding van deze bezetting OO zijn achtergebleven in de gemeente Winterswijk.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
<p>1 januari 1945</p>	<p>Er wordt een onderzoek ingesteld naar bommen die afgeworpen zouden zijn bij Woold K.219-I. Eén bom is ingeslagen bij Bezemselat, er is veel dak- en glasschade.²⁹⁷ Het betreft een adres aan de Leegwaterweg.</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er liggen verschillende kraters langs deze kant van de spoorlijn. Waar deze bom exact gevallen is niet bekend. Het verdachte gebied voor kraters rondom het spoor wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p>

²⁹⁵ NA, toeg.nr. 2.13.71, inv.nr. 1846.

²⁹⁶ NIOD, toeg.nr. 190a, inv.nrs. 39, 42 en 43.

²⁹⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
3 januari 1945	Deze dag meldt de bewoner van Spoorstraat 24 dat op de zolder in zijn woning een blindganger ligt. ²⁹⁸	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

Figuur 7: Op het luchtfotomateriaal van 26 maart 1945 is een krater (rood) zichtbaar langs het spoor bij Woold 102. Luchtfotonummer 2114.

²⁹⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

4 januari 1945	<p>#1 De gemeentepolitie meldt na het luchtalarm van 13:50 uur dat bommen zijn gevallen in het Woold richting café Berenschot.²⁹⁹</p> <p>#2 Er wordt door de gemeentepolitie een voltreffer gemeld op perceel K.102. Het hele huis wordt vernield.³⁰⁰ Volgens een verklaring van de heer Woltman aan de EODD in 1984 werpen Engelse bommenwerpers om 13:15 uur een dag eerder ‘bommen’ af op de kruising Holthuisweg-Oude Bochooltsebaan. Als gevolg hiervan wordt zijn ouderlijk huis aan de Middenwooldseweg 102 vernield. Hiervan zouden nog enkele blindgangers zijn achtergebleven. Bij de op de melding volgende zoekactie van de EODD in 1984 zijn geen ontplofbare oorlogsresten aangetroffen op de door de heer Woltman aangewezen locaties.³⁰¹</p>	<p>#1 Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie is niet bekend. In de vermoedelijke omgeving is een solitaire krater geïdentificeerd die niet leidt tot de afbakening van verdacht gebied.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele getuigenverklaring genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p> <p>#2 Relevant. Ter hoogte van Middenwooldseweg 102 is op luchtfotomateriaal een krater te zien die vermoedelijk het gevolg is van de inslag van een bom van 500 lb. Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele getuigenverklaring genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
10 januari 1945	Op deze dag komt om 23:00 uur op een begraafplaats in Winterswijk een V2 neer, waardoor enorme glasschade ontstaat. ³⁰² Volgens de literatuur veroorzaakt hij een ‘groot gat’ bij de Algemene Begraafplaats. ³⁰³ Volgens de gemeentepolitie gaat het om een inslag bij het ‘Nieuwe kerkhof’ na het luchtalarm van 22:44 uur. Het projectiel is ontploft. ³⁰⁴	Niet relevant. Op het luchtfotomateriaal van maart 1945 zijn geen sporen van deze inslag te zien. Wanneer een V-wapen is gedetoneerd wordt er geen verdacht gebied afgebakend. <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

²⁹⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

³⁰⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

³⁰¹ Semi-statisch Archiefdepot EODD, MORA 19841574.

³⁰² H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 62; <https://www.vergeltungswaffen.nl/v2.html>; Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁰³ Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 326.

³⁰⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

11 januari 1945	<p>Op deze dag richt een V2 veel schade aan op de Waliënseweg als gevolg van een mislukte lancering vanuit een Duitse afvuurstelling.³⁰⁵ Het projectiel veroorzaakt een <i>'geweldige ravage en schade in de gehele omgeving.'</i>³⁰⁶</p> <p>Bij de gemeentepolitie wordt in de buurt van Waliensestraat 61 en 96 schade gemeld.³⁰⁷</p>	<p>Niet relevant. Wanneer een V-wapen is gedetoneerd wordt er geen verdacht gebied afgebakend. Op basis van de krater op het luchtfotomateriaal kan geconcludeerd worden dat dit het geval is.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
		
<p>Figuur 8: De krater aan de Waliënseweg van de gedetoneerde V2 (rood). Luchtfotonummer 5024.</p>		
14 januari 1945	<p>Een burger levert drie handgranaten die hij heeft gevonden op de Vredenseweg af bij de politie.³⁰⁸</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte vindplaats van de handgranaten zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

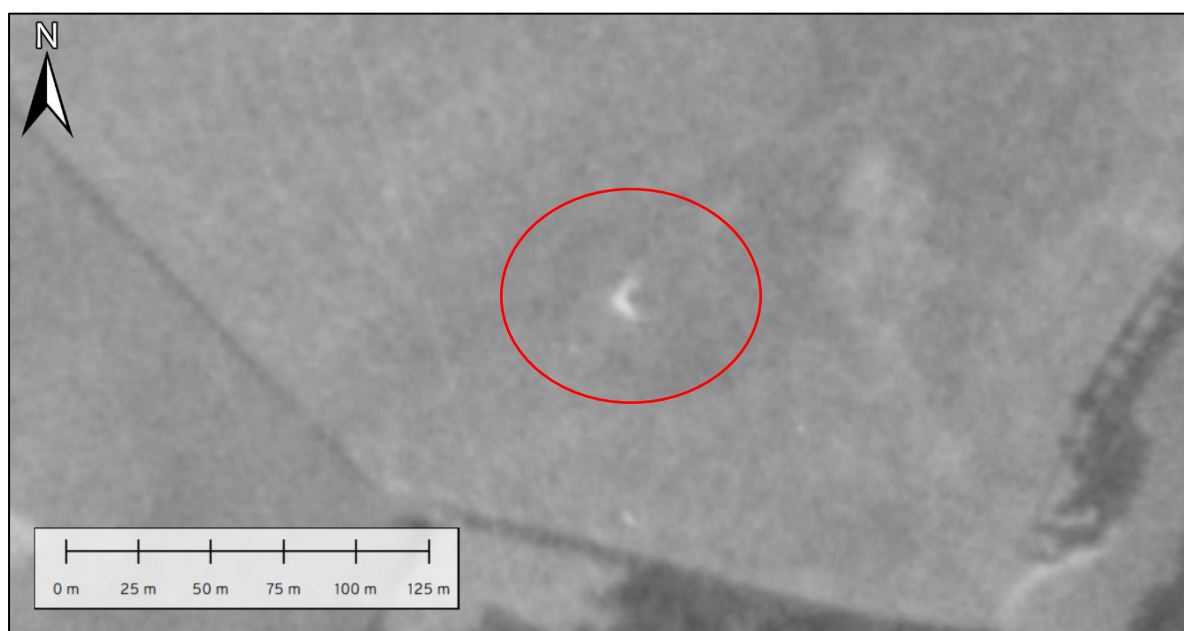
³⁰⁵ Koopman, *Vergeltungswaffen in Nederland: Inzet van de V.1, V.2 & V.4 vanaf Nederlands Grondgebied 1944-1945*, 131; <https://www.vergeltungswaffen.nl/v2.html>; Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁰⁶ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 39; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

³⁰⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451; 452.

³⁰⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

16 januari 1945	Verink uit Kotten meldt aan de gemeentepolitie dat er op het vliegveld in Ratum een V1 ontploft is. Er is glasschade aan de omliggende gebouwen. ³⁰⁹	<p>Niet relevant. Op het luchtfotomateriaal van juli 1945 is mogelijk de krater van deze inslag te zien (figuur 9). Op basis van de politiemelding en het luchtfotomateriaal wordt geconcludeerd dat de V1 gedetoneerd is. Wanneer een V-wapen is gedetoneerd wordt er geen verdacht gebied afgebakend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
-----------------	---	---

Figuur 9: De krater in Ratum van de gedetoneerde V1 (rood). Luchtfotonummer 5024.

20 januari 1945	De gemeentepolitie stelt een onderzoek in naar bommen die gevallen zijn in het Woold. Er zijn tien bommen ontploft achter 'Brink Vreehart, ongeveer langs de spoorbaan, terwijl er verschillende uitgebrande brandbommen lagen.' Één niet	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.
-----------------	---	--

³⁰⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 451.

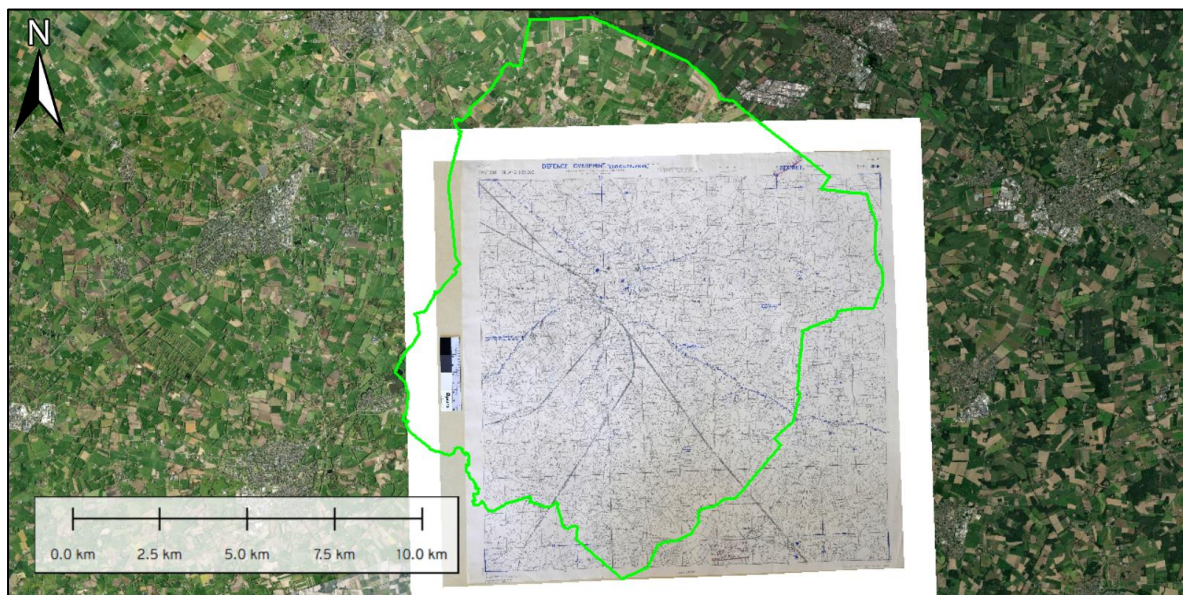
	uitgebrande brandbom is overgedragen aan de luchtbeschermingsdienst. ³¹⁰	<p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
21 januari 1945	De gemeentepolitie meldt dat er een bom is gevallen aan het plantsoen van Jansen Sigarenwinkel te Singelweg 2. Er ontstaat glasschade aan omliggende percelen. ³¹¹	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie en aard van de inslag zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
22 januari 1945	De gemeentepolitie meldt dat er een handgranaat is gevonden in de Torenstraat. ³¹²	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie en oorsprong van de vondst zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
26 januari 1945	<p>Voor deze datum is een <i>Defense Overprint</i> stafkaart beschikbaar voor een gedeelte van het projectgebied. De voornaamste ingetekende verdedigingswerken betreffen:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Splitterboxes</i> langs de Kottenseweg, Misterweg, Groenloseweg, Vredenseweg en Wooldseweg; Een geschutopstelling op het station; 	<p>Relevant. De kaart wordt gebruikt bij het identificeren van verdedigingswerken te Winterswijk. Op basis van verdedigingswerken die volgens het bronmateriaal in gebruik zijn geweest wordt verdacht gebied</p>

³¹⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³¹¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³¹² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

	<ul style="list-style-type: none"> 📍 Wapenopstellingen in Woold, Kotten en Ratum; 📍 Een vermeende <i>Artillery Testing Range</i> ter hoogte van de steengroeve te Ratum. 	<p>afgebakend. Deze worden uitgewerkt in BEO_011 en BEO_012.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
--	--	--

Figuur 9: De dekking van de Defence Overprint van 26 januari 1945.

<p>28 januari 1945</p>	<p>Deze dag vallen volgens de gemeentepolitie 'projectielen' te Huppel bij Nijhof, Huppel 31 en Koks, Huppel 48 die ontploffingen veroorzaken. Er is veel glasschade in de omgeving. Te Meddo wordt melding gemaakt door een landbouwer dat door overvliegende vliegtuigen ongeveer 250 granaten van 14 cm lang zijn afgeworpen in de omgeving van de boerderij D.126.³¹³ Mogelijke betreft het hier de afworp van SD-1 submunitie, welke een grote gelijkenis vertonen met mortiergranaten.</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De spreiding van de projectielen die in Huppel neerkomen is te groot om verdacht gebied op af te bakenen. De locaties waar de granaten of submunitie zijn neergekomen zijn bovendien niet met zekerheid vast te stellen. Er kan daarom geen verdacht gebied afgebakend worden op basis van deze aanval.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
------------------------	---	---

³¹³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

<p>Februari 1945</p>	<p>In een bericht van Groep Albrecht dat waarschijnlijk uit februari 1945 stamt wordt het volgende vermeld:</p> <p><i>'Nabij Winterswijk zijn in de laatste tijd 3 V2's neergekomen. 31 januari te plm. 21.00 uur kwam een V2 bij Watertoren van Aalten. Glasschade vrij groot. V2's ziet men o.a. afschieten in Duitschland Oost van Winterswijk.'</i>³¹⁴</p> <p>Het is onduidelijk of een V2 die neerkomt te Aalten wordt gerekend onder de drie V2's die nabij Winterswijk zijn neergekomen.</p>	<p>Niet relevant. Wanneer een V-wapen is gedetoneerd wordt er geen verdacht gebied afgebakend. De V-wapens die terecht zijn gekomen in de gemeente Winterswijk zijn voor zover bekend beide tot ontploffing gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
<p>2 februari 1945</p>	<p>Omstreeks 12:35 uur vinden volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> luchtaanvallen plaats op het baanvak Winterswijk-Zutphen. Hierbij worden zestien bommen afgeworpen, waarvan er zeven doel raken. In de omgeving van de gemeente Winterswijk gaat het om aanvallen bij kilometerpalen 38,7 en 39,5. Bij 38,7 raakt 50 meter spoor tot twee meter verzakt ('gesenkt') door de aanval. Bij 39,5 wordt het spoor twaalf meter opgeheven ('gehoben'). Er wordt opdracht gegeven tot herstel.³¹⁵</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren vliegtuigen in de omgeving Vreden aanvallen uit met Raketten. Er wordt geen melding gemaakt van aanvallen in Winterswijk.³¹⁶</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat bij 'boerderij Esselink' in Miste drie bommen zijn gevallen, waarvan één blindganger.³¹⁷</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13). Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>Niet aantoonbaar relevant. Waar deze aanval precies plaatsvond is niet duidelijk.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

³¹⁴ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 43.

³¹⁵ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

³¹⁶ TNA, AIR 37/717; 27/1109; 27/1138.

³¹⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

5 februari 1945	<p>Deze dag worden twee bemanningsleden van een geallieerde vliegtuigcrash in de gemeente Winterswijk begraven. Het betreffen de inzittenden van een <i>De Havilland Mosquito</i> die de nacht van 4 op 5 februari was neergestort in buurtschap Haart onder de gemeente Aalten. Dit buurtschap grenst aan de gemeente Winterswijk. Omdat deze gemeente geen bergingspoging had ondernomen en de lichamen er al een dag verminkt lagen, heeft de Luchtbeschermingsdienst van Winterswijk het opgepakt.³¹⁸</p> <p>Te Woold K.204 worden 's ochtends volgens de gemeentepolitie brandbommen gevonden.³¹⁹</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De crash vindt plaats in Aalten. Mogelijk zijn de gevonden brandbommen afkomstig van een noodafworp van dit vliegtuig. Er is echter niet met zekerheid vast te stellen waar deze bommen precies terecht zijn gekomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
6 februari 1945	<p>Het hoofd van de school van Kotten meldt aan de gemeentepolitie dat er een blindganger ligt op ongeveer 200 meter van de woning van Stronks de gemeentewerker te Kotten.³²⁰</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de blindganger is niet met zekerheid vast te stellen. Er kan daarom geen verdacht gebied afgebakend worden op basis van deze aanval.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
7 februari 1945	<p>De gemeentepolitie meldt dat er 'vermoedelijk een bom is gevallen in de richting Samberg, gezien vanaf de achterkant van zijn woning.'³²¹</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De oorsprong en exacte locatie van de inslag is niet met zekerheid vast te stellen. Er kan daarom geen verdacht gebied afgebakend worden op basis van deze aanval.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

³¹⁸ ECAL, toeg.nr. 0622, inv.nr. 1; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

³¹⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³²⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³²¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

<p>8 februari 1945</p>	<p>Deze dag vindt volgens auteur Eversteijn een bombardement op Winterswijk plaats.³²²</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen 24 <i>Supermarine Spitfires</i> van No 331, 332 en 132 <i>Squadron</i> doelen aan in de regio Enschede-Rheine. Een van deze eenheden valt met boordwapens een locomotief met zes wagons aan in Winterswijk. Er worden inslagen gezien op de wagons.³²³</p> <p>Uit de ORB's van de eenheden blijkt dat twaalf vliegtuigen van No 332 <i>Squadron</i> de aanval tussen 09:40 en 11:20 uur uitvoeren: 'At Winterswijk A.3076 1 train with 6 waggons staty. Struffed by one a/c of the <i>Squadron</i>. Strikes seen on waggons.'³²⁴</p> <p>Ter hoogte van het coördinaat ligt geen spoorlijn. Het gaat vermoedelijk om het spoor rondom het station van Winterswijk.</p> <p>De volgende ochtend om 08:45 meldt de gemeentepolitie dat er volgens de bewoner een bom op het land van Meerdink F.5 ligt.³²⁵ Mogelijk stamt deze van bovenstaande aanval.</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
<p>9 februari 1945</p>	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.³²⁶ Omstreeks 10:30 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op baanvak Winterswijk-Zutphen ter hoogte van kilometerpaal 39,0. Hierbij worden naar schatting drie bommen afgeworpen, waarvan er één doel raakt. De (spoor)dijk ('Böschung') raakt deels beschadigd. Het doorgaande verkeer wordt niet onderbroken. Er wordt opdracht gegeven tot het vullen van de trechters en verstevigen van de dijk.³²⁷</p> <p>Tijdens het luchtalarm van 20:20 is bakkerij Timmer aan de Wooldstraat geraakt door kogels.³²⁸</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p>

³²² Eversteijn, *Bombardementen*.

³²³ TNA, AIR 37/717.

³²⁴ TNA, AIR 27/1726; AIR 27/944 ; AIR 27/1716 .

³²⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³²⁶ Eversteijn, *Bombardementen*.

³²⁷ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

³²⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
10 februari 1945	<p>#1 's Ochtends wordt door de politie gemeld dat de gashouder rond 02:30 uur 's nachts beschadigd is bij een beschieting.³²⁹</p> <p>#2 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen tien <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 245 Squadron</i> tussen 13:20 en 18:12 uur het spoor ter hoogte van coördinaat A.3075 aan. Hier worden één locomotief en dertig wagons aangevallen.³³⁰ Volgens de ORB van <i>No 245 Squadron</i> vindt de aanval plaats tussen 15:20 en 16:15 uur. Verdere informatie is niet bekend.³³¹ Waarschijnlijk heeft de aanval plaatsgevonden met raketten.</p> <p>De gemeentepolitie meldt rondt 17:00 dat waarschijnlijk ter hoogte van de Kattenberg aan de Groenloscheweg bommen zijn gevallen. Ter hoogte van Meddo D.11 zouden negen bommen zijn gevallen. Ook is er een Wehrmachtswagen gemitrailleerd. Er ontstaat glas- en pannenschade aan de woning, en de elektrische draad en telefoondraad aan beide zijden van de weg zijn kapot.³³²</p> <p>#3 Volgens de <i>Daily Log</i> van <i>Second Tactical Air Force</i> voeren 26 <i>De Havilland Mosquito's</i> van <i>No 136 Wing</i> tussen 19:30 en 07:48 uur aanvallen uit op spoorwegen van de N.S. en wegen in de 'Western Sector'. In de gemeente Winterswijk vallen de vliegtuigen een gebouw aan ter hoogte van coördinaat A.3375. Het gebouw vliegt in brand. De vliegtuigen hadden '25 x 500 inst bombs, 19 flare bundles, 6900 rounds canon and 5600 rounds of M.G.' bij zich. Het is onduidelijk waarmee het gebouw aangevallen is.³³³ Uit de ORB's van <i>No 418</i> en <i>605</i></p>	<p>#1 Niet aantoonbaar relevant. De strekking en omvang van de aanval zijn niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Van een dergelijke aanval zijn geen sporen aangetroffen op luchtfotomateriaal van enkele dagen later (luchtfotonummer 4331).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Ter hoogte van coördinaat A.3375 zijn geen kraters geïdentificeerd op het luchtfotomateriaal van 26 maart 1945. Bovendien is het niet bekend, noch met zekerheid vast te stellen, wat de aard is van de</p>

³²⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³³⁰ TNA, AIR 37/717.

³³¹ TNA, AIR 27/1482.

³³² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³³³ TNA, AIR 37/717.

	<p><i>Squadron</i> blijkt niet meer informatie. Hoogstwaarschijnlijk wordt de aanval uitgevoerd door slechts één vliegtuig.</p>	<p>aanval van de Mosquito of Mosquito's.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
13 februari 1945	<p>#1 Volgens stukken van de <i>Second Tactical Air Force</i> wordt deze dag tussen 11:56 en 14:25 uur een bombardement uitgevoerd op de spoorlijn van Winterswijk. In de <i>Daily Log</i> wordt geschreven: <i>'Bombed rail, A.3370, no cuts.'</i> Er worden nog aanvallen uitgevoerd op drie andere spoordoelen buiten Winterswijk. In totaal wordt er 16 x 1000 lb afgeworpen.³³⁴</p> <p>Naar alle waarschijnlijkheid gaat het om een aanval van <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> dat rond 14:00 uur een <i>'rail-cutting mission'</i> uitvoert in de buurt van Munster en Borken <i>'using 16 x 1000 lb, M.C. bombs, fused 11 sec. delay.'</i> Een sectie van vier vliegtuigen <i>'attempted a rail out near Aalten, but cut was not obtained.'</i>³³⁵</p> <p>Omstreeks 14:45 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op baanvak Winterswijk-Doetinchem ter hoogte van kilometerpaal 7,5. Deze locatie ligt op de grens tussen gemeente Winterswijk en gemeente Aalten. Hierbij worden naar schatting vier bommen afgeworpen, waarvan er twee het doel raken. Achttien meter spoor wordt door de inslag verschoven. Er wordt opdracht gegeven tot herstel.³³⁶</p> <p>#2 De gemeentepolitie meldt dat aan de Eibergsedijk een V1 neergestort is. Hij komt neer op 300 meter achter de woning van landbouwer J. Hilleboldt (D.168) (tegenwoordig Grevinkweg 5). Er ontstaat glasschade te D.74, D.168, D.168-I en D.175.³³⁷</p>	<p>#1 Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Niet relevant. Op het luchtfotomateriaal van maart 1945 is mogelijk de krater van deze inslag te zien (figuur 10). Op basis van de politiemelding en het luchtfotomateriaal wordt geconcludeerd dat</p>

³³⁴ TNA, AIR 37/717.

³³⁵ TNA, AIR 27/1880; AIR 26/208.

³³⁶ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

³³⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

de V1 gedetoneerd is. Wanneer een V-wapen is gedetoneerd wordt er geen verdacht gebied afgebakend.

Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.

Figuur 10: De krater in Meddo van de gedetoneerde V1 (rood) ten opzichte van de boerderij van Hilleboldt D.168 (blauw). Luchtfotonummer 5024.

<p>14 februari 1945</p>	<p>#1 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen vliegtuigen van <i>No 440 Squadron</i> tussen 08:02 en 12:31 uur het spoor bij Winterswijk aan. De aanval wordt uitgevoerd met een bommenlast van 8 x 1000 lb (11 sec). Het spoor wordt onderbroken ter hoogte van de coördinaten A.2577 en A.2676.³³⁸</p> <p>Volgens de <i>Operations Record Book</i> van <i>No 440 Squadron</i> wordt tussen 11:20 en 12:35 uur het spoor ten noordwesten van Winterswijk op twee plaatsen onderbroken na een aanval van vier <i>Hawker Typhoons</i> 'using 8 x 1000 lb M.C. bombs, fused 11 sec. Delay.'³³⁹</p> <p>De gemeentepolitie meldt om 15:10 dat er bommen zijn gevallen in Kotten op de spoorlijn bij Veldzicht</p>	<p>#1 en #2 - Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p>
-------------------------	---	---

³³⁸ TNA, AIR 37/717.

³³⁹ TNA, AIR 27/1880.

	<p>Ook zou er een bom vallen op de Grintweg. Deze ligt bij de spoorlijn in Miste. Later wordt hieraan toegevoegd dat één of meer bommen die gevallen zijn tussen Veldzicht en Burlo niet ontploft zijn.³⁴⁰</p> <p>#2 Deze dag wordt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> de lijn Winterswijk – Zutphen gebombardeerd om 18:00 uur. Bij het bombardement worden vier bommen afgeworpen en komt er één op de spoorlijn terecht bij kilometer 37.2.³⁴¹</p> <p>#3 De gemeentepolitie meldt om 10:30 uur dat deze dag bij de Steenfabriek aan de Misterweg in verband met het bombardement acht ‘raketbommen’ terecht komen. De politie merkt hier het volgende over op:³⁴²</p> <ul style="list-style-type: none"> Twee voltreffers op een loods Zes bommen in de weide naast de fabriek Misterweg 234 is beschoten; Geen blindgangers. 	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#3 Niet aantoonbaar relevant. De aard en exacte locatie van deze aanval is niet bekend. Zo wordt niet gespecificeerd welke steenfabriek aangevallen wordt. Er kan op basis van deze aanval dus geen verdacht gebied afgebakend worden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
16 februari 1945	<p>Omstreeks 13:15 uur werpen twee Amerikaanse bommenwerpers volgens de literatuur een dertigtal brisantbommen uit boven de gemeente Winterswijk. Veertien brisantbommen van ‘zwaar kaliber (80 lb.)’ komen in de omgeving van perceel Oostervoort 48 terecht.³⁴³ Een aantal boerderijen in Henxel loopt deze dag ook ‘grote schade’ op. Ook het stationsemplacement wordt weer getroffen en enkele huizen aan de Spoorstraat krijgen zware schade.³⁴⁴ Deze informatie wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 19).</p>	<p>Relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 19)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_006).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in twee secundaire bronnen genoemd. De betrouwbaarheid van deze bronnen en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>

³⁴⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁴¹ Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers, toegangsnummer 0553: *Org. Todt*, inventarisnummer 3: Berichte über bombenangriffe.

³⁴² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁴³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 22; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

³⁴⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 40; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

18 februari 1945	In een bericht van Groep Albrecht wordt gemeld dat zich in de Fabriek Zwanenberg aan de Wooldscheweg een munitieopslag bevindt. Ook zouden er loopgraven aangelegd zijn bij de R.K. Kleuterschool aan de Schoolstraat. ³⁴⁵	Niet relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat OO zijn achtergebleven in de fabriek Zwanenberg. Ook zijn de genoemde loopgraven voor zover bekend niet in gebruik geweest. Deze vormen daarom geen indicatie voor het achterblijven van OO. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
20 februari 1945	Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats. ³⁴⁶ Omstreeks 16:10 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op baanvak Winterswijk-Zutphen ter hoogte van kilometerpaal 38,9. Hierbij worden vier bommen afgeworpen, waarvan er één het doel raakt. Er wordt één trechter in de dijk geslagen, en er wordt 50 meter spoor verschoven. Er wordt opdracht gegeven tot het vullen van de krater en het recht leggen van het spoor. ³⁴⁷ Uit stukken van de <i>Second Tactical Air Force</i> blijkt geen aanval op Winterswijk.	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13) Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
21 februari 1945	Rond 21:00 uur stort een <i>AVRO Lancaster</i> van <i>No 227 Squadron</i> neer in de omgeving van de voormalige fabriek van de familie Zwanenberg nabij boerderij van J.H. Damkot, K.21 te Woold. Drie van de zeven inzittenden overleven de crash niet. ³⁴⁸	Niet aantoonbaar relevant. Op het luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van deze crash waargenomen. De gebeurtenis verder

³⁴⁵ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 43.

³⁴⁶ Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁴⁷ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3.

³⁴⁸ SGLO, crash database, crashnummer T5268; Eversteijn, *Bombardementen*; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 23; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 206.

		<p>uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 20).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
21 februari 1945	<p>#1 Een burger meldt om 11:15 aan de gemeentepolitie dat bij Gerritsen te Ratum L.50 drie bommen zijn gevallen waarbij enkele blindgangers.³⁴⁹</p> <p>#2 Er wordt luchtalarm gegeven om 15:30, 16:00, 16:15 en 16:37 en 21:00 uur. De gemeentepolitie meldt de volgende schade:</p> <ul style="list-style-type: none"> In de Tricotstraat 26, 30 en 32 wordt schade aangericht door het schieten met boordwapens; Drie bommen gevallen bij Reuseler op Kotten 78. Geen ongelukken en geen schade. <p>#3 Omstreeks 17:30 uur vindt volgens berichten van <i>Organisation Todt</i> een luchtaanval plaats op baanvak Winterswijk-Zutphen ter hoogte van kilometerpaal 49,7. Hierbij worden acht bommen afgeworpen, waarvan er twee het doel raken. De dijk wordt op meerdere plekken beschadigd. Er wordt 100 meter spoor opgelicht ('verworfen'). Er wordt opdracht gegeven tot het dichten van de trechter en het recht leggen van het spoor.³⁵⁰</p> <p>Stukken van de <i>Royal Air Force</i> melden het volgende:</p>	<p>#1 Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie is niet bekend. Van deze locatie was geen luchtfotomateriaal beschikbaar van na de oorlogshandelingen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie en aard van de aanvallen zijn niet bekend. Op luchtfotomateriaal zijn geen sporen van deze aanvallen gevonden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p> <p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Op het luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van dit bombardement waargenomen ter hoogte van kilometerpaal 49,7. Wel zijn er langs het betreffende spoor verschillende kraters geïdentificeerd die vermoedelijk het gevolg</p>

³⁴⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁵⁰ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3; Eversteijn, *Bombardementen*.

	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen vliegtuigen van <i>No 439 Squadron</i> tussen 14:43 en 18:36 uur het spoor bij Winterswijk aan. De aanval wordt uitgevoerd met een bommenlast van 8 x 1000 lb (11 sec). Het spoor wordt onderbroken ter hoogte van A.2777.³⁵¹</p> <p>De ORB van <i>No 439 Squadron</i> stelt dat de aanval tussen 14:40 en 15:55 uur uitgevoerd werd door vier <i>Hawker Typhoons</i>: <i>'The Borken-Groenlo line was attacked. A 7000-1000, 40 degree dive was used going north along the line and breaking West. One direct hit was seen with two very near misses, covering the line with debris. No movement was seen and all aircraft returned safe to base.'</i>³⁵²</p>	<p>zijn van aanvallen met bommen van 1000 lb. Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van het bombardement op A.2777 is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
22 februari 1945	<p>De gemeentepolitie meldt deze dag verschillende inslagen:³⁵³</p> <ul style="list-style-type: none"> 📍 Bij Veldzicht te Kotten zijn vijf bommen gevallen. Er worden geen blindgangers gemeld; 📍 Omstreeks 11:00 uur meldt Bensink wonende te Kotten H.92 dat enkele bommen zijn gevallen bij de boerderij. De boerderij is beschadigd; 📍 Drie bommen bij perceel K.78; 📍 Zes zware bommen bij Hillen H.116; 📍 Tussen Kilometerpaal 49,7 en 49,8 langs de spoorbaan Winterswijk-Borken is een bom gevallen; 📍 Twee bommen bij 'Vavelde' op Schreurs. Deze locatie kon niet gelokaliseerd worden; 📍 Twee jachtbommenwerpers hebben geschoten op de Kottenscheweg even voorbij Café Schreurs; 📍 Op de Waliënseweg bij de Jachtmanbrug werd een paard door boordwapens van vliegtuigen doodgeschoten; 📍 Er ligt vermoedelijk een blindganger bij Vriezen op Bennink I.62. De oorsprong ervan is niet bekend. 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Bij het spoor ter hoogte van Veldzicht, H.92 en K.78, H.116 worden kraters geïdentificeerd.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>

³⁵¹ TNA, AIR 37/717.

³⁵² TNA, AIR 27/1879.

³⁵³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

<p>24 februari 1945</p>	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.³⁵⁴ Omstreeks 21:45 uur worden boven Winterswijk acht brisantbommen afgeworpen, volgens de literatuur waarschijnlijk bedoeld voor het stationemplacement. De bommen missen hun doel en twee ervan komen terecht op en voor de bakkerij van de heer Timmer in de Wooldstraat 55. Naastgelegen winkelpanden worden volledig vernield. Ook vallen drie bommen op de percelen Keizerstraat 2 en 4, welke volledig worden vernield.³⁵⁵</p> <p>In stukken van Groep Albrecht wordt deze dag gemeld <i>'Bombardement van 24-25 febr. 700 m. mis, bommen in het dorp 3 doden. Flak verdwenen van het station.'</i>³⁵⁶ Het ging om drie stukken luchtafweergeschut van 2 cm.³⁵⁷</p> <p>De gemeentepolitie meldt deze dag verschillende inslagen. Het luchtalarm luidt eerst om 21:48 uur:³⁵⁸</p> <ul style="list-style-type: none"> Bommen op het voetbalveld aan de Walienscheweg; Onontpofte bom op het voetbalveld Walienscheweg; Bom op de zandweg lopende van de Ravenhoutweg naar Walienscheweg; Bom gevallen en ontploft op het Jachtmanbos aan de kruising Meddosche en Huppelscheweg; Eén bom gevallen en ontploft in een bos gelegen achter de woning van Ubbink (I.115); Bommen gevallen in omgeving Timmer in de Wooldstraat tegenover de Spoorstraat; Drie voltreffers op Wooldstraat 53, 55 en 57; <p>Het luchtalarm gaat nogmaals om 23:14 uur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Twee voltreffers in de Keizerstraat 2 en 4; Blindganger bij parallelweg 46; 	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal zijn geen sporen waargenomen van deze aanval. De exacte locaties van de inslagen zijn niet bekend. Het is daarom niet mogelijk verdacht gebied af te bakenen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
-------------------------	---	--

³⁵⁴ Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁵⁵ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 23 en 40; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 207.

³⁵⁶ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 42.

³⁵⁷ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 43.

³⁵⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

Volgens de *Daily Log* van de *Second Tactical Air Force* vallen twaalf *Supermarine Spitfires* van *No 332 Squadron* tussen 11:35 en 18:35 uur het spoor ter hoogte van coördinaat A.2783, een locatie een kilometer ten noorden van de gemeente Winterswijk, aan 'Locos 0-1'.³⁵⁹ Volgens de *Operations Record Book* van *No 332 Squadron* voeren de vliegtuigen aanvallen uit in groepjes van twee en één sectie van drie.³⁶⁰ Ter hoogte van coördinaat A.2783 ligt geen spoor.

Figuur 11: Een krater het begin van de Keizerstraat op luchtfotomateriaal van 14 maart 1945 die vermoedelijk het gevolg is van de aanval op 24 februari 1945. Ook in het midden van de wijk is nog een krater te zien die het gevolg is van een van de aanvallen tussen 21 februari 1945 en 14 maart 1945. Luchtfotonummer 3057.

26 februari
1945

De Luchtbeschermingsdienst meldt aan de gemeentepolitie omstreeks 14:30 uur dat er bommen zijn gevallen bij de halte Miste, waaronder ook enige blindgangers. Na onderzoek blijkt.³⁶¹

- 📍 Eén bomtrechter in het weiland bij de halte Miste;
- 📍 Eén bomtrechter achter de boerderij van Voskuil, Miste 41;
- 📍 Eén bomtrechter langs de baan achter de boerderij van te Brinke, Miste 50
- 📍 Eén bomtrechter langs de spoorbaan ter hoogte van KM paal 2,5;

Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Op luchtfotomateriaal zijn op de beschreven locaties bomtrechters aangetroffen.

Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te

³⁵⁹ TNA, AIR 37/717.

³⁶⁰ TNA, AIR 27/1716.

³⁶¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

	<ul style="list-style-type: none"> 🕒 Eén blindganger achter de boerderij van Voskuil ongeveer veertien meter van de spoorbaan; 🕒 Eén blindganger in het midden van de weg naar het Woold, ongeveer 80 meter van de Halte Miste. 	<p>vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
28 februari 1945	<p>Volgens stukken van Groep Albrecht wordt deze dag het station van Winterswijk gebombardeerd. De bommen komen '100 m. ernaast' terecht.³⁶² In een ander stuk wordt opgeschreven: 'Bombardement 28 febr. 10-100 van het station.'³⁶³ De stad liep volgens stukken van de volgende dag 'bij het laatste bombardement van het station veel glasschade op'.³⁶⁴</p> <p>De gemeentepolitie meldt luchtalarm omstreeks 16:10 uur:³⁶⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> 🕒 Bommen gevallen bij ten Pas, Woold 206. Eén achter de woning, glas en dakschade; 🕒 Bij Heesen aldaar is één bom naast de woning gevallen, glas en dakschade; 🕒 In totaal acht bommen gevallen, waarbij enkele blindgangers. De politie mag er geen onderzoek doen omdat daar in de buurt een trein gecamoufleerd staat; 🕒 Er ligt een blindganger op 50 meter van boerderij Hijink op eiland te Woold 194. <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> en bijbehorende ORB voeren zes <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 401 Squadron</i> tussen 13:30 en 16:55 uur een aanval uit op een locomotief en 20 treinwagons ten noordoosten van coördinaat A.2973. Het zou gaan over een duikbombardement. Als bommenlast wordt 11 x 500 lb met ontstekers met een vertraging van 11 seconden gemeld.³⁶⁶ De ORB van <i>No 401 Squadron</i> voegt hier geen verdere details</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Te Woold 206 en 194 ligt een spoorlijn waarlangs kraters geïdentificeerd zijn.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

³⁶² NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 39.

³⁶³ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 42.

³⁶⁴ NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 43.

³⁶⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁶⁶ TNA, AIR 37/717; AIR 27/1774.

	aan toe. ³⁶⁷ Dit coördinaat ligt ter hoogte van het rangeerterrein en het spoor van Winterswijk. Het betreft hoogstwaarschijnlijk hetzelfde bombardement als door <i>Groep Albrecht</i> beschreven wordt.	
3 maart 1945	Omstreeks 21:30 uur valt er volgens de gemeentepolitie een brisantbom tegenover de woning (houtzagerij) te Meddo D.136. Er is sprake van dak- en glasschade in de omgeving. ³⁶⁸	Niet aantoonbaar relevant. De bom is tot ontploffing gekomen en er zijn geen aanwijzingen van meer inslagen. Bovendien is de exacte locatie van de inslag niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
4 maart 1945	Deze dag wordt het stationsemlacement gebombardeerd door drie Amerikaanse bommenwerpers. ³⁶⁹ Op verschillende plaatsen in de gemeente wordt het spoor aangevallen. ³⁷⁰ Ook worden bij boerderij L.254 maar liefst 41 bominslagen gemeld. ³⁷¹ Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 21).	Relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 21). Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_006). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
9 maart 1945	Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats. ³⁷² Omstreeks 14:00 uur wordt een luchtaanval uitgevoerd op het spoorwegemplacement en verschillende woonwijken nabij de spoorbaan van Winterwijk. ³⁷³ Het blijkt een Amerikaans bombardement te zijn. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 22).	Relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 22).

³⁶⁷ TNA, AIR 27/1774.

³⁶⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁶⁹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 40; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 207.

³⁷⁰ ECAL, toeg.nr. 0553, inv.nr. 3; Eversteijn, *Bombardementen*; NIOD, inv.nr. 190a, inv.nr. 42.

³⁷¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 40; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 207.

³⁷² Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁷³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 24; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 207-208.

		<p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_006).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
14 maart 1945	<p>Omstreeks 12:15 uur vallen er volgens de gemeentepolitie acht à tien bommen op de spoorbaan in Kotten. Deze wordt getroffen tussen kilometerpalen 47 - 49. Er liggen twee blindgangers bij kilometerpaal 47,4 en tussen 47,1 en 47,2. Er vallen geen slachtoffers. Enige boerderijen hebben enige glasschade.³⁷⁴</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. In de buurt van betreffende kilometerpaal zijn enkele kraters geïdentificeerd.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
15 maart 1945	<p>Deze dag vindt volgens stukken van de <i>Second Tactical Air Force</i> een aanval plaats op het spoor tussen Barlo en Winterswijk. Tussen de coördinaten A.2766 en A.3175 worden 91 raketten van 60 lb afgevuurd <i>'at track apparently lifted'</i>. Aan de groep die de aanval uitvoert nemen twee vliegtuigen van <i>No 184 Squadron</i>, vier van <i>No 174 Squadron</i> en zes van <i>No 175 Squadron</i> deel.³⁷⁵</p> <p>De aanval wordt uitgevoerd door <i>No 184 Squadron</i>: <i>'A section of two aircraft [...] took off at 16.05 hours to carry out an armed recce for tanks and TRG at A.2564 [locatie tussen Bocholt en Barlo] . Directed to area by</i></p>	<p>Niet relevant. De vermoedelijk aangevallen locatie ligt over de grens met Duitsland. Op luchtfotomateriaal van 26 maart 1945 (nummer 1108) is te zien dat het spoor ter hoogte van coördinaat A.275685 door twee percelen bos loopt. Vermoedelijk heeft de raketaanval van 15 maart 1945 hier plaatsgevonden.</p>

³⁷⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁷⁵ TNA, AIR 37/718; AIR 27/1109; AIR 27/1111.

	<p><i>control which was very good. Track apparently lifted from A.2766-A.3175 so attacked wooded area A.275685. No results observed.</i>³⁷⁶ Een andere passage stelt: <i>'In the thick haze with the aid of G.C.C. and their Type 70, an attack was made on the pinpoint. Nothing however was seen and the rockets were fired into the edge of the wood lining the track.</i>³⁷⁷</p>	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
<p>18 maart 1945</p>	<p>Deze zondag worden volgens auteur Aalders door twee vliegtuigen duikaanvallen uitgevoerd boven Winterswijk. Ze gebruiken hiervoor hun boordwapens en werpen bommen af. De bommen komen terecht in de buurt van het spooreplacement en op de Morgenzonweg.³⁷⁸</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat vliegtuigen in de middag een aanval uitvoeren op Winterswijk:³⁷⁹</p> <ul style="list-style-type: none"> Drie bommen afgeworpen op het Kreil in een weide; Eén bom in op Kreilstraat 14; Drie bommen op de Kottenseweg 33, 35 en 37; Geen persoonlijke ongevallen, Glas- en dakschade in de omgeving; Drie bommen in het Woold bij Colster (Hagerman), Boeijink (Herminahoeve) en Wiggers). Er ligt één bomtrechter op de Grintweg naast Colster. <p>Dezelfde dag wordt een zware aanval uitgevoerd op het rangeerterrein van Borken door Mitchells en Bostons van <i>No 137 en 139 Wing</i>. Zij dragen een bommenlast bij zich van 366 x 500 lb. Borken ligt op acht kilometer afstand van Winterswijk. Mogelijk hebben vliegtuigen die deel waren van deze aanval ook Winterswijk aangevallen. Een andere mogelijkheid is dat de Mitchells en Bostons van dezelfde <i>Wings</i> die Bocholt deze dag bombarderen met 336 x 500 lb de aanval uitvoeren.³⁸⁰ Aangezien Mitchells geen duikbommenwerpers zijn, komt dit niet overeen met de beschrijving van auteur Aalders.</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

³⁷⁶ TNA, AIR 27/1138.

³⁷⁷ TNA, AIR 27/1138.

³⁷⁸ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 8.

³⁷⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁸⁰ TNA, AIR 37/717.

	De eenheden die Borken en Bocholt aanvallen, namelijk No 320, 305 en 98 Squadron, maken geen melding van een bombardement op Winterswijk. ³⁸¹	
19 maart 1945	<p>Deze dag vindt een bombardement op Winterswijk plaats.³⁸² Bij een aanval op het stationemplacement worden volgens auteurs Aalders en Ruwhof zes bommen afgeworpen:³⁸³</p> <ul style="list-style-type: none"> Twee woonhuizen aan de Kreilstraat worden verwoest.³⁸⁴ Volgens auteur Lelieveld en Nederkoorn worden niet twee, maar drie percelen in de Kreilstraat vernield;³⁸⁵ Een pand aan de Wooldseweg loopt zware schade op;³⁸⁶ Door een beschieting met boordwapens ontstaat brand in een huis op het Weurden.³⁸⁷ <p>De gemeentepolitie meldt dat vliegtuigen omstreeks 11:00 uur een aanval uitvoeren op Winterswijk.³⁸⁸</p> <ul style="list-style-type: none"> Twaalf bommen gevallen in totaal; Drie bommen achter de garage v.d. Berg; Eén bom in de weide van Oonk; Acht bommen in de Kreilstraat. Percelen 5 en 7 zijn helemaal vernield; Perceel 82 te Weurden is in brand geschoten; Bij Klein Entink te Huppel 15 valt een bom. <p>De aanval wordt niet vermeld in stukken van de <i>Second Tactical Air Force</i>.</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
20 maart 1945	<p>Deze dag vindt volgens de literatuur een luchtaanval op Winterswijk plaats.³⁸⁹ Verschillende locaties worden volgens de literatuur in de ochtend getroffen, waaronder een fabrieksgebouw en een loods.³⁹⁰ Het betreft een Amerikaans bombardement. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 23).</p>	<p>Relevant. Op luchtfotomateriaal zijn kraters geïdentificeerd die het gevolg zijn van deze aanval. Een nadere toelichting op de relevantie van deze</p>

³⁸¹ TNA, AIR 27/1132; 27/1714; 27/845; 27/1672; 27/2117; 27/784.

³⁸² Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁸³ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 9.

³⁸⁴ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 9.

³⁸⁵ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41.

³⁸⁶ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 9.

³⁸⁷ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 9.

³⁸⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

³⁸⁹ Het Laatste Nieuws, *Ridderlijke Bekentenis der R.A.F.*, (1 april 1945); Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁹⁰ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 12; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 25; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 208.

		<p>gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 23).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_006).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
21 maart 1945	<p>#1 Deze dag vindt volgens de literatuur een aanval plaats op het spooreplacement.³⁹¹ Om 09:55 vallen volgens de gemeentepolitie enkele bommen ‘van vreemde nationaliteit.’ Deze komen terecht achter Goudvinkenstraat 15. Er ontstaat grote glas- en pannenschade. Verschillende huizen worden totaal vernield.³⁹²</p> <p>Omstreeks 10:00 uur vallen volgens auteur Lelieveld vier jachtbommenwerpers de spoorbaan in de directe omgeving van het station aan.³⁹³ Het station wordt gebombardeerd en aangevallen met boordgeschut. De spoorlijnen zijn op minstens vier plaatsen vernield. Rondom het station zijn verschillende woonhuizen vernield: drie huizen aan de Tuunterstraat, vijf in de Goudvinkenstraat en één in de Rusthuisstraat worden verwoest. Ook pension Wamelink wordt hierbij grotendeels vernield. Tegen 12:00 uur ontploffen nog enkele blindgangers zonder meer schade aan te richten. Bij deze aanval vallen geen slachtoffers.³⁹⁴</p> <p>Volgens de <i>Daily log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren twaalf <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 440 Squadron</i> tussen 09:12 en 13:06 uur een aanval uit op het rangeerterrein te Winterswijk. De vliegtuigen werpen 24 bommen van 500 lb af, waarvan er 22 het doel raken. ‘<i>Long train left in flames. No locos seen. 3 rail cuts at A.3076.</i>’³⁹⁵</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13)</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

³⁹¹ Eversteijn, *Bombardementen*; Zwanenburg, *En nooit was het stil deel 2*, 593.

³⁹² ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450.

³⁹³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 25; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 208.

³⁹⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 450; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 14-16; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 25 en 41; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 208.

³⁹⁵ TNA, AIR 37/718.

	<p>De ORB van <i>No 440 Squadron</i> stelt: <i>'All bombs in yards except two which landed in the town. 25 TRG's destroyed and 10 damaged in yards. A train was set on fire in yards and rails were cut. 24 x 500 lb. M.C. bombs, fused 11 sec. tail were dropped.'</i>³⁹⁶</p> <p>#2 Later op de dag rond 16:30 uur vallen nog enkele bommen aan de Groenloseweg. Deze worden volgens auteurs Aalders en Ruwhof losgelaten door enkele zware bommenwerpers uit een formatie die onderweg was naar een locatie over de grens in Duitsland.³⁹⁷ Dit Amerikaanse bombardement wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 24).</p>	<p>#2 Relevant. Op luchtfotomateriaal zijn kraters geïdentificeerd die het gevolg zijn van deze aanval. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 24).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_006).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
22 maart 1945	<p>Deze dag vallen bommen in Kotten. Volgens de literatuur worden de bommen waarschijnlijk afgeworpen door een van Bocholt terugkerende bommenwerper. Er valt deze dag een slachtoffer dat woonachtig is te Kotten H.61.³⁹⁸ Zij wordt omstreeks 17:00 uur getroffen op de Kottenseweg door een bomschep, afkomstig van een bom die viel achter het feestgebouw.</p> <p>In de <i>Paraat</i> staat het bericht dat de tactische luchtmacht het spoorwegemplacement te Winterswijk heeft gebombardeerd. Deze dag zouden meer dan 6000 aanvalsvluchten gedaan zijn op doelen achter het front, waaronder spoordoelen.³⁹⁹</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> wordt het spoor in de regio Borken-Bocholt-Groenlo-Coesfeld aangevallen door <i>No 440 Squadron</i>. Er wordt echter geen melding gemaakt van een aanval op Winterswijk in de ORB.</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van dit bombardement kon niet worden vastgesteld. Op het luchtfotomateriaal van 26 maart 1945 (nummer 2126) zijn geen mogelijk gerelateerde verstoringen waargenomen in de directe omgeving van H.61.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te</p>

³⁹⁶ TNA, AIR 27/1880.

³⁹⁷ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 17-18; Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁹⁸ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 27; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209; Eversteijn, *Bombardementen*.

³⁹⁹ *Paraat*, 'Luchtacties' in: *Paraat* jaargang 1945 nummer 66 (23 maart 1945).

	Ook de ORB van het uitvoerende squadron van een aanval op Bocholt en een op Vreden meldt geen aanval op Winterswijk. ⁴⁰⁰	vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13) Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
Een week voor de bevrijding, 1945	De spoorlijn in Winterswijk Miste wordt gebombardeerd, waarbij het spoor beschadigd wordt en enkele huizen en boerderijen schade oplopen. In de erop volgende nacht cirkelen jachtbommenwerpers boven Winterswijk die aanvallen uitvoeren met boordgeschut. ⁴⁰¹	Relevant. Op luchtfotomateriaal uit maart 1945 zijn verschillende inslagen zichtbaar ter hoogte van de spoorlijn in het buurtschap Miste. Dit verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001). <i>Deze gebeurtenis wordt in een secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i>
23/24 maart 1945	Op deze data gaan de geallieerde operaties <i>Varsity</i> en <i>Plunder</i> van start. Met een combinatie van luchtlandingen en directe oversteken wordt met deze operaties de Rijn overschreden, die als laatste grote verdedigingslinie van Duitsland dient. Binnen korte tijd worden bruggenhoofden over de Rijn gevestigd. In de dagen hierna rukken de geallieerden op in diverse richtingen, waaronder ook in de richting van de Achterhoek. ⁴⁰²	Niet aantoonbaar relevant. Op deze data vinden nog geen oorlogshandelingen met betrekking tot de bevrijding plaats in de gemeente Winterswijk. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een bron geschreven door een als betrouwbaar beschouwde auteur.</i>
24 maart 1945	#1 Zaterdagmorgen vallen er bommen in Winterswijk. Café Holstegge en Grensgezicht krijgen een voltreffer. Auteur Bennink denkt dat het bombardement voor de spoorlijn bedoeld is. ⁴⁰³ In het oosten van Kotten ligt op H.45 een boerderij	#1 Niet aantoonbaar relevant. Op het luchtfotomateriaal van juli 1945 zijn geen oorlogserelateerde

⁴⁰⁰ TNA, AIR 37/718; AIR 27/1739; AIR 27/784; 27/1880.

⁴⁰¹ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 22.

⁴⁰² Christ en Schoenmaker, *Oorlog op de flank*, 284.

⁴⁰³ Bennink, *Herinnering na 40 jaar bevrijding*.

	<p>genaamd Holstegge en op H.42 een Grenskantoor. Vermoedelijk gaat het om deze locaties.</p> <p>#2 Rond 17:30 uur vallen volgens de literatuur acht jachtbommenwerpers Winterswijk aan. Deze gebruiken hiervoor boordgeschut en 'raketbommen' die bedoeld zouden zijn voor het Duitse luchtafweergeschut. Er worden er ook een aantal boven de kom van het dorp afgeschoten. Eén van deze projectielen raakt het huis van de N.S.B. Burgemeester.⁴⁰⁴ Deze dag worden door verschillende eenheden <i>patrols</i> gevolgen boven Winterswijk. Het is mogelijk dat een van deze vliegtuigen een aanval heeft uitgevoerd op de dorpskern van Winterswijk.</p> <p>De gemeentepolitie meldt dat omstreeks 17:45 uur bommen exploderen te Winterswijk:⁴⁰⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> Een bom explodeert in de ontluisinrichting in de Beukenstraat (oude boterfabriek). Geen persoonlijke ongevallen, veel glasschade; Eén bom tegenover de ontluisinrichting, de woningen 70, 68, 66 in de Gasthuisstraat hebben veel glasschade; Eén bom explodeert te Café Balink, te Gasthuisstraat 91. Schade aan woningen 98, 100, 102, 103, 106; Een bom voor het parochiehuus en één in de verwarmingskelder van de R.K. ULO, schade aan beide gebouwen; Eén bom ontploft in de woning van de Burgemeester Eén bom naast de woning van dhr. Horsthuis, Wieringerstraat 8; Bomtrecters bij het kruispunt; 	<p>verstoringen te zien op deze locaties. Er kan op basis van deze gebeurtenis dus geen verdacht gebied afgebakend worden.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in een secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. De locatie van het huis van de N.S.B. burgemeester is niet bekend. Op luchtfotomateriaal zijn op de genoemde locaties geen verstoringen waargenomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in een secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
--	--	---

⁴⁰⁴ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 26.

⁴⁰⁵ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

	<p> Twee 'raketbommen' ontploft in de tuin van de landbouw [onleesbaar].</p> <p>#3 Volgens de <i>Daily log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren elf <i>Vickers Wellingtons</i> van <i>No 69 Squadron</i> tussen 21:25 en 04:10 uur aanvallen uit, waaronder op Winterswijk: '9 x 250 in area A. 3375 from 2000 ft.'⁴⁰⁶</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 69 Squadron</i> worden deze nacht tien vliegtuigen uitgestuurd op '<i>Visual reconnaissance of roads</i>'. Door het vliegtuig dat tussen Stadtlohn en Dorsten observeert wordt gemeld dat het een bombardement uitvoert tussen 21:30 en 23:30 uur: '18 x 250 lb bombs dropped on flak batteries and road.'⁴⁰⁷</p> <p>A.3375 ligt even ten westen van de weg tussen Stadtlohn en Dorsten. Het is waarschijnlijk dat dit vliegtuig Winterswijk heeft gebombardeerd.</p> <p>De volgende ochtend meldt de gemeentepolitie dat er vermoedelijk twee bommen liggen in de tuin van de landbouwschool. Deze stammen vermoedelijk van dit bombardement.⁴⁰⁸</p>	<p>#3 Relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 25). Dit verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_003).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
25 maart 1945	<p>#1 Deze dag wordt boven een buurtschap van Winterswijk een luchtgevecht gevoerd tussen een Duitse jager en twaalf jachtbommenwerpers. Hierbij wordt met boordgeschut geschoten. Eén Duits en één Engels vliegtuig storten neer.⁴⁰⁹ De vliegtuigen storten niet neer in Winterswijk. Op 25 maart om 22:35 uur wordt een vliegtuigcrash geregistreerd door de Studiegroep Luchtoorlog. Zij melden dat aan de Oostermeeuweg bij Vragender een <i>Junker Ju 88</i> van een <i>Nachtjagdgeschwader</i> neerstort. De inzittenden overleven de crash. Het toestel is volgens SGLO waarschijnlijk neergeschoten door een <i>De Havilland Mosquito</i> van <i>No 264 squadron</i>.⁴¹⁰</p>	<p>#1 Niet relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat bij het luchtgevecht OO in de gemeente terecht zou zijn gekomen. Bovendien wordt de <i>Junkers Ju 88</i> in 1945 niet meer gebruikt als bommenwerper, en heeft het vliegtuig van het <i>Nachtjagdgeschwader</i> vermoedelijk geen bommenlast bij zich.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁴⁰⁶ TNA, AIR 37/718.

⁴⁰⁷ TNA, AIR 27/609.

⁴⁰⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴⁰⁹ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 28; ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴¹⁰ SGLO, crash database, crashnummer T5448D.

	<p>#2 Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren zeven Supermarine Spitfires van No 41 Squadron een doel tussen Winterswijk en Bocholt aan.⁴¹¹ Uit de ORB van <i>No 41 Squadron</i> blijkt deze dag geen aanval in Winterswijk.⁴¹²</p>	<p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen voor een aanval in Winterswijk op deze datum.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
26 maart 1945	<p>#1 In de morgen rond 07:00 uur vallen verscheidene jachtbommenwerpers Winterswijk aan met boordwapens. Hierbij komt een man om het leven.⁴¹³ De beschieting plaats aan de Beusinkweg 102.⁴¹⁴</p> <p>Deze hele dag is het onrustig in Winterswijk daar er veel jachtbommenwerpers overvliegen richting Duitsland. Hierbij vinden aanvallen plaats met boordwapens.⁴¹⁵</p> <p>#2 Er wordt een aanval uitgevoerd op de graansilo van de Coöp. Landbouwersbond, waar Duitse militairen op de uitkijk stonden. Het gebouw wordt behalve met boordwapens ook met 'raketbommen' bestookt. Hiervan zouden er volgens auteurs Aalders en Ruwhof achttien zijn afgeschoten. Bij deze aanval wordt zowel de silo als de spoorrails naar Groenlo geraakt en vernield. Op de Hoge Hazel worden ook twee woonhuizen beschadigd.⁴¹⁶</p> <p>Volgens een melding van rond 13:20 bij de gemeentepolitie wordt de silo beschoten door vliegtuigen. Na onderzoek blijkt dat er drie 'splinterbommen' vóór en twee in de vierde etage van de silo gevallen waren.⁴¹⁷</p> <p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>2nd Tactical Air Force</i> vindt tussen 09:00 en 11:25 uur een aanval plaats door zes Hawker Typhoons van <i>No 182 Squadron</i>. In totaal vuurt de eenheid bij verschillende aanvallen 43</p>	<p>#1 niet aantoonbaar relevant. Waar de beschieting precies plaatsvond is niet met zekerheid vast te stellen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Op luchtfotomateriaal is geen schade te onderscheiden die aanwijsbaar het gevolg van een raketaanval is. Bovendien is de strekking van de aanval niet duidelijk. Er worden in totaal vier raketten afgeschoten door No 182 Squadron, maar volgens de gemeentepolitie worden meer bommen dan dat gevonden bij de Silo.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁴¹¹ TNA, AIR 37/718.

⁴¹² TNA, AIR 27/426.

⁴¹³ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452; H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 29; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209.

⁴¹⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 27; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209.

⁴¹⁵ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 30; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁴¹⁶ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 30; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁴¹⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

	<p>raketten af. '2 pos. Rockets main streets of Aalten and Winterswijk.'</p> <p>In de ORB van No 182 Squadron wordt melding gemaakt van aanvallen door zes vliegtuigen op Aalten en Winterswijk tussen 09:40 en 11:00 uur: 'By way of a gesture two pairs of rockets were fired into the main streets at Aalten and Winterswyk. Three Met [Motorised Enemy transport] were observed pulling into a wood and were attacked with rockets with unobserved results.'⁴¹⁸</p> <p>#3 Een vliegtuig van No 416 Squadron dat een patrouille uitvoert tussen Ruurlo en Winterswijk meldt een gecrashte 'medium bomber' ter hoogte van coördinaat A.2677.⁴¹⁹ Mogelijk gaat het om de Junkers Ju 88 die op 25 maart 1945 neerkomt ter hoogte van de Oostermeenweg bij Vragender.</p>	<p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Vermoedelijk betreft het een vliegtuig dat buiten de gemeente Winterswijk terecht is gekomen en bovendien geen bommenlast aan boord had.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
28 maart 1945	<p>#1 In de ochtend vallen vier jachtbommenwerpers verkeer op de grote wegen in Winterswijk aan. Er wordt in Miste op de Misterweg een vrachtauto van de Duitse Weermacht, die volgeladen was met munitie, vernietigd door twee 'raketbommen' en boordvuur.⁴²⁰</p> <p>Er komen verschillende meldingen binnen bij de gemeentepolitie.⁴²¹</p> <ul style="list-style-type: none"> Omstreeks 09:45 uur wordt er een blindganger gevonden aan de Misterweg tussen de Meenkmlen en de grens nabij de boerderij Esselink; Na onderzoek blijkt om 12:00 uur dat bij een luchtaanval op het dorp één bom is gevallen naast de Groenloscheweg, tegenover perceel 99; 	<p>#1 Niet aantoonbaar relevant. Hoewel aan de Misterweg verschillende raketkoppen gevonden worden in 2007, is het niet mogelijk om verdacht gebied af te bakenen op basis van deze gebeurtenis. De exacte locatie van de aanval is niet bekend. Op het luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van deze gebeurtenis te zien. Ook van de overige meldingen zijn op luchtfotomateriaal geen sporen gevonden.</p>

⁴¹⁸ TNA, AIR 27/1136.

⁴¹⁹ TNA, AIR 27/1816.

⁴²⁰ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 34; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 28; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209.

⁴²¹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

	<p> Ter hoogte van Niedenscheweg 95 wordt een paard doodgeschoten. Het wegdek is beschadigd;</p> <p>#2 Rond 13:15 uur worden bommen afgeworpen aan het begin van de Corleseweg bij Winterswijk. Hierbij komt één persoon om het leven.⁴²² Perceel Corlescheweg L.210I wordt gehavend.⁴²³ Volgens de gemeentepolitie worden bommen afgeworpen bij Dorpbuurt L.203. het pand raakt beschadigd er overlijdt een koe. Ook zou het woonhuis van Bummelstroete L.210-I door een bom geraakt zijn.⁴²⁴</p> <p>#3 Rond 13:45 uur schieten jachtbommenwerpers een aantal spoorwagens met munitie op de lijn Winterswijk-Bocholt in het bos in brand. Vier van deze wagons worden verwoest door de gedurende een aantal uren ontploffende munitie.⁴²⁵ Het zou een locatie in het bos bij 'de Puls' betreffen.⁴²⁶ Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 26)</p> <p>#4 Rond 15:15 uur vallen de jachtbommenwerpers de kom van Winterswijk aan. Hierbij worden 'verscheidene raketbommen' afgeschoten. Ook wordt er geschoten met boordgeschut. Er wordt schade aangericht op verschillende plekken:⁴²⁷</p> <ul style="list-style-type: none"> Diverse grote gebouwen en enkele fabrieken worden getroffen; Het transformatorhuisje bij het badhuis wordt volledig vernield; Er breekt brand uit in een schuur. 	<p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#2 Niet aantoonbaar relevant. Op het luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 (luchtfotonummer 5024) zijn geen sporen van deze gebeurtenis te zien.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p> <p>#3 Niet aantoonbaar relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 26)</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p> <p>#4 Niet aantoonbaar relevant. Op het luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van deze gebeurtenis waargenomen. Bovendien kan niet worden vastgesteld welke schade het gevolg is van welke aanval.</p>
--	---	---

⁴²² H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 34; Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 27; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁴²³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41.

⁴²⁴ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴²⁵ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 27.

⁴²⁶ Nederkoorn, *Erop of eronder*, 209; Eversteijn, *Bombardementen*.

⁴²⁷ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 34.

	<p>Even later wordt Winterswijk wederom gebombardeerd. In de Spoorstraat, Schoolstraat en op Scholtenenk klinken explosies van neerkomende bommen.⁴²⁸</p> <p>De gemeentepolitie meldt om 15:30 uur het volgende:⁴²⁹</p> <ul style="list-style-type: none"> 💡 Bommen vallen in de Wooldstraat in de percelen 16 en 18, Hotel de Klok te Woold 24, en in het achterhuis van perceel 42; 💡 Voltreffers in het transformatorhuisje bij het badhuis. Geheel vernield, badhuis beschadigd; 💡 Voltreffer in de woning van Raten aan de Spoorstraat; 💡 Een vrouw wordt door een bombscherf getroffen; 💡 Brand te Spoorstraat 14; 💡 Er slaat een bom in de Verlengde Ratumschestraat 29. Deze ontploft vermoedelijk niet. Er slaan ook bommen in op de Verlengde Ratumsestraat 29, 33 en 35; 💡 Er valt een bom in de woning Misterstraat 24-I en in een woning te Misterstraat 21-I. Er is schade aan Misterstraat 19, 26 en 28. 💡 Er is een bom gevallen in de Schoolstraat. <p>Volgens de Daily Log van de <i>Second Tactical Air Force</i> voeren vier <i>Hawker Typhoons</i> van <i>No 174 Squadron</i> tussen 12:39 en 16:01 uur een aanval aan op Winterswijk met 30 'Rocket Projectiles': 'Explosion and fires.'⁴³⁰</p> <p>Volgens de ORB van <i>No 174 Squadron</i> voert de eenheid tussen 14:40 en 15:25 een aanval uit op Winterswijk: 'No movement was seen from 2,000 ft so the town itself was attacked successfully with cannon and R/P. Moderate light flak was experienced during the dive.'⁴³¹</p> <p>#5 Rond 17:30 uur volgt er nog een aanval, die wordt uitgevoerd in de richting Gashuisstraat, Wilhelminastraat en Prins Hendrikstraat. Er wordt</p>	<p>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</p> <p>#5 Niet aantoonbaar relevant. Op het</p>
--	---	--

⁴²⁸ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 42; *Erop of eronder*, 210.

⁴²⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴³⁰ TNA, AIR 37/718.

⁴³¹ TNA, AIR 27/1109.

	<p>zware schade aan gebouwen en woningen toegebracht. Voor de tweede maal sinds 24 maart 1945 wordt volgens auteurs Aalders en Ruwhof een bom in het dak van het huis van de burgemeester geworpen.⁴³²</p> <p>Tussen 15:42 en 17:36 uur voert een tweede sectie van vier <i>Hawker Typhoons</i> van No 174 Squadron volgens de <i>Daily Log</i> nogmaals Winterswijk aan. 'FCP. 29 R.P. Attacked factory N. side of Winterswijk. A.R.T.A. Centre of town also hit.'⁴³³</p> <p>Volgens de ORB van No 174 Squadron voert de eenheid tussen 16:40 en 17:25 een aanval uit op Winterswijk: 'The town centre and a factory at Winterswijk were attacked with all rockets. The factory was left burning. Claims: Houses and factory damaged.'⁴³⁴</p> <p>Dezelfde dag tussen 15:42 en 17:36 uur voeren vier <i>Hawker Typhoons</i> van No 175 Squadron volgens de <i>Daily Log</i> nogmaals Winterswijk aan. Bij de twee aanvallen die deze eenheid deze dag uitvoert, worden 29 raketten afgevuurd. Alle raketten komen in het doelgebied terecht. Het resultaat van de aanval wordt niet geobserveerd.⁴³⁵</p> <p>Volgens de ORB van No 175 Squadron voert de eenheid tussen 15:55 en 16:50 een aanval uit op Winterswijk 'No target given so attacked alternative target of Winterwijk A.3075. One fire was observed burning before attack. Another was seen after attack. All R.P. in the town. Moderate light flak encountered.'⁴³⁶</p> <p>Om 16:40 overlijdt volgens de gemeentepolitie een man door een beschieting in de Verlengde Ratumsestraat.⁴³⁷</p> <p>Om 19:30 uur komt er een melding binnen bij de gemeentepolitie dat er een ontplofte bom achter School C ligt.⁴³⁸</p>	<p>luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van deze gebeurtenis waargenomen. Bovendien kan niet worden vastgesteld welke schade het gevolg is van welke aanval.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
--	---	--

⁴³² H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 35.

⁴³³ TNA, AIR 37/718.

⁴³⁴ TNA, AIR 27/1109.

⁴³⁵ TNA, AIR 37/718.

⁴³⁶ TNA, AIR 27/1111.

⁴³⁷ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴³⁸ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

Om 21:30 uur komt er een melding binnen bij de gemeentepolitie dat er bom is gevallen in de toren van het huis op de hoek van Gasthuisstraat-Tricotstraat en dat er een bom ligt achter de woning van Dr. Das.⁴³⁹

Algemene schademeldingen:

De volgende schade wordt deze dag gemeld:

- Er komen bommen terecht in de omgeving Verlengde Ratumsestraat-Scholtenenk. Hierbij komen 3 personen om het leven. Op de Scholtenenk sneuvelen verscheidene ruiten en er is pannenschade;⁴⁴⁰
- Het perceel Ratumsestraat 29 krijgt een treffer en vlak daaromheen vallen meer bommen;⁴⁴¹
- Bij School C, waar een aantal spitters ingekwartierd zijn raken een aantal mensen gewond;⁴⁴²
- In de Misterstraat worden de winkelpanden 24I en 21I getroffen. Misterweg L.203 wordt zwaar beschadigd;⁴⁴³
- Wooldstraat 16 en 18 worden deze dag 'getroffen';⁴⁴⁴
- Achter de Apothekerszaak van de heer Koen en bij het Badhuis komen projectielen terecht;⁴⁴⁵
- In de Bosschesteeg krijgt het pand van de heer Grimmelt een treffer;⁴⁴⁶
- In de Morsestraat vallen vier bommen in het weiland;⁴⁴⁷
- De fabriek van de familie Meijerink & Co op de Beuzenesch krijgt een treffer;⁴⁴⁸
- Ook wordt deze dag de weduwe van de heer Smeenk, Dorpbuurt L.102 geraakt door een bomschep.⁴⁴⁹ Het is onduidelijk of de genoemde locatie haar adres is of de locatie waar ze getroffen is;

⁴³⁹ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 452.

⁴⁴⁰ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 35; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 210.

⁴⁴¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 210.

⁴⁴² Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 28.

⁴⁴³ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41.

⁴⁴⁴ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 210.

⁴⁴⁵ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 41.

⁴⁴⁶ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 42.

⁴⁴⁷ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 42.

⁴⁴⁸ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 42.

⁴⁴⁹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 28; Nederkoorn, *Erop of eronder*, 210.

	<p> Het textielbedrijf 'De Batavier' aan de Zonnebrink wordt getroffen door vier bommen.⁴⁵⁰</p> <p>Lelieveld geeft een overzicht van de verwoeste panden te Winterswijk. Het is niet duidelijk of dit gaat omde schade tijdens de gehele oorlog, of slechts van deze dag:⁴⁵¹</p> <ul style="list-style-type: none"> Wooldseweg 1, 53; Kreilstraat 5, 7, 17-20, 21-23; Inslagstraat 20-22, 24; Parallelweg 36-38, 52, 58-60, 62; Keizerstraat 2-4; Misterweg 106; Morgenzonweg 45, 53, 70, 106-108, 128, 132, 140-142-144 , 150, 152; Kl. Parallelweg 5, 13-15; Wooldstraat 53, 55-57, 59; Goudvinkenstraat 11-13, 15 Tuunterstraat 12-15 3^e gasthuisstraat 19-21 Leliestraat 1-11, 13-15 Groenloscheweg 26-28-30, 32, 34 Jan Tooropstraat 10,13, 15, 16; Schoolstraat 3; Dorpbuurt 189. 	
Niet gedateerd	<p>'Enkele dagen' voor de bevrijding vallen 'enkele zware bommen' vlak bij 'Nijenkemper', waardoor het woonhuis onbewoonbaar is geworden.⁴⁵² Waar deze locatie zich bevindt is niet met zekerheid vast te stellen. Mogelijk gaat het om L.59 Nijenhuischempe (Tegenwoordig Bothoekweg 1 en 3) te Brinkheurne.</p> <p>De laatste veertien dagen voor de bevrijding waren er volgens auteur Schreurs 'vele bombardementen' in Kotten op de weg naar Oeding. In Kotten wordt tevens een huis vlakbij het café getroffen door kogels.⁴⁵³</p>	<p>Relevant. Op het luchtfotomateriaal van 26 maart 1945 (nummer 2124) zijn kraters geïdentificeerd bij L.59. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p>

⁴⁵⁰ Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 198.

⁴⁵¹ Lelieveld, *Winterswijk in Oorlogstijd*, 42.

⁴⁵² Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 215.

⁴⁵³ H.J. Schreurs, *Herinneringen na 40 jaar bevrijding*.

		<p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
30-31 maart 1945	<p>Rond 10:00 uur op 30 maart 1945 worden diverse bruggen die in de buurt van het front liggen opgeblazen, daar de Duitsers de geallieerden elk moment verwachten. Te Woold liggen op diverse plaatsen Duitsers verschanst in bossen, sloten en greppels. Vanuit het zuiden, vanaf Duits grondgebied, komen Britse troepen van de <i>53rd Welch Infantry Division</i> het grondgebied van de gemeente Winterswijk binnen rond 11:00 uur.⁴⁵⁴ De Duitsers hadden niet verwacht dat de Engelsen zouden binnentrekken vanuit Duitsland, en hadden daarom enkel in de richting Winterswijk ‘op talloze plaatsen’ landmijnen gelegd langs de Wooldseweg.⁴⁵⁵</p> <p>De bevrijding van Winterswijk wordt genoemd in een veelvoud van bronnen. Deze gebeurtenis wordt verder uitgewerkt in bijlage 9 (bevrijding).</p>	<p>Relevant. Op basis van grondgevechten tijdens de bevrijding wordt verdacht gebied afgebakend. Een toelichting op de gebeurtenissen tijdens de bevrijding is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 27). Het verdachte gebied dat wordt afgebakend op basis van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 10 (BEO_007).</p> <p>De mijnevelden waarvan ruimrapporten bekend zijn, worden uitgelicht in bijlage 7. Het verdachte gebied dat wordt afgebakend op basis van mijnevelden is te vinden in bijlage 10 (BEO_009)</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
30 maart 1945	<p>De grondtroepen worden bij de acties rondom de bevrijding begeleid door jachtbommenwerpers die de gevechten ondersteunen en Duitse troepen onder vuur nemen.⁴⁵⁶</p> <p>Volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht stort ‘ergens in het gebied van Winterswijk’ een Duitse jager neer ‘waarbij Mentwig omkwam’.⁴⁵⁷</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locaties van deze gebeurtenissen zijn niet met zekerheid vast te stellen. Op luchtfotomateriaal van 19 juli 1945 zijn geen sporen van deze</p>

⁴⁵⁴ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 40.

⁴⁵⁵ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietsocht*, 51.

⁴⁵⁶ H. Aalders, *Herinneringen aan de bevrijding*, 39.

⁴⁵⁷ ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

	<p>Volgens de <i>Daily Log</i> van de <i>Second Tactical Air Force</i> vallen <i>Supermarine Spitfires</i> van <i>No 66 Squadron</i> tussen 08:55 en 14:35 uur gemotoriseerd transport aan ter hoogte van coördinaat A.2678. 'MET 0 - 6 at A.2678'.⁴⁵⁸</p> <p>Volgens de <i>Operations Record Book</i> van <i>No 66 Squadron</i> vliegt de eenheid de hele dag in de regio Enschede-Ahaus in groepjes van vier - en één van drie - vliegtuigen. Er staan geen details in over de aanval zelf.⁴⁵⁹</p>	<p>oorlogshandelingen waargenomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
31 maart 1945	<p>Rond 11:30 uur wordt volgens het verliesregister van Studiegroep Luchtoorlog een <i>Supermarine Spitfire</i> van <i>No 416 Squadron</i> neergeschoten door een Amerikaanse <i>P-51 Mustang</i>. Het toestel stort neer ten westen van Huppel. De piloot overleeft het incident.⁴⁶⁰ Volgens de ORB van <i>No 416 Squadron</i> storten tussen 10:35 en 12:26 uur inderdaad twee <i>Spitfires</i> van de eenheid neer tijdens een patrouille in de regio Rheine/Hengelo/Borculo/Enschede.⁴⁶¹</p> <p>Het vliegtuig komt volgens een lijst van de Koninklijke Luchtmacht terecht bij Toebees in Huppel.⁴⁶²</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de crash is niet met zekerheid vast te stellen. Op luchtfotomateriaal van juli 1945 zijn geen sporen van de crash zichtbaar. De exacte locatie van 'Toebees' is niet bekend.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
Mei 1945	<p>Er wordt aangifte gedaan van de aanwezigheid van mijnen op verschillende locaties te Winterswijk.⁴⁶³</p> <ul style="list-style-type: none"> Buurtschap Kotten in de 'omgeving Toebeesbrug' (kadastraal nummer Sectie D. no 6437-7344-6481-7343-6480-6491-7230.) De mijnen zijn aangetroffen en opgeruimd door Engelse troepen die de brug aan het herstellen waren. Buurtschap Kotten in de 'omgeving Aalbrinkbrug' (Sectie D. no. 3669-6313-6367, 6312). Aantal onbekend. Buurtschap Woold 'ten Houtenbosch' bij gedenksteen en aan Bocholtsche grens' (Sectie E. [onleesbaar]); 	<p>Relevant. Niet alle locaties genoemd in deze aangiftes waren te achterhalen. De indicaties naar aanleiding van aangelegde mijnevelden worden uitgewerkt in bijlage 7. Het verdachte gebied dat op basis van mijnevelden wordt afgebakend, wordt beschreven in bijlage 10 (BEO_009).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De</i></p>

⁴⁵⁸ TNA, AIR 37/718.

⁴⁵⁹ TNA, AIR 27/600.

⁴⁶⁰ SGLO, crash database, crashnummer T5465a.

⁴⁶¹ TNA, AIR 27/1816.

⁴⁶² ECAL, toeg.nr. 0294, inv.nr. 123.

⁴⁶³ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 286.

	<ul style="list-style-type: none"> 👤 Buurtschap Brinkheurne in de ‘omgeving Rietbrug’ (Sectie D, no 6009-3655-7228-7247), aantal onbekend; 👤 Buurtschap Woold, ‘in Bosch en weiland nabij boerderij ‘Soddewies’ (Sectie E. no. [onleesbaar], aantal onbekend, ‘ter plaatse reeds 3 ongevallen met doodelijken afloop;’ 👤 Bij het Douanekantoor zouden mijnen gelegd zijn. Twee kinderen overlijden hier.⁴⁶⁴ 	<i>melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
Tijdens de oorlog	<p>In de gemeente Winterswijk vallen tijdens de oorlog verschillende slachtoffers:</p> <ul style="list-style-type: none"> 👤 17 gesneuvelde soldaten; 👤 41 slachtoffers van luchtaanvallen (burgers); 👤 11 slachtoffers van het verzet; 👤 8 oorlogsslachtoffers door andere oorzaken.⁴⁶⁵ 	<p>Relevant. Op basis van verschillende luchtaanvallen wordt verdacht gebied afgebakend. Deze zijn te vinden in bijlage 10.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
Toestand na de bevrijding	<p>Tijdens de oorlog zijn het emplacement, een werkplaats en de locomotievenloods vernield. Het seinhuis II (richting Borken) is door bominslagen beschadigd. De draaischijven de ‘HSM-locloods’ zijn onbruikbaar. Op het baanvak Doetinchem-Winterswijk zijn de bruggen opgeblazen.⁴⁶⁶</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>
Schade zonder datum	<p>Volgens auteur Meulenkamp wordt baanwachtershuis Post 4, gelegen aan de kruising</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Waar deze aanval precies</p>

⁴⁶⁴ Bennink, *Herinnering na 40 jaar bevrijding*.

⁴⁶⁵ W.D. Lelieveld, *Winterswijk in oorlogstijd*.

⁴⁶⁶ Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45, 517.

	<p>Zandweg-Oude Bochtsebaan, ergens tijdens de oorlog kapotgeschoten door een Engelse bommenwerper: <i>'Achteraf is gebleken dat de piloot was misleid door het karrenspoor van boer Bras. (...) Deze piloot verwarde het smalle boerenkarrenspoor met de rails van de oude spoorbaan, dacht dat het huis een militaire keukenwagen was en liet een bom vallen. Het stukje grond aan de overkant van de weg, waar nu nog wat kippen en konijnen worden gehouden, wordt aangeduid als 'de inslag'</i>⁴⁶⁷</p>	<p>heeft plaatsgevonden is niet met zekerheid vast te stellen. Op luchtfotomateriaal zijn op de vermoedelijke locatie geen sporen waargenomen.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts een enkele secundaire bron genoemd. De betrouwbaarheid van deze bron en van de gebeurtenis kunnen niet worden vastgesteld.</i></p>
<p>Juli 1945</p>	<p>Deze maand wordt de aanwezigheid van munitie in de gemeente Winterswijk door de gemeentepolitie Winterswijk, afdeling Luchtbescherming:</p> <ul style="list-style-type: none"> Achter de Rijks Hogere Burger School een 80-tal gedemonteerde bommen van verschillende kalibers, Zonnebrink 15.⁴⁶⁸ <p>Het blijkt om door de Luchtbeschermingsdienst uitgegraven explosieven te gaan, waaronder <i>'granaten, landmijnen, brugmijnen, mortieren, pantservuisten e.d.'</i>⁴⁶⁹</p> <p>De burgemeester van Winterswijk meldt in een brief: <i>'Enkele blindgangers bevinden zich nog in de buurtschappen, welke echter met het oog op de hoge waterstand niet uitgegraven kunnen worden en tot Augustus-September zullen moeten blijven liggen.'</i>⁴⁷⁰</p> <p>Overige munitie die wordt gevonden in de gemeente:⁴⁷¹</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij de vroegere woning Meerdink-Veldboom, Woold 141, 2 raketbommen en munitie; Achter perceel Keizersdwarsweg 9 een onbekend projectiel. 	<p>Relevant. Er is niet met zekerheid vast te stellen wat de oorsprong is van deze ontplofbare oorlogsresten. Vermoedelijk is een aanzienlijk deel van deze blindgangers afkomstig uit de omgeving. Uit de vondsten blijkt dat naar aanleiding van de bombardementen op Winterswijk bommen zijn achtergebleven.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i></p>

⁴⁶⁷ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietstocht*, 15.

⁴⁶⁸ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 286.

⁴⁶⁹ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 286.

⁴⁷⁰ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 286.

⁴⁷¹ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 286.

Figuur 12: Niet ontplofte bommen achter de Rijks Hogere Burger School.⁴⁷²

<p>3 augustus 1945</p>	<p>Door Bureau Mijnopruiming wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van een munitiedepot te Winterswijk (E292766/4006) (Manege, p.m. 25 ton).⁴⁷³</p>	<p>Niet aantoonbaar relevant. Er zijn geen aanwijzingen dat hier munitie is achtergebleven na de oorlog.</p> <p><i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i></p>
<p>6 augustus 1945</p>	<p>Van deze datum is een rapport beschikbaar genaamd 'De toestand van de Spoorwegen na de bevrijding in de Achterhoek' opgemaakt door de Stationschef over de schade aan het spoor van Winterswijk. Deze informatie wordt uitgewerkt in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p>	<p>Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend.</p> <p>Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13).</p> <p>Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001).</p>

⁴⁷² Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 255.

⁴⁷³ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 358 en 387.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
1-6 oktober 1945	In deze periode wordt door de Ploeg Winterswijk gezocht naar onontpofte projectielen. In 'het Korenveld' in het Woold aan de Duitse grens worden vijf <i>Schuhmijnen</i> gevonden. Nadien wordt het korenveld afgebrand met behulp van buskruit. ⁴⁷⁴	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de vondst is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
1945>		
Na de oorlog	De Duitsers zouden tijdens de oorlog munitietreinen van het treinstation over de Oude Bochtsebaan rijden, om ze aan het oog van Engelse jachtvliegtuigen te onttrekken. Tot ver in de jaren '70 zochten schooljongens uit Winterswijk volgens auteur Meulenkamp in het Woold naar munitie die daar als gevolg van de luchtaanvallen op de Duitse munitietreinen terecht was gekomen. ⁴⁷⁵ Een van deze treinen zou geraakt zijn 'net voorbij het tweede wachthuis'. ⁴⁷⁶ Jongens zouden in 1955 in het bos van Van Eekelen 38 hulzen gevonden hebben. ⁴⁷⁷	Niet aantoonbaar relevant. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 26) <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
Na de oorlog	'Het emplacement, een werkplaats en de locomotievenloods zijn vernield en seinhuis II (richting Borken) is door bominslagen beschadigd. Op het emplacement blijken enkele sporen met rails en grondbedekking afgedekt te zijn als scherfvrije schuilplaats voor locomotieven. Verder zijn alle wissels intact, maar de beveiliging is defect. De 16,08 meter draaischijf bij de HSM-locloods en de 15,45 meter schijf bij de Duitse locloods zijn beide onbruikbaar. Op het baanvak Doetinchem-Winterswijk blijken de bruggen opgeblazen, het baanvak Winterswijk-Ruurlo is intact. ⁴⁷⁸	Relevant. Op basis van de aanvallen op het spoor van Winterswijk wordt verdacht gebied afgebakend. Een nadere toelichting op de relevantie van deze gebeurtenissen is te vinden in bijlage 9 (gebeurtenis 13) Het verdachte gebied wordt verder uitgewerkt in bijlage 10 (BEO_001)

⁴⁷⁴ Gelders Archief, toeg.nr. 1037, inv.nr. 191.

⁴⁷⁵ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietsocht*, 11.

⁴⁷⁶ Vereniging Het Museum, *Winterswijk in de Tweede Wereldoorlog*, 110.

⁴⁷⁷ Meulenkamp, *Bevrijdingsfietsocht*, 50.

⁴⁷⁸ Huurman, *Het spoorwegbedrijf*, 517.

		<i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
13 juli 1962	Langs de spoorlijn Winterswijk-Groenlo op een kilometer van Lichtenvoorde te Lievelede worden meerdere Engelse bommen van 50 kilo gevonden op 20 meter van de spoorlijn. Een <i>dragline</i> vond op 11 juli de eerste bom van 50 kilo. Op 13 juli wordt er een tweede bom aangetroffen. ⁴⁷⁹	Relevant. Hoewel Lievelede niet in Winterswijk ligt, blijkt uit de vondst dat naar aanleiding van de bombardementen op de spoorlijnen bommen zijn achtergebleven. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>
19 mei 1976	Werknemers van de Winterswijkse Bouwcombinatie, die de grondwerkzaamheden uitvoeren voor de bouw van een nieuw politiebureau, hebben om 09:00 uur een bom uit de Tweede Wereldoorlog gevonden. ⁴⁸⁰	Relevant. Uit de vondst blijkt dat naar aanleiding van de bombardementen op Winterswijk bommen zijn achtergebleven. <i>Deze gebeurtenis wordt in slechts één primaire bron genoemd. Echter, het betreft hier een officiële melding, welke als betrouwbaar wordt beschouwd.</i>
12 april 1989	Deze dag wordt een Duitse vliegtuigbom van 500 kilo gevonden bij de oprijlaan van een villa in Winterswijk, net buiten de bebouwde kom. ⁴⁸¹ Het zou om een locatie aan de Groenloseweg gaan. ⁴⁸² Een EOD-deskundige meldt in de krant dat de bom waarschijnlijk is afgeworpen door een vliegtuig in nood. ⁴⁸³	Niet aantoonbaar relevant. De exacte locatie van de vondst is niet bekend. <i>Deze gebeurtenis wordt in meerdere bronnen genoemd. De melding wordt als betrouwbaar ingeschat.</i>

⁴⁷⁹ De Waarheid, *Bom bij spoorlijn*, jaargang 24, nummer 161 (12 juli 1962); Algemeen Dagblad, *Bom lag niet alleen*, jaargang 17, nummer 60 (13 juli 1962) Het Vrije Volk, *Bom gevonden bij spoorbaan*, jaargang 17, nummer 5252 (12 juli 1962).

⁴⁸⁰ ECAL, toeg.nr. 0298, inv.nr. 904.

⁴⁸¹ Leeuwarder Courant, *Ontzag voor vliegtuigbom*, jaargang 238, nummer 86 (15 april 1989).

⁴⁸² NRC Handelsblad, *Bom, jaargang 19, nummer 164* (14 april 1989).

⁴⁸³ De telegraaf, *Zware bom in Winterswijk*, jaargang 97, nummer 31 (13 april 1989).

Figuur 13: Medewerkers van de EOD naast de vliegtuigbom die werd gevonden in Winterswijk.